

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204756

UNIVERSAL
LIBRARY

ఓమ్.

భీష్మనామధేవు.

గ్రంథకర్త

మహావాది వేంకటరత్నము.

ప్రకాశకులు

పన్నాల సత్యనారాయణ,

రెనాలి.

౧౯౨౭

ఈ గ్రంథమునకుఁగల హక్కులన్నియు
గ్రంథప్రకాశకులకుఁ జెందియున్నవి.

౧ వ కూర్పు
బ్రతులు ౧౦౦౦.

లలిత ముద్రాక్షరశాల,
కె. నా. లి.

కించిత్ప్రస్తావికము.

కావ్యములలో దృశ్యమస్తవమనకు నిర్వివాదాశయము. పదవభాగవతోత్తముఁ
డును భక్తవిజయమున కలంకారభూతుఁడును నగు నామదేవుచారిత్రమే యిందలి
కథావస్తువు. ఈ భక్తాశ్రేయమున పవిత్రశ్రవితమే యీ బాలకవిని నాటకనిర్మాణవ
నమఁ బ్రేరేపించినది. ఇందు కాంతమే ప్రధానరసము. శృంగారవీగములకే ప్రా
ముఖ్య నాటకములయందుఁ బ్రాధాన్యముగీకరించిరి. కాని యంతర్ముఖమున
ప్రాచీన సంప్రదాయమునకు విశుద్ధముని చెప్పవచ్చును. ప్రసాదవల్లనోదయాన
గనప్రధాననాటకములే యిందునఁ దాత్పర్యము. అగ్రాచీన సంప్రదాయము
ముగ నిందుఁ బ్రస్తావనవిధునఁబడినది. ప్రతియంకమును రంగములుగ విభజింపఁబడు
వలన నిది ప్రదర్శనానకూలముగఁ గూడఁబడినది. స్వాతంత్ర్యముల్యము లేకపోవుట
రసాస్థిపవనమునఁగూడ నవకాశముగలదు. ఇందుఁ గథానాయకుడే ప్రధానసా
క్షితుని శుభగుణప్రఖ్యాపనమునకే యితరపాత్రులకిందుఁ బ్రవేశముగలదు. ఇందు
ములగు స్వగతములును ఆకాశభాషితములును లేక విచ్చిన్న కథాంశములు స్థూల
యన్వేష్య సంభాషణముచేతనే నూచింపఁబడినవి నవభాషములును నవభాషలన
నాటకము రచయితయును సాధుజనసంసేద్యమునకుఁబుచ్చుని గ్రంథకర్త యింతకు
విద్యార్థిదశయందుండుటచేఁ బ్రావణ్య సంపేద్యములగు స్థానిత్యము లక్కడక్కడ
నన్నను వికలవృద్ధులగు సహృదయులు తమిచ్చి యీ బాలకవికి కవ్యవిభములు
ప్రోత్సాహము నొసంగుదురుగాక కవికి నన్దశ్రవణము కవిత్వాధోరణిగలదనట యతి
శ్చయోక్తిగా నేరదు. ఇందలి గద్యపద్యముల మామూలములుగైక వేద్యమునకుఁ
బాతకులేదని నాస్వాదింపవచ్చును.

గుంటూరు,
౨౧-౧౧-౨౭. }

కొమఱంధూరు కృష్ణమాచార్యులు,
గుంటూరు కాలేజి తెలుగు పండితులు.

చిన్న మనవి.

సహృదయులగు నో కవిసోనరులారా! నాటకరచనమునను నేను గేవలము త్రొక్తవాడను. ఈ నాటకనిర్మాణము తొలిప్రయత్న మగుటవలనను నేను విద్యార్థి దశయగుండుటవలనను గణాసందర్భమున నెవ్వోట నేరసమును బొందు పయపవలయునో సామ్రాజ్య నిర్వహణబోషింపవలయునో యాచిత్యముల నెట్లు గమనింపవలయునో మున్నగు విషయములు నాకంతగా ననుభవములై యుండినవి కావు ఇందలి కథా సువిభానమునగు గంగనిర్మాణమునగు బాహ్యప్రవేశమునందును నంకవిభాగమునందును మొదలగు విషయములన్నిటియందును నటశేఖరులగు శ్రీయుత తోట వేంకటాచలదాసు గారు చేదోడుగా నుండుటవలన దీనిని రచియింపఁ గడంగితిని. నా తెలిసి సంతోషముఁ బ్రదర్శనానందములగు విషయముల నొలంగించితిని ఈ కథ 'సిసీమా' నుండి సోమారులు ప్రదర్శింపఁబడియున్నను నెన్నఁదానిదిలకించియున్నను గణావిభానమున దాని ననుసరింపక మూలమునే యనుసరించి నాటకమునకు దగునటుల నాయా నోటుల మూలమును హాస్యము మూలమునలేని కొన్నియుపకాశ్రయము నిందుఁ బ్రవేశ పెట్టియు కొన్నియువలఁ గథకు నొందియు దీనిని సమకూర్చితిని అల్పభానచేతనుండ వగు నా కుట్టివారి కవిత్వమునందుఁ దప్పకనుండకమానవు. కాని యట్టివాని నన్నిటిని ఇరిగింపక నన్న మన్నింపఁ గోరుదుంటిని.

పంగీత శాస్త్రజ్ఞాన మేమియు లేనివాడనగుటవలన నింనునహించిన ప్రకార ముపింధములఁ గూర్చిఁజూచుకొని కాని నటముల దయ యచ్చవచ్చినటులఁ దగిన సందర్భమును గమనింపక యనుబంధముల వాడదుమఁ గణావిభానమును మరుగుపరచు ముండుటవలన యుత్పలములనుండి యనుబంధముల వాడకొనునటుల నాటకమున నానిది నూర్చించియుంటిని నేను గాఢము పంగీతికావిబులవలనఁ గీర్తనల వ్రాసినదిదగున్నను స్వయముక్తములు గానియవల నత్యుచిత సమాజముకయ్యై హ్యములగుననియు నందువలనఁ జేసిన కృషిస్వర్ణముగుననియుఁ దలంచి యాయాద్య మముల మాయకొంటిని. నటములగూర్చి సమర్థమైనవలన నాకుభిప్రాయము.

నేను వ్రాసిన యీ నాటకమును గృహనక సమాచారి యిచ్చిన శ్రీయుత శ్రీమాన్ శివాధరణి శత్రుంగం బర, నాచార్యులు గారికిని సమయకంఠముగఁ దిలకించి వినికఁ బ్రోత్సహింపము. వ్రాసియుచ్చిన శ్రీయుత కొమాంఘాన కృష్ణమాచార్యులు గారికిని ద్రవ్యసహాయ మున్న యీ నాటకముల బయలుపరచిన మన్నిత్రులు శ్రీయుత పన్నాల సత్యవారాహుని గారికిని గ్రంథనిర్మాణమున కాదియందన్ని విధముల నాపక దోరుపడి తగిన ప్రోత్సాహ మొసంగిన శ్రీయుత తోట వేంకటాచల దాసు గారికిని నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను.

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త.

కథానంగ్రహము.

౧ కొందరు బాలుకు గోలికాయలనాకుమఁ దగవులాడుకొనుచుండ నా హుగ్గును నాచుదేవునిను నా బాలకులచ్యుతాంచి చారికడ గీరి గాంతరపరితిము లగు బలవలచే వాగలనునయులఁ బొందుగంగని భజనలకుండు లగ్నమగునటులఁ జేసి వారలఁగూడుకొని యాలయమునకరుగును కొంతతదవు గంగనిఁ బూజించి గుడి యింటికవచ్చును మరునాకు తనతండ్రి యుగ్గానుసరణిగంగనికి నైవేద్య మును వీసికొనియాలయమున కరిగి బాలకుండును నందు నొప్పు భక్తుండును నగుట నిలన నాహుగ్గునువారింఘనని రంగని వనేకవిధముల బ్రతిమాలి యాహుగ్గుని నా నింపుతేసి తన తల్లికడ దినయందుఁ గల్గిన భిన్నాభిప్రాయమును బోలగొనుటపై గంగనిచేతఁ బూర్వద్రాంచి గృహమున కరుగును.

౨. నామదేవు గురువుని సేవింప నిచ్చులవాడై యుదవులంబట్టి పోవుమందె హుగ్గునభ్యంబులఁ బొందుగంగడు తన భక్తుని భూతలను బరీక్షించుటపై లక్ష్మీసహి యుగ్గుఁ గిరాతరూపమును వరించి నీవహింపఁజొచ్చుచుండ నామదేవా హుగ్గుకృత మును గాంచి సహింపఁజాలక కిరాగున కర్పితా నీతుల గరవును నుదవ సేవహింపఁ జొరఁజాలని కిరాగుని నిగ్రాధింప నాతఁడును నామదేవుఁ జంపువానితలఁ గత్తి నై యుగ్గుఁడు మూర్ఖుడొనెనెడఁ దన నిజ వృత్తాంతమును సగురుని బాషను దెల్పి యదృ క్తుండగును అని నామదేవు కొంతవడికి మూర్ఖుడొండి లేచి గంగనిచీల కంతరంగం నిజ సంతకంబు గొందుచు గురునిఁ గాంచును అతఁడును నామదేవుఁ ప్రేరితుడై నామదేవు సహుగ్గును నీక్షి పఁచెంది పులిల మూర్ఖుని నన నందును అద్దానికి నామదేవు సహుగ్గును గుర్తిపడక నిలచి యూతినిచేఁ బూర్వము పూజింపఁగును.

౩. నామదేవు గురూపదేశమునందు నిచ్చునామదేవు గురూమంగు లాహుగ్గును నీ నాత్మ మంతానాటికిని నీ నామదేవు గురూపదేశము నుగ్గునంపదగు మెచ్చుకొని ప్రేమించును అమెయు నీతిని ప్రేమించును గాని మామె తండ్రి నిరపేదయును నామదేవు గురూకర్ణు కారణమున నొంప గాధా దాయి నిండ్రి కనేకములగు నీతులనుదెప్పింపుచు నీ నామదేవు గురూమ.

౪. నామదేవు గురూ తన నామదేవు గురూమంగు లల కెఱుఁగియలన దెల్పి కలుంబుసోషమునకై వ్యాపారమైన మద్యకమైన జేయుడని తెల్ప వానియందుఁ

గల కలువములను గూర్చి నొక్కవక్కాణించి తుదకు వ్యాపారము సలుప నిశ్చయించుకొనును. మరునాడు సేవపనితో గుడ్డలవ్యాపారమునకై లక్ష్మీపురమున కరిగి యందుఁ దిరుగుటకు దొడుగుటకు లేక మలమల మాడుచు విలపించుచున్న నిరుపేదలఁ గాంచి కరుణాస్వాంతుడగు నామదేవు తనయొద్దఁగల వస్త్రములను ద్రవ్యమును అంతయు వారల కొసంగి తాను రంగని సేవ కరుగును.

గి. నామదేవు భార్యగఁగొనుటకై తీర్థయాత్రలకరుగుచు నొకస్వతమున బస చేసి నాడేకాదశియగుటచేతను తా నేకాదశి ప్రతిదీక్షుఁడలవాడగుటఁజేసియు నిరాహార్యుడై యందుతఱిఁ బొందుకొంగఁజాలని ప్రతిదీక్ష యెట్టిదో కనుగొన నించి యొక వృద్ధుని వాతనిక డకంపును. అతఁడును గడగడ పడపడుచున్న మేఘమును పల పించుచు నామదేవు చెంతి కరుగును. నామదేవుతని నితని గాంచి హరిహరమున నన్నమిగుట సత్యవిరూప్యగుటఁజేసి కందమూల ఫలంబులనొసంగ నాతఁడు నానిని వైకృతక యన్నమే కావలెనని పట్టుబట్టి తుదకు ప్రాణములబాయును అప్పుడచ్చటి జంబందీరు హత్య చాత్య మని గోలచేచు గడ్డుకభయమువచ్చి నామదేవుని బంధించి తీసికొనిపోదురు. పరిపాలకుడు మహమ్మదీయుడగుటచేత హిందూమతమును దూషింప నామదేవు హిందూమతస్వభావమును సురుగ్రముగాఁదెల్పి హిందుమతమును నెందు సమర్థమునా నెలకొల్పి యాచచ్చిన వృద్ధుని గన వేర్చిప్రభావముచేత బ్రతికంచును. విప్రపురుషుండు బొంబురంగిఁ గుంత్సననుని విని నామదేవువచ్చితికలుగ నచ్చటి విప్రలాతని మహిమ నెఱుంగఁజాలక ఇందుఁడే తీర్థప్రసాదము? నొసంగక నుడివేయక భూమిమహిమ నెట్టివేయుదురు కాంతిస్వభావుడగు నామదేవువచ్చితి నే భజన చేసికొనుచుండ గుడికి గుడియే గిగునతింగిపోవును. విప్రలంబరదైనా కాశ్చర్యపడి యిరుంగఁజూచు నామదేవునుగొనుచునియెఱింగి తనమహిమవేడుకొని యెప్పటియట్లుండును. బొంబురంగిడు నామదేవుని తనలో నీవ మొనర్చుకొనును.

మంగళము.

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

రాముడు
గోపాల్ముడు
కేశవుడు
కృష్ణుడు
నామదేవు — కథానాయకుడు
దామాజీ — నామదేవు లెండ్రీ.
పాండురంగుడు.

} బాలురు.

కిరాతుడు — వేషధారితుడు పాండురంగుడు.

లేక (శ్రీకృష్ణుడు.)

పీఠాబాకేశుడు — నామదేవు గురువు.

నానాజీ — రాధాబాయి లెండ్రీ.

వృద్ధ బాహ్మణుడు.

సాగుపా — ప్రభువు.

గాయతీ — మంత్రి.

రామాధాని

వేంకటేశ్వర్లు

కృష్ణశాస్త్రి

గోపాలమూర్తి

} విప్రులు, అర్చకులు.

స్త్రీలు.

గుణాబాయి — నామదేవు లెండ్రీ.

రాధాబాయి — కథానాయకి నామదేవు భార్య.

తారాబాయి — రాధాబాయి చెలికత్తె.

యెంకి — కిరాతుని భార్య.

ఇంకను సందర్భానుసారముగాఁ గొన్ని పాత్రలు వచ్చును.

నాం ది.

శ్రీరంగంబు వివేకబీజవనకరశ్రీచంద్రభాగానదీ
తీరం బాగమహూషసంకులమహాదివ్యస్థలం బందు నా
నీరేజాతుండు నిర్విరారుండు జనానీకంబుఁ బాలించు నా
శ్రీరంగేశుండు పాండురంగఁడిడుతఁ సేమాయురారోగ్యముల్.

దురితాంభోధి తరంగఙ్ఞోలికలపైఁ మాఁగాడుచున్ నిల్చి యో
కిరి పూజాభయదాసహస్త్త! త్రిజగత్కల్యాణ! పద్మాక్ష! మ
న్మరయింకొంఁగదె? దేవదేవ! యుగ గుర్యాలించి రక్షించు న
కరుణాస్వాతంత్రుండుపాండురంగఁడుమిమున్ గాపాడుగాకయ్యచిన్.

(నాంద్యంతమున సభపైఁ గురుచుండు చల్లబడును)

పాతకులు గమనించవలసిన విషయము.

‘సేనదనునీశా.’ (పుట ౨౩) అనుదానికి ‘సేతుజగదీశా!’ అనియు
‘ధీరమానసహగేహ!’ (పుట ౩౨) అనుదానికి ‘ధీరమానసగేహ!’ అనియు
‘విరూపాక్షుని’ (పుట ౪౨) అనుదానికి ‘యనిమిపాక్షుని’ అనియు
‘నీమనోహరుండిదే’ (పుట ౪౩) అనుదానికి ‘నీమనోసురుండిదే’ అనియు
‘మణిప్రవచ్చెనె?’ (పుట ౪౪) అనుదానికి ‘మణిపురచ్చెనె?’ అనియు
‘భగవంతుని’ (పుట ౪౫) అనుదానికి ‘భగవంతుని’ అనియు
‘భగవంతుని’ (పుట ౪౬) అనుదానికి ‘భగవంతుని’ అనియు

సవరించుకొనవలయును.

ఇంతయు చూచుట తప్పలున్నను అచ్చపాఠపాటని యెంచవలయును.

ఇంతయు చూచుట తప్పలున్నను సవరింపబడును. మన్నింపుడు.

ఓమ్.

భక్తనామదేవు

ప్రథమాంకము.

౧వ రంగము. పండరీపురము - కాజనీధి.

(౧వ గోపాల రామకృష్ణులు నలుగురును ఒదిమీండ్లకు విరిచిని బాలురవల నుండినవలయును. నేనుగోపాలము. సోమనాథముగాఁ జిహ్నే తుంచలి బాలురకుఁజోలె నుండివలయును. నామనీష, పదునాలు గేర్లకు మించిన బాలురకును బ్రౌతి గుండు లోకకన్యవహులములగుండు సముద్రంఁగినను శాపివలయును. నేనుగోపాలమును బురుషోత్తమము నుండువెనుకల విశ్వకర్మను జంజురుకెండుగల నెలకొనినను మునున కెన్నవనామములును. నందువలఁ దులసిమాలలును గరముల వీరవపు బలకలును కృష్ణులంబున నున్నదియింపును కాన్య గుండు కృష్ణులును సగంబునను బాహువులయందును విష్ణుదేహ్యంబులను గలిగి యుండివలయును. రంగవ పరము ధావనమయిండ్ల నీ నమనీషమున నుండివలయును. అర్జునహృద భావములఁ బ్రకటింపవలయును)

(తెరనెత్తగాఁ గొందలుబాలురు గోలికాయల నానుకొనుచుఁ దగవులాడు కొనుచుందురు.)

రాము—గోపాలా ! నిష్కారణముగఁ దగవులాడిన లాభ మేమున్నది?

గోపా—అవును. నీకాయకన్న నాకాయయే దూరముగానున్నది.

కేశ—అదికాదు. మీయిద్దఱి కాయలు సరిదూరమున నున్నవి.

గోపా—అట్లేప్పటికిఁగాదు. కృష్ణా! ఎవరిది దూరముననున్నదో నీవు చెప్పుము?

కృష్ణ—ఇందు చెప్పనదేమున్నది? కేశవుడు చెప్పినది సరి. అది కాకుంటే యింక ఒక మాటకు రాముని కాయే దూరముగా నున్నది.

గోపా—అదిగో! మీరందఱుగలసి నాకు దోకిల్లుపెట్టజూచుచున్నారు కాదు? ఇంక నేనసలే అడనుపోండి.

[అని పోజోవును.]

రాము—(అడ్డగించి) అబ్బో! ఆడకుండనే పోతావుగా? (దిక్కులు పరికించి) అదిగో! ఎవరో యొక బాలుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. వాని నడిగి మన తగవుఁదీర్చుకొందము.

గోపా—(చూచి) ఓరీ వీఁడటరా? దామూజీ కొడుకు నామదేవురా? వీఁడు వట్టిపిచ్చివాఁడు. ఒకరితో మాట్లాడడు. తనలోఁ దానే యెల్లప్పుడేదియో గొణుగు కొనుచుండును. వీడేనా మన తగవు దీర్చునది?

కృష్ణ—గోపాలా! సుతిమించి రాగములోఁబడుచున్నది. నామదేవు పిచ్చివాడా? వాడివంటివాఁడు మనలో నెవడున్నాడో చెప్పుము? తగవుతీర్పుకే వాడు పనికిరాడుగా?

[ప్రవేశము—నామదేవు భజనసేయుచు.]

అ ను బ ం ధ ము. ౧.

నామ—[చేతులు జోడించి] దేవా! పాండురంగా!

సీ. ఇంకింప సంసారపంకంబు భానుబిం
బము భవదీయనామస్తవంబు
దారిద్ర్యనిస్తంద్ర ధారుణీజముగూల్చ
నిశిత కుతారంబు నీదుభజన
దుర్వారగంభీర దురితానలంబార్చ
నమృతంబునీడు నామామృతంబు
ఘనభీకరగంభీర కష్టాంబునిధిఁదాట
నిరపాయమగునావ నీదుసేవ

సీ. భయపితాచంబుఁ దొలఁగింప భస్త్రపటలి
పద్మనాభ! భవత్పాద పద్మరజము
హూరక్షుత్త్రుత్ప్ర పీడార్తిహారకంబు
తనరు నీనామకీర్తనం బనఘచరిత!

(బాలురఁగాంచి స్వగతము) ఏమి యీ బాలుర మాధ్యము? చతుర్దశభువనరక్షణ దక్షుండగు నాచార్యుడు నిభిమధ్యునారాధింపక తిరికజెందువేళ శైవవక్రీడలందుఁ గాలమువృధఁబుచ్చుచు నామమాత్రావశిష్టులగుచున్నారు. భగవన్నామ సంకీర్తనామృత పానంబునకు నీరలజిహ్వాకలు మరలినచో నొండుశైవవక్రీడారసపానంబునకు నిచ్చగించునే? (ప్రకాశము) మిత్రులారా! ఏమిది? ఇట్టులగోలికాయల నాడుకొనుచుంటిరేల? అన్నిటికిని మూలకారణుండగు శ్రీమన్నారాయణుని సేవలకన్న నీయాటలన్నియు నెక్కుడగునా? శైవదశనుండియే యైహికేచ్ఛలకు లోనుగావలయునా?

శృష్టు—అయ్యా! మాకీ గొడవయంతయు నెందులకు? మీరటు చూచి యేకాయమారమున నున్నదో తెలిసిపొందు. మా కదియే పదివేలు.

నామ—(పరికించి) సోదరులారా! చూడుఁడిరెండుకాయలు సమదూరముననున్నవి. ఆరెంటి కేమాత్రమును భేదములేదు. అందులకుఁ గారణమెయ్యది! మీకిద్దఱకు సమమైన గురినిల్పుటఁ జేసియేకదా యిట్టులజరిగినది? ఇందన్నిటికంటె నెక్కుడు మీచిత్తంబులన్నియు నీయాటయందు నిమగ్నములైయుండినవి. కాని యట్టి నిశ్చలమగు గురిని మనపాండురంగనియందు నిల్పి, యాతనిభజనలే శైవవక్రీడలని నమ్మి నిరతముఁ బూజించుచుండినచో నప్పుడు మానవునకు, భగవంతునకు నెట్టి భేదములుండవు దశలయందున శైవదశ మొదటిది. ఆదశయందు బాలురు కేవలమజ్ఞానులై యిహలోకసంబంధములగు నాటపాటలకు లోనగుచుందురు. తదనంతరము నవయశావసులై విషయవాంఛలలోఁజిక్కి వికారులై తిరిగినచో నప్పుడు భగవంతునకు మానవునకు భేదముగలుగును. కాని శైవదశనుండియే యాకమలాత్ముని భజించుచుండిన నట్టి వారలిహపరంబులయందుఁ బూజాహ్వలగుదురు.

మ. స్వరమందుకో మనమందు వర్తనమునకో భక్తిక్రియాభ్యర్థనలై
 సరతంత్రుకో భగవంతు శేషశయనం బద్ధాముఁ బీతాంబుఁ
 నిరతంబుకో భజించు సాధుజనముల్ నిత్యోదయశ్రేయ్యులై
 స్థిరభోగంబులనందఁజాలుదురు లక్ష్మీనాథుధామంబునకో.

గోపా—అయ్యా! తగవుచీర్చెదవని గంపెడాసతోనుండ భక్తిభక్తి
 యని జోధఁజేసెద మెదుకు? పక్షమునకు రెండు దినము
 లేనియు శైశవక్రీడల జరుపవలదా? బాల్యదశయందే
 ముక్కుమూసికొని మూలఁగూర్చుండు మనియెదవా యేమి?
 ఇక మీ బోధలఁ గట్టిపెట్టి చేతనగుచో దగవుచీర్చెదను.
 లేకున్న మీతోవను మీరు పొందు.

రాము—ఏమిరా? లేలగాయలాగున గలగల నటచెదమెదుకు?
 ఆయన యెవరనుకొంటివి? మనవలె నజ్ఞానుఁడుగాడు ఎప్పు
 డేనియు నాతఁడు మనతో నాటతకు వచ్చునా? అట్టివానిని
 దిరస్కరించుట తప్పుగాదా? (నామదేవుడికై) అయ్యా!
 బాలుడవయ్యను సాధుమూర్తివి. బాలురమగు మనకు
 భగవంతు నెటులఁ బూజింపవలయునో తెలియదు. ఒకవేళ
 తెలిసినరు భగవంతుఁడు బాలురమగు మనలఁ గన్నులఁ
 జూచునా? ఎవరో యోగులు చాలకాల మదవులయందు
 దళంబుసేసినను వారలకు భగవంతునిఁ జూచుట కష్టతరమని
 మనపెద్దలు చెప్పుచుండ వినుచుంటిమి. అదిగాక మనకు
 లోకజ్ఞాన మేమియులేదు. అట్టితఱి మనకు భగవంతునిఁ
 గాంచుట కష్టతరముగాదా?

నామ—సోదరులారా! పరాత్పరుఁడు సర్వసముఁడు బాలురైనను
 దహినిధులైనను నాతనిదృష్టికందరు సమాచారే బాలుర
 వృద్ధయంబులు లలితపల్లవ కుసుమంబులు. భగవత్సహిమల
 న్నించుటకు లోకజ్ఞానమువలదు. మీకు నాటలయందుండు
 నాత్మరతను నా పొందురంగని భజనలపై నుంచి యవియే
 శైశవక్రీడలనియెంచి యేకమనంబున నెల్లప్పుడు 'రంగా'యను

రెండక్షరముల జపించుచుంకినచో నాదేవదేవుడు మనల దిప్పక నుద్ధరించును. పసివారిలు లోకజ్ఞానము నెఱుంగక బోవుటజేసి వారి యాత్మలకు మచ్చాపవిత్రకారంబులులేవు. నూతన వస్త్రమునకుఁ బట్టినట్టుల రంగు పాతవస్త్రమునకుఁ బట్టదుగదా? అక్కరణిబాలుర హృదయంబుల నూతనముగా నెయ్యదియేని యలవడినచో నది దన్యవర్ధింతము పఱకు నిలచియుండును. బాలురకు బుద్ధికుదిరినచో వారలకుండు మనోస్థిలత్వము పెద్దలకేనియునుండదు. మనకా పాండు రంగని చింతనయందు గురిసిలిచినచో, నంత నది పోనుపోను గాఢముగా నాటుకొని తుదకుఁ దన్మయత్వముఁ గలిగించును. తపసులు లోకజ్ఞానులగుటచేఁ గొండొక వేళఁగామాతృతను స్థితితై పాపమార్గంబును ద్రొక్కుచుండును. దానికేసి వారిలకు శగవంతుని జూచుట కష్టతరమగును. అట్టియెడఁ దపోనిధులకలవిగాని, కర్మంబుల నిర్జిహ బాలురకు సాధ్యమాయని యెంచదగునా?

సీ. చలుకష్టములఁజేసి ప్రాభవోపేతుడౌ

సృష్టోదుడును బసిపాపియె?

చిరత్సర్వనిరసింప వరమందు భగవంతు

నేవించినధువుండు చిలుకెగావె?

యముని నెల్వంగఁ జూలినట్టిమార్కండేయు

మునిసింహుడును జిన్నిబుడుతగావె?

చరమేశ్వరునికంటి బాధనుదొలగించి

కొలిచిన కన్న ప్పకుట్టుగావె?

సీ కడగినలుప ససాధ్యపుంగర్జమేని

సాధ్యమగుశుచుఁబల్కరే? సాధుజనులు

బాలురకు సాధ్యమే? యంచుఁబలుకఁబగునె?

బాలకులుగారె? తొల్లెఱి ధాగివతులు.

బాలకులారా ! భగవంతుని లీలలగురించి చెప్ప నలవి గాదు. ఆతనిని సేవించుటకు వృత్తిభేదములుగాని, జాతిభేదములు గాని యంతకుమున్నే తారతమ్య భేదములుగానిలేవు. ఎవ్వడు నిశ్చల చిత్తంబున నాభగవంతుని స్తుతియించునో, వాడు త్రిలోకములందుఁ బూజ్యుడగును ముంచు శ్రీకృష్ణనామ సంకీర్తనంబలవడుటయే దుస్సాధ్యము. అలపడినచోఁ గడచినకొలదియు నాకీర్తనంబుపైఁ బ్రేమ జనించి, కడకదియే భక్తిరూపముగాఁ బరిణమించును. అట్టిభక్తిచే శ్రీమన్నారాయణుని దృష్టిపరుపవచ్చు ఆతఁడు తృప్తిపడిన సర్వభూతములుతృప్తిపడును. అంత నాభక్తుఁడు సర్వభూత సమన్వితుఁడగును.

కృష్ణ— అయ్యా! మేమంతటివారము కాఁగలమా ?

నామ— సోదరా! భగవచ్చింతన సేయుచుండినచో నంతటివారము కాఁగలము. శ్రీకృష్ణభజనంబు సేయదమురండు.

అ ను బ ం ధ ము. ౨.

[ఆందరిను ఫక్తిపాఠవశ్యమున నుందురు.]

నామ—(ముకుళితహస్తంబై)

శా. శ్రీకృష్ణ! యదునందినా! భవహారా! చిద్బ్రాహ్మణ! యీశ్వరా!
పాకారీప్రముఖార్చిసంహరణ! నికొవర్ణింపఁగొరకృష్ణమే ?
లోకస్తుత్యభవత్ప్రదాంబుజ సుధాలోలాంతరంగంబులకొ
డేకూర్పంగదవయ్య! మాదృశులకుకొ శ్రీపాండురంగవృథా !

బాలకులారా ! ఆలయంబున కరిగి స్వామిని సందర్శిం
తము రండు.

[నిష్క్రమింతురు.]

(తెర వ్రాలును.)

[ప్రవేశము దామాజి - గుణబాయి.]

గణా—నాథా! పిల్లవాడు ననవయస్కుడగు చున్నాడు. కాని లోకజ్ఞానమే లేదు. ఎల్లప్పుడు స్వాదునివలె హరిభజనల సల్పుచు సన్యాసిమాడ్కిఁ జరించుచున్నవాడు. పురవాసులందరును బిచ్చివాడనియు వందమతియనియుఁ బలుదుఱ్ఱావలనాడుచున్నారు. కులవృత్తియగు వ్యాపారమును మాని యెల్లప్పుడు హరిభజన లాలసుండగుచో వృద్ధులమగు మన్మథముందు పోషించుటెట్లు? మీఁన్ననోచూచి యూరకుందురు. ఒక్కనాడేనియు మీవెంట వ్యాపారమునకుఁ గోఱ్ఱొని పోరు. దానియందలి సాధకబాధకముల నెఱుంగకపోయినచో ధనమాజ్ఞింపఁగలడా? ధనములేమి మనలేముకదా? పుత్రుఁడు మాటవినక ప్రాయమునంతయు వృధసేసినచో మనకు గతులున్నవా? బాలునకు హరిభజన తెందుకు? జాల్యమునుండియే భక్తి నాజ్ఞింపవలెనా? గృహస్థాశ్రమస్వీకారుడగు తఱి మోక్షసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రుండు కాఁగూడదా?

దాను—కాంతా! ఏమి నీ మాధ్యము? హరిచింతనామృత పానంబు నకు వేళయొకటియున్నదా? గృహస్థాశ్రమవాస్తులై మోక్ష సామ్రాజ్య ధురంధరండుగునని తలంచుటెట్లు? మానవుని జీవితంబు క్షణభింగురముకదా? క్షణమునకుఁ గలుగబోవు సంగతిఁ దెలియఁజాలమే. లక్ష్మిన్లో ముందు చేయఁగూడదా

యని తలంపనగునా? మన పుత్రుడు కారణజన్ముడుకాని సామాన్యుడుగాడు. పద్మము వికసించుచునే సౌరభ్యమును నెడజల్లునట్లు లాతని హృత్పద్మము వికసించుచునే భక్తిరసమును నెడజమ్ముచున్నది అతడు సాక్షాద్వైష్ణవాంశసంభూతుడుగాని మానవమాత్రుడుగాడు. మనమాతని మనస్సీమయందు భక్తిబీజమ్మును నాటటకుమారు మొలచినదానిని ద్రుంచుట పాడినూ? సంసారసాగరంబున నాతడిప్పుడే మునుంగ నేల? భక్తవత్సలుండగు పాండురంగని కృపయండి నచో నిర్ధనులేనియు జీవింపఁ గలరుగదా. నీచెడు తలంపుల మాని యాతనిభక్తిరస ప్రవాహమును నిరోధింపకుము. మన మిదివఱకాతని కెప్పుడును, గృహభాధల నిర్వృత్తిచుకొను మని చెప్పితిమా? ఇప్పుడు మనము చెప్పినచో నాతడు మన పల్కుల శిరసావహించునుగాని కాలదాచివేయడు. పరమ భక్తులకుఁ బ్రాపంచిక విభవంబులపై నాసయుండునా? పరమ భాగవత శిఖామణియగుటచేతనేకదా ప్రాపంచిక సౌభాగ్యములన్నియు నిర్దిష్టకంబులనియు నివ్రవ్యయోజనంబులనియు నీకు నక్కాణించె. అట్టి సుపుత్రునిఁ గన్నందులకు గర్వపడక యెవ్వరో లోకులు కాకులవలె జీకుమాటల నాడుచుండిరిని లోకహానమునృచునియు నున్మాదృఢునియు సన్నాసియనియు దూరవచ్చునా? 'పరిబుద్ధివినాశాయ' యను సూక్తనేనియుఁ దలంపవలదా?

గుణా—నాథా! మీరును భక్తిమార్గము ననుసరించి నాకు బుద్ధి గొప్పుచుంటిరా? ఒక్క గడియయేనియుఁ బుత్రుఁడింటికడ నుండక సదా నీధులందు భజనసేయుచు దిరుగుచుండునేకాని తోడవారలు నవ్విపోదురని యెంచడే? భజనసేయుటకు గల మార్గమేదాయేమి?

దాసు—మీరు నీపిచ్చితలంపుపాయలేదా? మనము తగిన కాలమున భక్తి సాక్షుకొనుమని తెల్పినచో నాతడక్కరని వర్తించును.

మనమెట్టిపనిని జెప్పకుండుటచే నాతడెల్లప్పుడు భక్తిరసప్రవాహంబునఁ దేలియాడుచున్నాఁడు. ఆతఁడు వచ్చిన తఱి మనము కొంత నీతినిగరపుదము. (హాకించి) అదిగో! ఆతఁడీతఁడు వచ్చుచున్నవాఁడు.

[ప్రవేశము—నామదేవు భజనసేయుచు]

అనుబంధము. 3.

నామ—(అనిజలిబద్ధుడై) హే పాండరంగా!

చు. జనకాబ్లాకో నిరసావహించి వనికి సౌమిత్రియ్యో సీతయ్యో నెనువెంటో జనుచరనేగి యచటో వింధ్యాటవికో గురురై మురులకో చిక్కిలబెట్టు సాలనులనుచ్చూలించి కాపాడితే; జనులకో చూనుల నాదలైయులను: సీగో! పాండరంగా బ్రభూ!

[ధ్యానలోలుడగును.]

దామ—చూచితినా కుమారుని విర్బలభక్తి తత్పరత?

[ఆనందమునపోక్కి ధర్మివంశజాతున.]

గుణ—(చేరదీరి) కుమారా! ఏమి యాత్మభక్తి? చేతులుజోడించి ముకుతితనేత్రుండై ప్రార్థించినంతనే పాండరంగుడు ప్రత్యక్షమగునా? కాలమంతయుఁ బ్రార్థనలచే వృథాఁ జేసినచో నుదరపోషణార్థమునకుఁ గగిన యురకరణము తడచిక్కును?

నామ—(తల్లిదిగ్గజు) కు సమర్థునిచి తల్లీ! ఎంత పీరియనివాన నగుచుంటి? ఎంతకష్టబుడేయ నిట్లనుటకు మూల సాధనము వసస్సు. అట్టి వసస్సును జలిరక్తకుంఠనల సాగి హించుట దేహికి న బ్యాసకైదు. అచల చిరబున నాకరాశ్చర్యం ప్రార్థించినచో ప్రత్యక్షమగు గాన ముగాఁగూడనా? పాండరంగుడు భక్తుల మొరాలింప ప్రభుడని యెఱుంగవా? పాండరంగుని లీలలఁ దడేక ధ్యానమనస్కుడై

వర్ణించుచుండిన దేహిని త్సుత్విపాసలు బాధించునా ? భగవచ్చింతనామృత పానంబుకన్న నీయన్నపానంబు లెక్కుడగునా ? మృష్టాన్నప్రియాలోలుండగు వానికిఁ గొంతకాలముఁ గడచును నెనుకటి త్సుత్విపాసలు బాధింపఁదొడగును. కాని యనంతముగు పాంశురంగని నామామృతంబును బానంబు సేయుచుండిన త్సుభాగ్నిదేహిని దహింపఁగలుగునా ?

దాసు—కుమారా ! చిత్తజ్ఞానసూక్ష్మలయగు మేము నీ కెనుగుచెప్పగలమా ? పాంశురంగని భక్తుండవై యయ్యనంతననంతలీలా తరంగ మధుఃపానాసక్తిచిత్తమర్షిరీక్ష్య ప్రభాభాసమానుండవైయుప్పు నికుఁదెలియనిదేమున్నది ? నిచెప్పినకైవడి వైహిక సుభానంద తత్పరులకు త్సుత్విపాసలెక్కుడగును. తిండ్ర ! నిన్నుఁగని'ధన్యులమైతిరు.

[అనిచేరదీయును.]

నామ—కుండ్ర ! సుతునకు దల్లిదండ్రులకన్న ప్రేవసములు వేరు లేరు. పితరులే ప్రేవము. ప్రేవమనఁ బ్రోగోకపూజ్యులను అట్టి ప్రోగోకపూజ్యులరగు మీకుఁబట్టివై భవచ్చరణారవిందములఁ గొల్పుచు ధన్యుడనగుచుంటిని.

నామ—(పులికితగాత్రుండగును)

గురూ—కుమారా ! మూడు వృద్ధాప్యము రావించుచున్నది. మూడు మమ్ముఁ బోషించు భారము నీపైఁబడుచున్నయది అట్టియెడఁ గులవృత్తినివర్ణించి, భగవద్భక్తి నాస్థించుచుండిన సుపారంబు నిర్ణించుచుపాదులు నీకెప్పుల గోచరింబును ? సంతతము భగవద్బీజతనసేయుచుండిన సుపారాంబునె నీనుటకు ప్రకాశము. తల్లిదండ్రులఁ బోషించు భారము తనమువిడి. అట్టివోఁ దాను మోటులేక ప్రేమబుగిచ్చిపడుక నా ? పురుషమత్సరంబా ర్చక మూలఁ గూర్చుండి భగవంతుఁడు వెట్టివామరితలించుట చవిటి నేలను విత్తనంబురూపి భరింపవామరి తలంచునది యను.

దానఁజేసి జీవులు కృతకృత్యులుగాఁజాలరు. నీవును దీనికి వేళలందు భగవధ్యానంబును సల్పుకొనుచుఁ గులవృత్తిని సేయుచుండుము. కోటివిద్యలున్నను గులవృత్తికి సమానములుగావు.

నామ—అయ్యో! నీయొక్క శిరసావహించువాడ.

దామ—తండ్రి! కొంతవఱకు తాకిత జ్ఞానమునుగూడ పాటింపవలయును. నీవు పిఠులయందఁ గోడివారలఁగూడి భజనలు సల్పవలదు. వారిలోఁ గొందఱు స్వార్థాభిలాషులుందురు అట్టివారలవిక్లమైన భక్తులుగారు. ఉదరపోషణార్థమై యెదిరి కన్నులఁ గప్పి కుటలగతి వర్తించుచుండురు. అట్టివారల నెఱుంగుట దు సరము. వారిలతోఁ గలసియుండుట కాకులగుంపు నందఁ గోకిలమండినట్టిగును. అదిగాక—

శ్లో. సత్సంగసత్సాధుగుణాభవంతి
సుస్యంగితో ముష్టగుణాభవంతి
సప్రసంగతో యాస్యస్య తాయితాని
మంధాణితాన్యేవభవంతిసింధా.

అను సూక్తికైవడి సక్కులునైనను గొన్ని వేళలందు దుస్సాంగ త్యమువలన మత్తిభ్రాంతి కలుగుచుండును. చిత్తిచాంచల్యము గలవానికి భక్తుకుదురదు. కుడికినను రక్షికిరాదు. ఇదంతటికదగుఁజోఁ గలసి యుండిన నేదియోక్కలొముగలిగి ప్రధానకస్తువునకు భంగము వాటిల్లుచుండును. కాన తునగృహమునందే పూజ మొదిరిమునందేకి ధ్యానచిత్తంబున నత్తామరసదాక్షుని భక్తిసాయి సేవించుచుండుము.

నామ—తండ్రి! మీ యాజ్ఞజపదాటగలనా? అట్లే యింకొందఱును.

దామ—సుతా! చెప్పవలసిచిటిసి. నేనొక కాశ్యానమై యుదయంబునఁ బోవువాడ. మనము ప్రతికనంబును మన యింటి యందుఁగల పాండరంగనికి నైవేద్యమును తొట్టుచుంటిమి. ఎప్పుటియట్టిల నేను లేకొకఁడతమాస్మి పాండరంగనికి నైవేద్యంబును సమర్పింపుము.

నామ—(జనాంతికము) ఇంటియందుగల రంగనికేల? ఆలయంబున
సాక్షాత్కరించియున్న రంగనికేనై వేద్యమును బెట్టినచ్చెద.

గుణా—నాథా! ఇప్పుడు చెప్పిన చొప్పున నెప్పుకొనును కాని భక్తు
లెవరైనఁ గన్పడినచోఁ బనినంతయు వదలి యొక్కపరుగునఁ
బోవును. అంత మన యాచారంబునకు భంగము వాటిల్లు
నేమోయని దిగులొందుదాన.

నామ—(హర్ష ముతో) తల్లీ! నాపై నెంత పామరత్వమును వహింపు
చుంటివి? కైటభానికి బువ్వఁబెట్టుటకన్న మిన్నయగు గర్జన
బొందుగలదే? నాపాండురంగనికి— ననుగన్నతండ్రికి—
నానోములపగుటకు— నాపాలిదైవమునకు— నాచేతితో
నై వేద్యము నర్పించుటకంటె మెండుభాగ్యముబుకలదె? తండ్రీ!
నాకెట్టియానతి నొసంగితిరి? ధన్యుడనైతి. బాలుఁడనగు
నేనిడు వ్యుష్టాప్తియు నారగించునా? నాకైఁ గనికరముఁ
జూపునా? సన్నుభేమఁ బాలించునా? పసికూననని కసిరి
కొట్టునేమో? లోకజ్ఞాన మెఱుంగనివాఁడనని పలుకరింపఁ
దేమో? (చకితుడై) ఎంతటి మూఁఁడును? భక్తులన్నఁబాండు
రంగనికిఁ బ్రాణములతో సమానముకదా? అట్టితఱి నన్నేల
కనికరింపడు. నానోములు ఫలించినవి. నాన్యము తెలిపినది.
జయపాండురంగప్రభూ!

అ ను బ ం ధ ము ర.

(భక్తపరవశుడగును)

దామ—కాంతా! చూచితివా? ఇట్టి భక్తులు మాట దప్పుచురా?
నేఁడెప్పిన కైవడి నాతఁడు తప్పుకవర్తించును.

గుణా—కానిండు రాజబోలువానికిఁ జింతించు టుచులకు? ఎయ్యది
కానున్నదో యయ్యది కాకమానదు. అంతయుఁ బరాత్పరుని
యధీనము. [నిష్క్రమింతురు.]

అనుబంధము. ౬.

ఉ. హరివి హూరపాపభయహరివి దుష్టయశేతిక్రొటి సం
హరివి గోపబాలకవిహరివి మంజులనద్గుణాద్యలం
కారివి సాధుచిత్తహితకారివి భక్తిజనాంతరంగసం
చారివి నిర్వికారివి విచారివి శౌరివి సందసందనా!

దేవా ! నీమాయ లనంతములు - అగణితములు. నినువర్ణించ
నేరెడి తరంబు? నిర్వాణకరుణారసపూరిత హృదయండ్లనై నిరుపమ
స్వర్గగణాలంకార శోభాయమాన మానసరాజహంసుండనై పాండు
రంగాద్యనేకావతార సంభూతుండనై యొప్పు నీనామవర్ణనంబర్హ
వంబుగదా? తండ్రి! విముఖత్వమేల దాల్చితివి? ఈలచేది మెంచి
తివా? వృత్తిభేదమెంచితివా? పిన్నపెద్దయను తారతమ్యమెంచితివా?

సీ. శూద్రాన్నమునుదింట శుద్ధిగాదన్నచో
భక్తుడు విచరుడు స్రవణసాక్షి!

బాలులచొసంగిన ఫలము తెంగిలివన్న
శబరకులాంగన శబరిసాక్షి!

నిన్నవారలపొత్తు నెన్నగూడదటన్న
బాలురు ముచ్చగించుకులుసాక్షి!

నేటివారలపైని చెన్నకూడదటన్న
గడుదరిచుగడు కుచేలుడునుసాక్షి!

గీ. భక్తులమొరాలకించెడు స్వభూతిలంచు
బుడులలనుగాచు కిరుణానముద్రదనుచు
నిన్ని సాక్ష్యము లొక్కొత్తు నిన్ను దెలి
యుండ; జాగేల! భవభంగ! పాపమరంగ.

(స్వగతము) అయ్యో! యింకనురాలేదే (హా) తండ్రి! కని
కరములేదా? మొఱవినరాదా? అపవాదా! భక్తుడనుగాదా?
ఇదివాదా? రక్షకుడవుగాదా? మోమోటములేదా? కుచేలుని

గానలేదా? కరినరనుడవుగాదా? నీవాసనామండనే? వాసుదేవా!
పరాత్పరా! కృపాసూ! దయాసింధూ! నమఃసాగ్రవా? సుతుని
రక్షింపవా? నాచేతిపై నారగింపవా? తుడ్డియొక్కజవదాట మం
కివా? నీకన్నంబులపై భాగ్యనుజ్ఞచని సంతసించితినే - చింతబాసి
తినే - గంతులువైచితినే - ఉబ్బితబ్బిబ్బులాశితినే? మాధవా
అనాథుల నాదరింపవా? గోపాలా! నీపాలబద్ధవారిని రక్షింపవా?
కేశవా! నీదాసులకాలపాశవిముగ్ధుల కేయవా? గోవిందా!
మందనుతుల కానందమొసంగవా? సువర్చనా! నీ సుదర్శన
మయ్యావా? గదాధరా! సదాచారసంపన్నుల నుదాసమనంబునం
గనికరింపవా? తుమ్మ!

మ. కరమర్థిగా భవయింప నీరమలస్యాతానుకంపించు

కరదివ్యాకరకృపామరుచిరంబులంబు లేచెల్లుబం

ధురమై చక్రలచిత్రమూర్తిమధు; కన్నంబులు ధాలించగిగా

భరమైచోచెవాచో? కృపావరద! దీవా పాలపరంబులకృపా!

అన్నా! భవన్నామచింతన సుభారసప్రవాహమధ్యబున
గ్రుంకులిడు నీలెంకిలపాప ముకంబు నింకింపవా? కోయ్యలడ్చివా?
పన్నగతల్ప! నన్ను మన్నింపవా? నాకష్టలూడెదవా? ఆహారంబు
నారగింపవా? అరగింపనిచో మానసంబులెగునే? తల్లియొద్దంబు
పల్లవోవునే? నమవలేవే? లేవలేనే? భక్తులంగావలేనే?
నాతండ్రి! లెక్కొకపులిండ్లగుమృతము. కోపమూరినచో నీకోపా
నాపాపకరుణబుసేయ నేనశక్తుడను. బుధులపై బంతిమూకుట భాష్య
ముగాదు. కనిగొనముద్రా! పరుసమేల? చింతత్రాముండనే? చిస్ట
యాకార! పీసేనాచితుడనే? నన్నారగించుచు గొప్పెదానికో నరుగు
రెంచితినే? నాకూశలగాళంకియుచి? నాపంక్తిని గూర్పుండమం
కినా? ఏగిలివదార్దంబుల భుజిపనుచినా? త్రీకరణంబుల నిన్నే
నమ్మియుచినే?

శా. అన్నా! పెద్దయ్యబొడ్డునీసదనమందత్యంత సంతోషం
 పన్నంజైన మనంబుతో నిటుల సంభావించినానిన్ను నా
 గన్నారంగనుజూడవేమి? కరుణా గాపాడరావేమి? యా
 పన్నా నేకజనావనా! మహితదేవా! పాండురంగపృథ్వా!

(దుఃఖించుచు) స్వామీ! ఇకను గనికరములేదా? నన్ను
 బ్రోచుటవాదా? మున్ను పుడరీకుని బ్రేమాకులితస్వాంతంబున
 జేపట్టితివే? ఎంత నేడినను గరుణలేదా? ఇంకెంతని కొనియాడుదా?
 ఇంకెంతని సన్నుతింతు? ఇంకెంతని నీనామచింతన సేయుచు? భక్తుల
 పాలిటి కల్పభూజమను సంకల్పంబు వికల్పమయ్యెనా? భక్తులపై
 నుంచు భావమిదియేనా? నిన్ను సేవించుట దుఃఖాకులితస్వాంతుల
 గుటకేనా? వరదండనను బిరుదము వమ్మయ్యెనా? నన్ను బ్రోచు
 టకు శక్తిలేదా? అట్టిచో సర్వశక్తిపరిపూర్ణుడనుదానికి సాధకము
 లేదా? దేవోత్తముడవనికదా నిన్నుఁగొలుచుట? ఉత్తమశబ్దంబు
 దిత్తనోయెనా? సీపదకమల బుల భజించెను నన్నుఁ గృతార్థునిఁజేయ
 వేల? అర్థజనకల్పభూజా! యవ్వత్కరుణాకళాత్మంగోక్కపరి నాపైఁ
 బ్రసరింపవా? తండ్రీ! తనయుని తప్పుల పైరింపుము. నీ పుత్రునిపై
 శత్రుత్వమేల? అన్నా! నిర్వాజకరుణారసపరిపూర్ణ సఖన్నా!

దండకము.

జయజయ శ్రీపాండురంగ! కృపాదివ్యసంగులదొంగ! భవద్భక్త
 చిత్రాంజనంగ! సురాదీంద్ర సంతిల్పంగ! మిత్రులసంరక్ష
 నోద్ధానుదివ్యాంతరంగ! నిమనానల్లు భక్తిక్రియాభ్యర్థిసై, సంతతి
 ధ్యాసలోలుండినై, సంస్తుతిచేసె గృహజూడవేలా? పరిజేర్చవేలా?
 కృపాలోల! సాలింపవేలా? నిలోదించవేలా? జగద్రక్షతా! తెంపై
 గోపమేలా? చలంచేల? చిద్రాగముజూపి తుహ్నార్థుఁగాఁజేయవేలా?
 ఫలహారమత్యంత సంస్కృతిభవించవేలా? సదాచారమున్నవేలా?
 రమేశా! సరేశా! సురేశా! మహిశా!లసచ్చిత్త్రేశా!మహాస్వేదమస్తే
 సమస్తైశమః || [ధ్యాసలోలుండిగును.]

(ద్వారము తెరువబడును పాండురంగు పుత్రక్షము)

పాండు—కుత్తా! భవద్భక్తికి సంతసించితిని; లేమ్ము

నామ—(ఁనులువిప్పి యెదుటఁ జూచురంగనిఁగాంచి) ఆహా! నాయ
దృష్టమెట్టిది? వర్షంబులకొలది వస్త్రతపంబులకు సహించుచు
గావనంబులఁ గిందమూల ఫలానెనులై ఘోరతపంబుల సమ్మ
సంయమిండుగ్రీల కందరాని దర్శనం బీనాడనాచూసంబుగ
నందఁగంటినిగదా? [చేతులు జోకించి] దేవా! సర్వవైకృత
పూజప్రభావా!

అనుబంధము. ౭.

చ. భవవారాగిని నీదులాడుచును చేరకొ గూడ భన్నులై
భవదీమాంస్యసరోజముల్కొలువ సద్భావంబుశుభల్లంబె
క్కివతారంబులుదాల్చి ప్రోచుచు; నేనూర్వాతచిత్తంబులకొ
భవేకంకం బిగిరింప దిక్కివుడు దేవా! పాండవరంగపుత్రా!

[అని ప్రణమిల్లును.]

పాండు—(లేవఁదీసి) కుమారా! కృపాగ్ని దహించుకొని పోవు
చున్నది. నాకిత యన్నంబు బెట్టివా!

నామ—[హర్షముతో] ప్రేమరస మొలికిపోవుచున్నది. ఆహా! భక్తి
వాత్సల్య మొత సుఖప్రదాయకము. అన్నా! ఈనూసనం
బునఁ గూర్చుండుము.

[కూర్చుండఁజేసి పశ్చేరమును ముందుబెట్టును]

పాండు—(ఆరగించుచు) కుత్తా! నాయగితిలంబునఁ గూర్చుండువు
రమ్ము. [అని చేరదీసికొనును.]

నామ—అన్నా! ఈభక్త్యంబును నేతిలోముంచి తినినచో గమ్మగా
నుండును. [ముంచి నోటికందిచ్చును]

పాడు — (మైమరచి) కుమారా! తల్లియైన నింతశోధతోఁ గుడువ
 బెట్టునా? ఇట్టి భక్తులఁ గలిగియున్నచో నాకింక వలయునదే
 మున్నది? పోవంతయుఁ జూపభూయిష్ట మగుచున్నది.
 నిక్కంపుభక్తిచే నన్నుఁ బూజించువారలరుదు. పెక్కుమంది
 సహేతుక శ్రుతలేకాని, యహేతుక భక్తులులేరు. ఈశలియు
 గంబున జనులందఱుఁ గలిమాయావరవశులై కించిద్యోగంబుల
 కాసఁజెందుచు, దురాశాభోగ సముద్భితస్వాత్తులై కేవలము
 జ్ఞానశూన్యులగుచున్నారు. నన్ను మఱచుచున్నారు. భగ
 వంతుఁ డొక్కఁడున్నాడను మాట నారి బుడికి బొడవదు.
 ఏవంకజూచినను స్వార్థభిలాషులే. పరోపకారమచుమాటయే
 లేదు. ఇహమే శాశ్వతమని యొచుచున్నారు. పాపకార్య
 గులను వెనుకొని వేయుటలేదు. కులాచార బూఁ జాలించుట
 లేదు. వృత్తిభద్రంబును జూపుటలేదు, వర్ణసంకరమగుచున్నది
 ఒక్కభక్తుడైనను గానరాదు. మనస్ఫెర్మియనుమాటయేలేదు.
 జనులందఱల్పబుద్ధి చేతస్కూలై యనిరచిష్ట లగుచున్నారు.
 సాపమా పెరిగిపోవుచున్నది పుణ్యము నశించుచున్నది.
 జపదానధ్యయనాదికర్మములు మాటల గలవికావుచున్నవి.
 విపులందఱు వేదాధ్యయన సంపన్నులనుని చెప్పుకొనుటయే
 కాని శేషశేషిత్వంబుల నెఱింగినవారొక్కరులేరు. లోకమం
 తయు నన్ను మఱచి నోరులేని యొక తొతిబొమ్మనని తలంచు
 చున్నది అంతయుఁ బురుషయత్నమేకాని ప్రాసమిత్తి మొక్కి
 తియులేదనుపలువురుపలుభంగులఁ బఱచుచున్నారు. కొందఱు
 పారిభక్తులమని చెప్పుకొనుచు దుండగములచే నవకీర్తికాంక్షకు
 నాధులై నాకపఖ్యాతి వాటిల్లజేయుచున్నారు. ఎవోట్లఁ
 జూచిన డంబాచార పరాయణులేకాని శిష్టాచారసంపన్ను
 లొక్కరులేరు. అధర్మము మూడుపాదముల నడచుచున్నది.
 జగము మిథ్యయని నమ్ముటలేదు. జగద్రక్షకులము దేశబంధు
 వులము మేమేయని పేరుగల వారందఱు విఘ్నమగుచున్నారు.

పుత్రా! నీయట్టిభక్తులు నాకు లభించుటకుదు. నీభక్తి నిష్కళంకము.—నిరుపమానము—నిర్వాజకరుకారసపూరితము ఇట్టి భక్తులకు నేను నమ్రుండను. వారి యధీనుడను.

నామ—తండ్రి! నీచింత నామృతపానమందరికి లభించినచో ననువర్తి నిరుద్యోగచక్రవర్తియై వర్తిలవలయునుగదా? కలిమాయా పరవశులగువానికి గన్నులుండియు దనుకుద్యోగాల రంధ్రములవోలె నిష్ప్రయోజనంబు లగుచున్నవి. విహీనసుఖాబులన్నియు వనచంద్రికానైభవములనియెటుగక యజ్ఞానాధికారంబునంబడి చటులకురితతిమిరపటల ప్రచండమాయైండగుగు భవన్నామచింతనంబుచునీడి కలిమాయాకులితస్వాతులగుచున్నారు. అట్టితఱి—

శ్లో॥ పరిత్యాజాయసాధూనాం
వినాశాయచ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనారాయ
సంభవానియుగేయుగే॥

అరు నీసంకల్ప బు ననుష్ఠింప ధర్మసంస్థాపనంబుచేయించుట నా యుగవతారంబున వెలసితిమి. ఇంకను జనులు మూఢులగుచున్నారు. వాడొలిచి చేజేయగదా దైవమునకు నేమికున్నాడు. కాలమహిమ వర్ణనాతీతముగదా తండ్రి!

[నేపథ్యమున జప్పులగుచు]

పాపము—(విరుగునభివ్రాసె) పాపము! ఎవ్వోవచ్చు సకి యగుచున్నది. ఇంక మనలుటకర్తవ్యముగాదు. పాపులకు నాదర్శనంబుకర్తవ్యంబు. వచ్చువాలు పూజారులై యుండనోపు. వారు నాద్రవ్య మధహుండు వారలే కాని సిక్కింపు భక్తులు గారు వారలకు సనుత్వములేదు. నిన్నుంజూచినచో నాకు నుండలింతురు. భావభక్తులమట చెప్పుకొనుటయే కాని వారికి భక్తియన నెద్దియో తెలియదు. ఈపూజారులందరు దుష్టులు.

మీదుమిక్కిలి యొక్కొకవేళ నన్నే ధిక్కరించుచుందురు. అట్టివారలు నన్ను గాంచలేరు. వారలజూచుటయే నాకు ప్రాణాంతకమగును. నిశ్చలత్వములేక నన్నెంత పూజించినను వారలకు నాదర్శనంబొసంగను. ఇంక నేనిచ్చోట నిలువఁ గూడదు. నీవును బొమ్ము.

[అదృశ్యుడగును]

నామ—(విష్ణుడై) అయ్యో! రంగా! అప్పుడేపోవుచుంటివా? పోకు పోకుము ఒక్క గడియ నిలుపుము. ఇసీ! అయ్యో! నిలువ నేమి? అంత తొందరయా? అబ్బా! ఏమి యాశ్చర్యము? మేకను గాంచి మేకము వణంకినటులున్నదే! దుర్జయదాసన కంఠవ కంఠలుంఠనుడనై యవక్రవిక్రమ పరాక్రమంబున నకుంతితేజుడనై యొప్పునీవును దుర్జనభయంబు నందు చుంటివా? అవును. దుష్టునకు దూరముననుండుట సమంజసమని పెద్దలు చెప్పుదురుకదా?

[ప్రవేశము—గుణాబాయి]

గుణా—(స్వగతము) కుట్టచాలయంబున కరిగి పెద్దయ్యఁ బ్రొద్దయ్యె. అలయంబునకరిగెనో లేక శక్తులెవ్వరేని గన్నడవారివెంట నరిగెనో? అబ్బ! పుత్రునిగన్నంచులకు ఫలము సంతతముఁ గొంతలశాలగుటయేకదా? ఇంతకును భగవన్ని వేదనమునకు భంగమువాటిల్లియుండదుకదా? కానిమ్ము. ద్వారముచేత కరిగిచూచెద.

[పోవుచుండ నామదేవు వచ్చుచుండును.]

నామ—(ఆశ్చర్యముతో) తల్లీ! ఏమిది? ఇచ్చోటికి వచ్చితివేల?

గుణా—నీవురాక మసలుటచే నిచ్చోటికేఁగెంచితి. కుమారా! ఇంత యాలస్యమేల చేసితివి?

నామ—అమ్మా! ఏమనిచెప్పదును? పాండురంగడెంతవఱకు నివేదనము నారగింపక తడయుటవలన స్వామిని బ్రతిమాలి యాహారంబు నారగింపఁజేసి వచ్చుచుంటిని. దానఁజేసి యాలస్యమయ్యె.

గుణ—(ఆశ్చర్యముతో) భగవంతుఁడేమి? ప్రత్యక్షమైయాహారంబు నారగించుటేమి? లోకములో లేనిసంగతిని చెల్పుచుంటివి. పూజారులైనను జెయ్యచూపువారేకదా? పాండురంగడు నీకుఁ బ్రత్యక్షమై యాహారంబునారగించెగా? బొంకినను బదిమంది నమ్మనటుల బొంకినవలె. మార్గంబునఱుధార్తుల కెవ్వఁకో కుడువఁబెట్టి నేను కోపగింతునని యాతీరునబొంకెదవా? హరి భక్తుండవై జ్ఞానసంపూర్ణుండవై తుదికొక యస్మతంబాడి నీ భక్తిసంతయుఁ గళంకముఁజేసితివే? తండ్రి : నిజముఁజెప్పిన నేను కోపగింతునని భయపడితివా? నన్నెన్నిమారులొ మూఁగురాలవని మఁడలించితివే? ఇట్లున్న నీవెంతమూఁగుఁడవైతివి?

నామ—తల్లీ! నన్నెంతమూఁగునిగా నెఱచితివి? నాభక్తికి గళంక మాపాదించితివే. నాప్రజాపాయ కరివగు నెమయమందే నియు నాభక్తి నెమ్మఱి కిమి నమ్మును. లోకమంతపాప భూయిష్టము? కమలంబుబొలె సాధునర్తయై, కన్నతండ్రి మాడ్కిఁ గాపాడు నాపాండురంగనికి నివేదనముఁ గుడువఁ బెట్టక, మ్రోక్కుఁజెల్పించితిమిగదా యని యుబ్బితబ్బి బ్బులాడుచు భగవన్ని వేదనమును దామె యాప్యాయనంబుగ నారగించుచు, హరిభక్తేశ్వురాలమని చెప్పుకొనుచుండై లతస్కరులై విజ్ఞులగు నీపూజారులు పూజార్థులొ? హా! నాపాండురంగని కిన్న మేజెట్టుటలేదా? మీరును బూజారుల పలెనే భగవంతుని నేవించుచుంటిరా? ఎంతటిమూర్ఖము! ఇట్టివారలకు భగవంతుడు ప్రత్యక్షమగునా? భగవంతుని విత్తెంబును దస్కరించినవారలకు జన్మరాహిత్యమున్నదా?

మొందు జన్మంబున నట్టివారు గుక్కలైపుట్టుదురే? ఈపూజారులందరును భగవంతుని సొమ్ము దినువారలేకాని భగవంతునిఁ గొలుచువారలుగారు. అట్టివారలే నిక్కంపుహరిభక్తులని నమ్మిసేవించువారలెంతటి వివేకహీనులు! ఇదియంతయుఁ గలిమాయా పరనశులగుటఁజేసి చేకురినదోసము.

గుణా—కుమారా! ఏలపూజారులదూషించెదవు? వారలకున్న లోకజ్ఞానము భక్తిశ్రద్ధలు నికుంగలవా? నిరంతరము భగవత్సాన్నిధ్యమున వసించుచు భగవత్సహిమల సంపూర్తిగా నెఱిగిన యర్హకులు పూజార్హులుగాక యెప్పుడో యొక్కపరి భగవన్నానుచింతన సేయుచు నెకమూలఁ గూర్చుండి ధ్యానించువారలు పూజార్హులగుదురా? నీచెప్పిన కైవడి పాండురంగఁడు భుజించినచో నాయెగుట నీ పాలనుఁగూడ ద్రావింపుము. పాలీయ మఱచితిని.

నాను—[సంభ్రమముతో] నన్నుఁ బరీక్షింపఁదలచితివా? అమ్మా! భగవంతుఁడిగుఁగలఁడు— అందులేడు—అను సందేహము నలనఁ. ఆతఁడు సర్వోపగతుండు. ఎందు వెదకిచూచిన నందే గలనఁ. అట్టితనో ఎవ్వ రేసియు స్థిరచిత్తంబున నన్వాసుదేవుని ధ్యానించినచో నప్పురాత్మగుఁడు తప్పక ప్రత్యక్షుఁడుగును. కాని యాదర్శియైయున్న భగవత్సాన్నిధ్యంబున నిల్చి కలకాలముఁ బ్రార్థించినను బ్రత్యక్షుఁడు కాదు అట్టివారల జాంబిక భక్తులగుదురు. కలియుగంబున హరిమే ప్రాణాధారము. నిరాడంబమున కాధారములేదు. వేషము లేక భాష యున్నవాఁకిఁ గాలము కాదు. ముందు వేషమే ప్రధానము. భగవంతునకు వేషము ప్రధానముగాదు. గుణము ప్రధానము కాని జగముంతయు వేషముచు గాంచి ధ్రుమపడుచున్నది మొదల. ఇది బట్టినామంటలు దీర్చి కర్ణములు చెగునట్లు రత్నఖచిత కుండలములఁ దాల్చి దుకూలాంబరముల ధరించి బయలుదేరినచో నట్టివాడు దుర్గుణుడైనను వేషమువలన వానికి గౌరవంబు

చున్నది. కాని నిక్కంపు భక్తుడు వేషములేక బయలుదేరిన నాతని నెవ్వరు సత్కరింపడు. అట్టివారలు నిపుడుగప్పిన నిప్పు మాడ్కి నుండురని యెఱుంగక యల్పులు గోలిసేయుదురు. నిక్కంపు భక్తుని గురుతింతుట దాస్యాధ్యము అట్టివారలున్నా దులవలెనో, సన్యాసులవలెనో తిరుగుచుండుదు. ఒక దెస మర్భాషలనాడుటజేసియు నింకొకవంక డాబికులసేవించుటఁ జేసియు జనులు పాపకూపంబునఁబడి లేవలేక యధోగతిపాల గుచున్నారు. తల్లీ! ఇదియంతయుఁ దధ్యము. నన్నుఁ బరీక్షించుట సమాజసమే. ఉదాహరణసహితంబుగాఁ బ్రజలకాదర్శి ప్రాయఁడగుచో నప్పుడెల్లఁగు నమ్మఁగలదు. ఏదీ పాలగిన్నె పోయిదమ్ము. నీయెదుటనే త్రొంగిచెద.

(పాలగిన్నెను తీసికొనును)

[చోరులు జోడింపి తల్లీ! పా డురగా!]

అను బంధము. ౨౮.

మరియుగావురతివార్తలనుసముల నికొకరియందము వ్రేల్చి
బంధుత్వా యను సక్కురయిల బంధుకో బాంధులవ్రేల్చును స
ప్తరుగకో బాలను గోల్ల నాపలుకుఁ దిట్టించుచుఁబరులవదే
పరణాబ్ధయిల పూజ నెతు బుగదేశ! పొంగురంగిల్లభు!

(గిన్నెను నోటికందియ్య రంగిల పాలను ప్రాప్తును)

తల్లీ! గిన్నెను దిలకించి యిప్పుటి కేరి నాపలుకు నిక్కంబని నమ్ముము.

గుణా—[తిలకించి సప్రేమమున] కుమారా! నిన్నుఁగవి భస్మపైతి. నాజన్మము తరించినది. నీవు సాక్షాత్ వైష్ణవాంశ సంగూతు డవు కానిచో మానవమాత్రునకిట్టి సామర్థ్యముగలదే?

శ్లో॥ ఏకోపి గుణవాన్ పుత్రో
నిర్గుణేనశతైరపి
ఏకచంద్ర్య పృథాకేశేన
సత్త్వైర్గుణైరిం పృథూజనయే॥

అనుకరణి నీయ్యి పుత్రుఁడొక్కఁడే చాలు. నాశంజి! రమ్మ.

[చేరదీసి ముద్దాడును]

నామ—అమ్మా! చాల తపనైనది. గృహమున కేగుకము. రమ్మ.

[నిష్క్రమింతురు]

ఇది ప్రథమాంకిము.

—

కృష్ణ—ఏమిది కాంతా! వింతగా నడుగుచుంటివి ?

సీ. తండ్రి నొక్కనిగూర్చి దరిలేని కష్టాలఁ
గల్పించి పృథ్విధుఁ గాచినాను
వనచరంబులఁ బెంచి వసముల సలయించి
వసచరు నొకనిఁ గాపాడినాను
హూఁరాటపుల నిరాహారంబు నొడఁగూర్చి
మునిపుంగవులఁ బ్రేమఁ బోచినాను
చింతలఁ గుప్పించి సంతసముడిగించి
యలమటవెట్టి నిన్నరసినాను

గీ. భక్తులను బలుబాములపాలుజేసి
రక్షణమునేతు నున్దనో రాజ్యమందు
ముక్కుమూముటె తడవుగా మ్రోగనిలచి
ప్రోచువాడను నేగాను పాలిమిన్న.

రుక్మి—అన్ని వేషములకుఁ దగియుండు మీకు మాటలు రాకుండునా?

కృష్ణ—(దిక్కులు పరికించి) కాంతా! నామదేవు వచ్చుచున్నాడు.
మనకృత్యము నిక నిర్వర్తింపవలయు.

కిరా—యెంకా! మత్తుగింజలేయన్నా యెత్తుకొచ్చాయంటే.

యెంకి—మత్తుగింజ లేడుడయిరా! ముందు వలపన్నరాకుంట్రా.

కిరా—ఏందరె పిచ్చెక్కిందాయేం? పూరికే వలేత్తే యేంపటతా
యనుకున్నా.

యెంకి—పిట్టల పడతావనుకుంటుండావట్లా? సీపిట్టమాంస మోరి
క్కావాలె. లేడిమాంసం యెత్తకరా.

కిరా—ఓళ్ లేళ్ళకేమే బల్లమీద తోలకరానంటా. ఏదీ వుండేలు
బద్దియ్యి. ఒకసెయ్యి సూపిత్తా.

[వుండేలుబద్ద దీసికొనును]

యెంకి—(నలుదిక్కులు పంకించి) అడుగోనశ శ్రేపులపిల్లి పోతుండది.
నూత్రానుంచుంటూ యెందుకు ?

రా—యెట్టి మొగంలాగ మాటాడతామెందుకు ? గురి నూసుకో
వద్దా ? దీని పానంతీయకుం పీ నాయేటకాడితనం యెందుకు ?
శిల్ రాంజోశ్

[తుండేలును బడగొట్టును]

యెంకి—ఈడ లేళ్ళగుంపులు యిరియిగాలేవు గాని అడియిలోకి
పోదాం పదరా.

[పోవుచుందురు]

కిరా—(అంతరంగో) అశనియెట్టిగాల. యెంకో! వలేతాం రాయే.
అటుసూడే యెన్ని లేళ్ళమందో. అమ్మబాబో కల్లు తిరిగిపో
తుండాయిగండే. రాయే. వలపట్టుకొనియెయ్యే.

(ఇద్దరు పన్నుదురు)

యెంకి—నోరు తెరుసుకోని ఆడ కూకుంటాయెందుకు ? ముందుపోయి
అరినంత వలకేసి అదిలిచ్చికరారాదు.

(కిరాతుండట్లుజేయ గుంపంతయు వలలోబడును)

యెంకి—(అతురతతో) కత్తెందుకోయిగ. ఆకలి మండిపోద్ది.

కిరా—మందు. బాసపోయ్యమీదెయ్యే. యీటంటి సరిపితే మన
పొట్ట నిండుద్దిలే.

(కోయుచుండును)

యెంకి—(మాంసమంతయు బాసలో వేయుచుండును)

(ప్రవేశము : నామదేవు)

నామ—నేను గురువునకైకదా బయలుదేరినది. అదేమి పాపమో
కాని నామసంబునకు నచ్చినవా డొక్కడు గాన్పింపడు.
తిరిగి తిరిగి వేసారుటయేకాని సఫలీకృత మనోర్థభుడ
గాజాలనైతి. ఎన్నిచోటులయందని వెనుకుదు ? ఎంతదూర
మని యేగెదు ? ముందు మార్గమును జూపువాడొక్కడును
లేడే. గురువు నాకు లభింపజాలేమి ? కట్టా! ధైవభుటన

మొంతచిత్రము. ఇంతదనుక పాండురంగని యాలయంబున
స్వామి సేవామృతంబుఁ గ్రోలుచు నిర్విచారంబున నుంటినే.
ఇప్పుడో ? యొక్క కర్జంబు నిర్జించు నుపాయంబుఁ గానక
విచార వారాశింబడి కొట్టుకొనిపోవుచుంటినిగదా. ఆహా!
భగవద్భజనమహిమ యెట్టిది ?

అ ను బంధ ము

(ముకుళితహస్తంబై) రత్న ! దుష్టజన శిక్షణదత్తా !

సీ. నీపాదకమలంబు నియత్నియై మృక్కై

శిరము శిరంబది పరమ సుగుణ !

నీనామమధురంబుఁ బానంబు నేనెడి

జిహ్వాక జిహ్వాక శేషశయన !

నీపూజల సతంబు నేపారసలైడు

కరము కరంబది సరసిజాక్ష !

నీచింతనముఁ జేసి నిశ్చలంబునుబొందు

దిష్టము దిష్టము త్రిజగవినత !

గీ నిన్ను వీక్షించు కన్నులు కన్నులహహ

నిను ముదింబున వినుతించు మనము మరము

రాజితాంగ ! నుజుమనోరంగ దురిత

భంగ ! రిపుభంగ ! శ్రీరంగ పాండురంగ !

(కొంతతడవు ధ్యానమనస్కుడగుచు)

[చిక్కులు పరికించి] ఆతపంబుకతంబున జంతుసంతానంబులు
తరుగుల్మలతాదుల పొంతడాగుచున్నవి. ఆహా ! తరుమెలటి
పరోపకారి.

గీ. చన్ద్రయుండిన జనుల బడలికఁదీర్చు

నిలువఁజాలని క్షుధుల యాకలినిఁబావు

స్థలవిహీనుల కిరవగు తావుఁగూర్చు

దల్లితోఁ బోల్చుఁజెల్లును దరువునొకట.

కొంతతడవీ తరుచ్చాయను విశ్రమించెద.

(చదికిలబడి యోజనానిమగ్నుడగును)

యెఁకి—మంచివాసనెత్తుండదిరా నామొగడ. [మూతఁదీసి] ఏదశ
యెంతేనా అడుక్కో పోద్ది. ఇంకా కొన్నిట సంవరా.
ఇయ్యాల పొట్టపగిలేతట్టు తిందా.

కీరా—ఏం సంవటం ఆశ. కోసికోసి నాసేతులు నెప్పెత్తుతుండాయి.
(అట్టులే కోయుచుండును)

నామ—(మాటలసందడి నాకించి లేచి ముంద నకరిగి యాదృశ్య
మునుగాంచి యదరిపడి) ఆ! ఆ! జంతుహింసయే! హరిహరి!
ఎంతటి భయానకము? ఎన్ని జంతువులు? హా! నోరులేని
జంతువుల కెవరొ దిక్కు? ఉదరపోషణార్థమై యెరుల ప్రాణ
ములఁ దీయుటయా? పాపము! వాని ప్రాణములెంత ఘోషిం
చుచున్నవో? మానవు లక్కటికంటె బుర్ర జూపనిచో జంతువులు
జీవింపఁగలనే? ఈరాతునకవి యెగ్గేమి యెనరె. (సహింపఁ
జాలని భవముతో) ఓరోరి క్రూరాత్మా! సాధుస్యగంబుల
జంతువులకు నీకరంబులు కరంబుత్సాహమందినవా? భూతంబుల
గారించిన భూతంబులు గారించునని యెఱుంగివా? ప్రాణముపైఁ
దీపి యందరకు నెకే కరణియని లెంపవా? (కొంతభావం
బున) అయ్యో! నేనెంత మందమఱిని? కీరాతుని దూఱుచుంటా
నేలే? కాలము దాపరించినచోఁ గాలజ్ఞుడేనియఁ గూలిపోవు
నుగదా. మృత్యువే కీరాతరూపంబుఁ దాల్చి వాని బడమా
ర్చుచుండె. ఆపన్నుల రక్షింప నాపన్నగళయనుకన్న నొండు
రక్షకుండు గలఁడే? నాతండ్రి! పాండరంగా!

సీ. ఇదిగదా? సమయంబు మొదలంటగూల్పంగ

బీవహింసావిధిఁ బిచ్చయాత్త!

ఇదిగదా? కాలంబు పీనచిత్తులకహిం

సా గుణంబును దెల్ప సదయహృదయ!

ఇదిగదా? యదను దుర్మదకిరాతుల చిత్త
ముల దయ నెలకొల్పఁ బురుషసింహ!

ఇదిగదా? తఱి జగదీశుని మహిమలఁ
జాటింప జగమున సత్స్వరూప!

గీ. లోకమా! హింసమయము కల్లోలములను
బీవహింసయ సరమ సంసేవనంబు
పాపభూయిష్టమాయెఁ బ్రసందమంత
కరుణఁగాపాడుమోశైలి! ఖలవిచారి!

అయ్యయ్యో! ఈజంతుహింస నేజూడఁజాల. ఎంతఘోరము.
(కొంతతడవాలోచించి) కానిమ్ము. వానికడకేగి కొంత నీతిని
గరపి జంతుహింస మాన్పింప యత్నించెద. [వెళ్ళును]

కిరా—ఓరయ్యో మీరు? అడియిలోపడి ఒక్కడియే యాడికెట్టుదా
వంట?

యొకి—ఓరేతే నీకెందుకురా? నీపమ్మవు నూసుకోరాదు. ఇంకా
కొన్ని జీవాల్ని సంపు. మూసూ కడుపునిండాసాల్పనికోస్తుద్ది.
(కిరాతుడు కోయుచుండును)

నామ—అబ్బబ్బ! కిరాతులారా! ఏల యీనీతిని జంతుహింసఁజేసె
దను. కాయగూరలఁ దినినచోఁ గడుపునిండదా? ఇన్నిజంతు
వుల ప్రాణముల జానెడు పొట్టకై చంపుట భావ్యమా?
మర్త్యులు జ్ఞాన చేతస్కులని యెప్పుఁబడినందులకు సార్థకముఁ
జూపవలదా? తనకు నొప్పి కల్గిన నెంతబాధయో యెరిగి
గూడ నంత బాధకలుగునని తెలుపవలదా? ఈ సాధుజంతు
వులు జరులకేని బాధాకరములని హింస సేయుచుంటివి?

కిరా.—ఓరయ్యో! యేట్టో తెగసెపురుడవు. యింస యింస యిని
నగా పొద్ద త్తమానం మొత్తుకుటాయెందుకు? పిచ్చోడా!
యింసలేని సోనొకటుండుదా? యీమూని యీమబ్బు యీ

తాగే నీలు యీయన్ని జంతుమయం గావా? యీటిలో
యాడ యిసకాకుండ ఉండుదీ? బూమిని దున్నేతప్పుడు
నాగేటియంచు గుచ్చుకోని యెన్ని పానాలు సత్తుండాయి.
ఇంకా నీలు తాగేతప్పుడు యెన్ని చీవాలు పోతుండాయి.
మనం నడిసేతప్పుడు మన పాదాలకిందబడి యెన్ని జంతువులు
సత్తుండాయి. ఇదంతా యిస కాదంటయ్యా! బలే యాదాంతి
కిమల్లే సెప్పొస్తాయెందుకు?

యోగి—ఊరుకోరాదండ్రా! నీకెందుకీసున్నలన్ని? మనమూత్తిరంయీ
నకి తెలిస్తే యిసెందుకు సేత్తుండవురాయని యడుగుతాడా?
యెమ్మొగాలకి సున్నలు తెలుస్తాయండ్రా!

నామ—కీరాతా! నీజల్కులు నిక్కువబులు. పంచభూతాబులు
భూతమయము. దానజేసి సర్వముహింసామయముగావచ్చును
కాని చువియన్నియు మనచేతిమీదుగా జరుగుటలేదు. ఎటు
గక చేయు కార్యములన్నియు బ్రబల దోషాకరములుగావు.
బాలుండు శాల్యావస్థయందెన్నియో దుష్కృత్యముల నాచ
రించుచున్నాడు. అవి యన్నియు దోషములగునా? అజ్ఞాన
కృతదోషములని వానినన్నిటికీ బెద్దలు పరిగణింతురు. కాని
యిదిమంచి యిదిచెడుగు అని తెలిసిన పిదప జపకార్యము
లాచరించినచో నవి ప్రబల దోషములగును. జంతుహింస
పాపాకరంబని యెఱిగియు హింసయొనర్చినచో దానినివియన్ని
యు నుదాహరణములు గాఁజాలవు. సుగుణులగువారు భూమి
మీద నడచునప్పుడు సాధ్యమగునంతవరకు జంతుమారణము
నాపుచుదురు. అట్టియెడ నజ్ఞానమునజేయు కృత్యములు
హింసాకరములని యుదాహరణములుగాఁ గైకొనవచ్చునా?

కీరా—అయ్యా! ఎఱిగిసేస్తే దోసమని సెప్పితివిగద. దీనికి సత్తెప్పి
మానంగా శెప్పుతాయును. రాజులనను యెఱిగికోల్పోగందా?
ఆరందరు అసిముకి యేతెల్ల మేలకేలు జాతుల్ని సంపటం
లేదా? అది పాపం గానామని ఓరన్న అడిగితే అది మా

దరమం అని సెప్పుతారెందుకు? అరి దరమంలో యింససేవే
మంచిదని రాసుండిందాయేంది?

నామ—సప్తవ్యసనములలో వేటయొకటి యని మనకుఁ బురాణ
ములు తెల్పుచున్నవి. అట్టియెడ వేట హింసాకరముగాదని
యెవరు చెప్పఁగలరు? దుష్ట శిక్షణము శిష్టరక్షణము అనునవి
తాత్రధర్మములు ఆ ధర్మసంస్థాపనంబుకై రాజులు క్రూర
మృగంబులవేటాడి జనుల రక్షించుచుందురు ఒకవేళఁ క్రూర
మృగంబులఁ జంపుటయు హింసయైనఁ బరోపకారమునదానఁ
జేకూరు పాపమిగిరిపోవునని సమర్థింపవచ్చు. కాని నీవు చూపిన
జంతువులన్నియు సాధుమృగంబులు. వీని వలన జనులకు
శాధలు కలుగవు. దానఁజేసి పరోపకారకృత్యమిది కానేరదు
అట్టియెడ నిది హింసయగుఁగాని యహింస కానేరదు.

కిరా—ఓరికో పరులకు మంచికలిగివే శేశేపాలన్ని పోతయ్యాయ్ ?
అయిదంగా పోయ్యేశట్లయితే మాకుమాత్రం యేంపాపం
ఉండుది? మేమ్మాత్రం పరోపకారం సెయ్యటం లేదాయే?

నామ—నీనిజంపి నీవెవరికుపకార మొనర్చుచుంటి ?

కిరా—ఓరికెందుకు సెయ్యాలంట? మాపానాకి మేమే సేసుకుంటా.
మామణుసుకు దేనిమీదకోరికుంటే దాన్నెల్ల యెత్తుకొచ్చి
పెట్టతాం. అప్పుడు మామణుసు కుపకారం మేం సెయ్యటం
లేదాయే ?

నామ—తనకుదాను చేసికొనుట స్వార్థమగునుగాని పరోపకార
మెట్లగును ?

కిరా—సవార్థమెందుకవుద్ది ? నాపానం నేను యేరేకాని మేయిద్దర
మోటికాదు. యిద్దరోటెలయితే సచ్చేతస్సుకు ఓరిపానం
ఆరెట్ల పోవెందుకు ?

యెంకి—నీకెందుకురా యీసుద్దులన్నీని ? ముందీడ బానలో
మాంసం యేమాత్రంలేదు. ఏంలేసినా బానడుక్కేపోద్ది

గాని నిండనే నిండదశ. ఇంకా కొన్నిజంతుల్ని సంపకరా
పొయ్యి. ఈడికూకుంటే యేంవుండది. (నామదేవుడికై)
ఓయి నువ్వేరివియ్యా ? మాపానందిప్పడేపడ్డావు.

కిరా—అశనీయెట్టిగాల ? ఎంతేసినా అడుక్కో-పోద్దంటాయోంటే ?
శిమిడిపోదేమో సూడే.

[అనిలేచి పోబోవును]

నామ—కిరాతా ! ఆగుమాగుము. జీవహింస జేయట మానము.

కిరా—మానుకుంటే మాంసం యేడదొరుక్కన్ది ?

నామ—మాంసమా ? ఆకులలంబులండిని బ్రతుకవచ్చు.

కిరా—ఓరుసెప్పారయ్యానీకు ? యెట్లా ? పానాన్ని సంపుకోమం
టావాయేం ?

నామ—[చిటునగవుతో] కిరాతా ! ప్రాణముపై నీకంతటి పీడియే
యున్న చో సకలభూతములకు నట్లులనియ భావింపుము.
ఒక్కప్రాణమునకే నీకింతటి యారాటముండ ప్రాణికోటికిం
కెంతటి యారాటముండునో యూహింపుము. నీచే జంక
బడిన ప్రాణు లెంత ఘోషించియుండనో నీనెలుమాత్రము
నూహింపవై తివి. ప్రాణములన్నియు జలబుద్ధులసహములు.
ఎప్పుడేనియు నేపులివాలనో యేగోతియందనోపడి యాశ్రయ
ములు నశించిపోవును. ఇట్టి యశాశ్వతిశర పోషణాపైర్
యింతవరకు జంపిన జంతువులసాలక యింకను బోవుచుం
టివా ? ఇంతటైన మానము.

కిరా—నీమాటయిని తలెత్తరాలమట్టి పత్తుండకులయిడికని మానుకో
మంటావా యేంటయ్యా ?

నామ—(కడువిచారముతో) హరిహర ! జీవహింసనె మూకుం గుల
వృత్తియయ్యెనా ? హాకృష్టా ! జంతుమార్గమే పోకిరి
దగిన వృత్తియని భావించితివా ?

చ. అడవులయందుఁ బచ్చికల హాయిగ మేసెడి సాధుజంతులకొ
విడువక జీవహింస కులవృత్తియటంచుఁ గుఠారధార్మ్యై
దుడుకుతనాన మైమఱచి తుగ్రశృమఁ దూలుచుఁ జంపువారలీ
యిడుములఁ బాపి కావడగదే? మురమర్దన! యోజనార్దనా!

యెంకి—కడుపంటుకపోతావుంటే ఉపన్నాసాలింటా కూకుంటే బొట్ట
కూడెక్కడ దొరుకుచ్చిరా ?

[ఆతురమునఁ గిరాతుఁడు పోబోవును]

నామ—కిరాతా ! నాబొందిలోఁ బ్రాణము లుండునంతవరకు నీవు
జీవహింసఁజేయఁజాలవు. నేఁజూడఁజాలను.

(అడ్డముపోవును)

కిరా—అయ్యా ! మూర్ఖుని మేం చేసుకుంటానికి నీవోరివయ్యా
అడ్డమొత్తావు. వుండువుండు.

నామ—కులవృత్తియైనను దానికిఁ బరిమితికలదు. కాని నీవన్న నో
యద్దానిని దాటిపోవుచుంటివి. అడిగాక—

నో. పరోపకారాయ నలంతివృత్తాః
పరోపకారాయ దుహంతిగావః
పరోపకారాయ వహంతిచవ్యః
పరోపకారాయ కృతామనుష్యః.

అని భర్మశాస్త్రములు బలుకుదుడ నీవహింసకై యేల
యత్నించెవవు. నామాటనిచుము.

కిరా—నీవుపన్నాసాలిక్కడను నేదెవ్రువరో. పెన్నయిడిసిగుదని ఊర
కుంబావుంటే అదేపనిగా అరుత్తాయెదురు ? నెపుడున్నా!
బెన్నురున్న కొచ్చినా నన్నాపలేదు. నామేలో ఆపుతా
నంటామే ?

(పోబోవును)

నామ—(పట్టుదలతో) కిరాతా! నన్నుదాటిపోవ నీతరముగాదు.

[అడ్డముపోవును]

కిరా—[కోపముతో] నిదానంగా నెపుతుంటే యినవానిని !
నడుంగ నూనోడివి నన్నాపలానికి ? పో ఆతులిక పో.

[స్ట్రోవేయును నామదేవు క్రిందబడును]

నామ—[మిక్కిలి పట్టుదలతో లేచి] కిరాతా ! నానిశ్చితంబువినుము
జగమంతయు నీకు స్వాయమొనర్చినను నామేనం బ్రాణము
లుండునంతవరకు వహించి జేయజాలవు.

కిరా—నీసానంమీదికి నీవేతెచ్చుకొంటుండావు. యీటితోటిపాలు
నిన్ను సంపిమరి పోతానూడు. (యొకిదిక్కి) యొకా !
ఆకట్టియ్యో యీడిపని పట్టెను. శెప్పితే యినకుం
డుండాడు. (నామదేవు మెడను బట్టుకొనును)

నామ—హా ! ఇప్పుడేమిగతి ? (చేతులు విడిచి) పాండురంగా !

అనుబంధము ౧౦

తోహర.

తాటనుర్దన! యోమురమర్దన! దైవశిఖామణి! స్వోవగదే
నీబనుముంచిన బాలనుముంచిన నీడియభారమటంచు నీచే
ప్రాణముఁ దృణముగఁ బాయుచునుంటిని బాలసన్నుత సేయగదే
మానుగ భూతదయావరతంతుల మహి సభివృద్ధిని జేయగదే.

[నామదేవు మూర్ఛపడును]

[కిరాతుడు కత్తియెత్తును—తెరబారును]

౨వ రంగము. అరణ్యము.

(నామదేవుని చేప భారణ మెప్పటివలెనే యుండివలయును. వీరబాణము దేబదిమేండ్లకు మించినవాడుగఁగల కల్పవలచగను ఓపిక లేనివానిగను తూలుచున్నట్లుగను జూపట్టవలయును. వేదమున గుర్తొగిగా నుండినను శరీరమండంతలను గట్టకట్టుకొని ఈగలుతోలుకొనుచున్నట్లుగను బాధచుచున్నట్లుగను ప్రతిపవలయును వస్త్రధారణము కావలట్లుగూడకట్టును జడలుగల శలకట్టును పెద్దగడ్డయు తగినమీసమును గలిగి మునివేషమున నుండి పోయియును.)

[తెర నెత్తగా నామదేవు మూర్ఛనుండి లేచుచుండును]

అ ను బ ం ధ ము ౧౧.

నామ—[హర్షముతో] ఆహా! పాండురంగనికి భక్తులయందెంతటి వాత్సల్యము. భక్తులకై పలుకష్టములకు లోనగుచుండును గదా. గురునిఁ గన్గొనఁజాలక పలుశాముల గుందుచుండినని నాపాండురంగడు కిరాతరూపంబున సాక్షాత్కరించి సర్గురుని జాడఁ దెలిపి యదృశ్యుడయ్యె. కిరాతరూపంబున నెంతయో అవహింస యొనర్చెఁగదా? భగవంతుడేమోకో బుట్టుల సల్పుట? ఏమోపరాత్పరుని చెప్పుములగుర్తింప నేరికితరంబు? (ఏదియో సందడియగుడు నటునిలుఁజూచి) ఏమిది? ఇంతలో నిన్ని కురంగము లేడనుండినచ్చుచున్నవి. ఇంతదనుక నియడవియంతయు జంతుహీనమై యుండఁగదా. ఇదేమో కడువీరిగానున్నది. [అలోచనమభినయించి] ఓహో! తెలిసినది. మున్ను కిరాతావతారుడగు పాండురంగనిచేఁ జంపఁబడిన కురంగములై యుండనోవు. అప్రదేశమునకరిగి తిలకించెద. పరాత్పరుడు భూతదయా పరతింతుఁడగుదా.

[అప్రదేశమునకరిగి చూడ నొక్కశత్రువైనఁ గాన్పింపడు]

ఆహా! ఇదియంతయుఁ శాండురంగనిలీల. సర్వశక్తిపరిపూర్ణుడగు వానికిఁ జేయఁజాలనికార్య మొందుకలదా? భూతదయా స్వాంతరుడగుట మున్ను తనచేతి సమసినశశవిసర్ములనుగురంగములను బ్రతికించినాఁడు. నామచిహ్నాప మిప్పటికి గతించి

నది. ఆహా! నేనెంతధన్యుడను. భగవంతునిలీలల వర్ణించు
భాగ్యముకాక తనివిదీర గాంచుభాగ్యముకూడ లభించినది.
(భక్తిపరివశత్వమున) తండ్రీ! పాండరంగా! నీచర్యం
వల్ల నాతీతములుగదా? కిందిత్ జ్ఞానండుగు నేను నిన్ను
వర్ణింపగలనా?

సీ. లోకపాలక! సర్వలోకపు జితభావ!
భావనాతీత స్వభావమూర్తి!
మూర్తిత్రయాత్మక! మూలరూపదేవ!
దేవాదిదేవ సంభావనాత్మ!
అత్తరూపవిహారి! హరచిదాకార!
కారణరూపకార! ధర!
ధీరమారూచుగేహ! దివ్యహర్షనివాస!
వాసవాత్మత! స్వరూపశమాన!

సీ. సూర్యుని పిరుదాంటి! మంచుచిత్త!
చిత్తరంజన! రిపుగజుత్తసింహ!
సింహాసితీ రురారు శ్రిసిదాస!
వాసుదేవ! మహాదేవ! వందనీయ!

(నడచుచు) ఈవనమొక నేత్రానందకరమై యొప్పుచున్న
యది. ఆహా! వివిధలతాకుసుమపల్లవితరుళోభితంబైన శకుంతలసంతా
నంబుల కాలవాలంబైయొప్పు నీవన మా నందనవనమును మరపించు
చున్నది. ఇందు జరించు దేవంబులు ప్రకృతికాంత సౌందర్యాతిశయం
బులఁజిక్కి పొక్కుచుండునుగదా. ఏమి ప్రశాంతమ? ఏమి సుఖదా
యకము? ఇట్లుంటఁజేసియే మహర్షులు వనములందు వసింప నుత్స
హింతురు. (దృష్టి సారించి) అల్లదే కానంబునది పాండరంగవాస
తిచ్చిన నాగనాథస్వామి యాలయంబైయుండనోపు ఏమియీ యాల
యపు విలాసము.

ఉ. ఆకసమంటు గోపురమహా యనుపించెడి చారునూతనా

నేక మహా కవాటములు నేర్పునఁ దీర్చిన విగ్రహంబు ల
స్తోకములైన కుండ్యములు శోభితకాంతులనీచు ద్వారముల్
పోకల చాయలస్థనినఁ బోలవు తక్కిటి దేవళంబులుకా.

అలయమే యంత సుప్రసిద్ధమైయుండ నిక నాలయంబుననుండు
మహానుభావులెంతటివారలోకదా? తినఁబోవుచు రుచులడుగ నేల ?
పాండురంగనిచేఁ దెలుపఁబడిన వారలు మహాత్ములు గాకుండురా?
(స్వర్ణమభినయించి) ఏమిది? నాహృదయమేలాకో గుడిసెసమీపించిన
కొలఁది దడదడకొట్టుకొనుచున్నది. ఓహూ! పెద్దలకడ కేగునప్పుడు
పిన్నవారలకుండు లక్షణమేకదా? ఆమహాత్ముడు నన్ను గరుణఁ
జూచునోచూడఁజూ? సదురుడగువాడు కరుణామయుడు గాకుండునా?
ఏలనాకీ నృథాచింత. ఆమహాత్ముని దర్శించినచో నన్నియుఁదెలియఁ
కలవు.

[గుడిని సమీపించును-ద్వారమును దెఱచును]

(అర్చార్యాసహ్యములతో) అబ్బా! ఏమి యీ దుర్గంధము?
భరింప శక్యముగాకున్నదే. హరి హరీ! ఇందెవ్వరైన తీవహింస
సేయుచుండిరుగదా? అహింసాపరులిందున్నచో నిదుర్గంధమునకుఁ
గారణమేమి? (స్మృతి నభినయించి) ఇదియుచుగూడ పాండురంగని
కృత్యమై యుండనలె. కిరాతవేషంబునఁ బరీక్షించినది చాలక,
యిప్పుడిచ్చోట నిదుర్గంధమును గల్పించి మరల బరీక్షించుచుండె.
కానిచో నింతటి దుర్గంధము లోకమున నెందైనఁగలదా? అబ్బ!
ఎంతయత్నించినను ముందునకుఁజూలకుంటినే. అయ్యో! పోకున్న
నెట్లు? (ముందంగవైచును. తిరిగి బయటికి వచ్చును)

(పవనస్వర్ణమనుభవించుచు) ఆహా! పుష్పాదుల మేన నలందు
కొని యపరాధిసోపునేమోయను భయంబున మెల్లనఁ గదలుసీమారు
తుండెంతటి యానంద మొసంగుచున్నాడు. పాపము! ఇట్టి పవనస్వ

ర్యముఁ బడయఁజాలక యాదుర్గంధవాఠానిని దొప్పదోగు నా ప్రాణి
యెట్టిదోకదా? (కొంతవడి యోజించి) ఓహూ! నేనిచ్చోటఁదడయు
చుంటినేల? నావచ్చినకార్యము పూర్తికావలదా? (విరక్తిభావమున)
దుర్గంధమున కైగదా భయంపడివచ్చితి? ఏమి నాపిచ్చి తలంపు! ఎంత
మందమితిని? ఈ నాశరీరము దుర్గంధయుతముగాదా? నేను దుర్గంధ
మున మునిగియుండలేదా? చిత్తమా! ఎంత భ్రమనందితివి?

ఉ. చెందిన రక్తమాంసములు చీమునరంబులు శల్యసంతతుల్
క్రంతుకొనన్ స్వరూపమునఁగ్రాలు కలేబరసీమయందు నే
చందముతో సుగంధకిణసంతతి డిందుపథంబుగందు? దు
ర్గంధమె చర్మభూమిని సికారులొనర్పఁగ మూఢచిత్తమా!

[అని లోనికేగును]

[వీసోబాకేసునిఁగాంచి] ఆహా! ఏమి యీతపశ్చాలి తేజము!
ఈతఁడెవ్వఁడో సంయమివర్ణుడై యుండనోపు. పాపము! కర్మపరి
పాకముచేతఁ గుప్తరోగియయ్యె కట్ట! తపోనిధియని యెన్నఁబడినను
గిర్మబద్ధుడైయుండవలసినదేకదా! పురాకృత కర్మఫలంబుల ననుభ
వింపకతీరునా?

ఉ. ఎంతతపంబుఁజేసిన మఱంతటి తీర్థములందు గుంపినన్
జింతన నేసినన్ బురుషసింహునిలల భక్తిమీఱ న
త్యంత ధనాఘ్నుడై ఘనసుఖాంబుధి మగ్నతఁజెందినన్ వృథా
చింతయకాని యెల్లరును జిక్కుదురేయెడఁ గర్తబద్ధులై.

విరించి చేష్టలతిచిత్రములుగదా? సూదరునకుఁ గురూపిని,
కురూపునకు సూదరిని, కర్మదర్శి నునకుఁ బుత్రసంతతియు, భాగ్య
శాలి కనపత్యతయు, సన్మార్గులను భేదంబును, దుర్మార్గులకు మోదం
బును గూర్చుచుండును. ఎచ్చోటనేనియు రత్నమునకు సరియైన రత్న
మబ్బునే? పురాకృత కర్మానుభవమునఁగా యెల్లజీవులు జగన్నా

టకరంగంబునఁ బాత్రలధరించి తమ తమ ప్రిదర్శనాకౌశలముఁ జూపి
యంతమొందుట? పాండురంగడితఁడే తగిన గురుఁడని తెల్పియుండె.
కుష్ఠరోగియైనను నీతనికి శుశ్రూషలొనర్చి పరమార్థమెఱింగెద.

[సమీపించి యదరిపడి] కటకట! ఈమహాత్ముడెట్టి పాపకా
ర్యమునను లోనైయున్నాడు. భువనత్రయ జీవసంహారణమూలకారణ
మూర్తియు — క్షీరసాగరమధనకాలజనితదందవ్యాపానహాలాహల
భక్షకుండును — సర్వక్రాఖర్వగర్వప్రతాపదీపనిర్వాపణమహాబలుం
డును — అగ్ని ధూర్జటి శిరంబున — పావన గంగాత్రయమ్ముల సత
తము మునుంగు శిరంబున — కంటక సమానములగు బాదములు
వెట్టినే? పురాకృత కర్మఫలంబున నియ్యెడఁ గుష్ఠరోగియయ్యెడిదిగి
పునర్జన్మ సంభూతుఁడుగుటకై యామహాదేవు . నవమానించుచున్న
వాఁడే. అయ్యో! పాండురంగా! ఎట్టిమహాత్మునకెట్టి విపర్లశేదెట్లు
వెట్టితివి ఈ కృత్యము విపరీతముగదా? ఏమో, మహాత్ములకృత్యము
కడు విపరీతములు. తొల్లి కుంభసంభవుఁడు సమస్త్రొదకగ్రామము
మూడు పుడిసిస్కిగాఁ గ్రోత. కాశికుండు నృప్తికిఁ బ్రతిస్పృహింపఁడనె.
అక్కరిచే సిదియొక మహాత్ముని చర్యయేమో? లేక నా పరిత్యాగిని
పన్నిన పన్నాగిమో? కానిమ్మ నాకీ గొడవలేల. మహాత్మా!
నమస్కారము. (పదములంటి మ్రొక్కును)

వీసో—(ఉస్సురనుచు) అయ్యో! అయ్యో! హాపాలికింకరుండనైతివే?
అబ్బబ్బ! నీనమస్కారములెగిరిపోవు. కురుపులన్నియు కేగె
గదా?

నామ—(భయముతో) స్వామీ! అపరాధము క్షమింపును.

వీసో—అయ్యో! క్షమాపణలు తరువాతఁ గావచ్చును ముందు
కొంచెమువిసరి పున్నెముంగట్టుకొమ్ము.

నామ—[చెంతఁగూర్చుండి విసర్జించు] మహాత్మా! సకలము నెఱింగిన
మహానుభావులరగు మీకు ముక్కుంటి యుత్తమాంగంబునఁ
బాదంబులుంచుట భావ్యమనితోచెనా ?

నీనా—కుమారా! నేనేమిచేయుచును? ఇచ్చోటనుండి లేచుటకు
స్నేహితురాలిమాత్రమేవియు లేదు. భావ్యముగాదని తోచి
నచో దొలగించి పున్నెముగట్టుకొమ్ము.

(నామదేవు) పాదములుదీసి యెరువొకచోటనుంప నచ్చోటను
శివలింగముపై ననేయుడును. ఆశ్చర్యముతో రెండుమూడుపర్యాయము
లట్లులేచేయఁ దొంటిమాడ్కియే జరుగును.)

నాను—[ఆశ్చర్యమున స్వగతిము] బాపులే! ఇట్టివింత నెందైనఁ
గంటిమా? చంద్రశేఖరుని శిరబునఁ పాదములుంచుట
పాపమునని పాదములు దొలగింపఁ యథాస్థితియే సూచించె.
అహ! ఆనుమాదేవున కీమహిదేవుని పాదములు శిరోభూషణము
లయ్యెఁగాబోలు. లేనిచో సమస్తదేవాసురమణి కిటిటప్రభా
బాసమాన చరణారవిందుడగు నాగింగాధరునకీతని నిర్జించుట
యొక గుఱ్ఱయకశ్రమా? యతీంద్రులకుఁ జత్తుశభవనంబులు
వహించునవేకదా పాదమరంగినికి నచ్చిన పురుషుఁడు
మహాత్ముఁడుగాక సామాన్య మానవ్రుడగునా? ఈతఁడే
యజ్ఞానతిమిరభాస్కరుఁడు. ఇతఁడనుక సమహాత్ము నట్లుల
భావించితి? నిపునుగిప్పిన వన్నీయని యెరుంగకపోతివే?
ఏతయజ్ఞానుడనైతి. కాని మహాత్ముడగు నానికీకువ్రుంగ మేల
ప్రాప్తిచెనో? (అగోచిచ్చి ఏలప్రాప్తిచెనని తలంపనేటికి?
నన్నుఁ బరీక్షింపఁ జాగడుంగినిచే నియమింపఁబడి యిట్టి
వేసముదాల్చియుండనోపు రంగా! సీమాయ లసదృశ
ములుగదా. లేనిచో జగంబునఁ జూడఁజూలని యిట్టి కువ్ర
లోగియగునా? ఏమిది? దుర్గంధ మినుమడించుచున్నదే.
కానిమ్ము. మహాత్ముల సన్నిధిలన్నిట సన్నిధిమును సహా
చుకొక లెక్కయా? (ప్రకాశము) స్వామీ! ఈయజ్ఞాను
ననుగ్రహింపుడు.

వీసో—[గద్గదస్వరమున) అయ్యో—ఈకువ్త.....రోగిపై.....గురు
భావ.....మేలయుంచె.....దవు. నోటమాట.....లేనియీ
.....నిర్భాగ్యుడు.....నీకు పరమార్గమును
బోధింప.....గలడా ?

నామ—[చేతులు జోడించి] స్వామీ ! మీ సందర్శన కలంబుననే
యీ మూఢుని మాఢ్యము కొంత సమసిపోవ నిక దర్శనా
ధార భూతునకుఁ బరమార్థ మెఱుక లేదనిన నమ్మగలనా ?
దేవా ! తమబోటి యతీశ్వరుల కృత్యంబులు వర్ణనాతీతములు
గదా ? అల పరాశరుండు మత్స్యగంధిని యోజనగంధిగా
మార్చె. అలగౌతముండు విరూపాక్షుని సహస్రాక్షునిగాఁ
జేసె అట్టిచో నన్నుఁ బరీక్షించుటకై యట్టి రూపంబున
నుంటివేకాని సాక్షాత్కృష్టరోగివివాదే? ఈ మీ సేవకుని
చేత సేవజేయించుకొనుడు.

(పాదములొత్తును)

వీసో—(నోటిమీద చెయ్యిపేసికొని) అయ్యయ్యా! నీవు నాకెక్కడ
దాపరించితివి. ఓయి దేవుడా ! ఈష్టరోగిగాఁజేసిన యది
చాలక యీ మూఢుని నాపాలి కాలకింకిరుగాఁ బంపితే.
హరిహరీ ! తొలుదొల్తనే బాధచే గుడుచుండఁ జెని
యీతని సపర్యలు మఱింత బాధింపదొడంగ. నేడెట్టి
కష్టంబు ప్రాప్తించె. అయ్యో! తీవులు మెండిగుచున్నవే.
(చిరాకుతో) అయ్యా! నీసపర్యలచే నన్నుఁ గప్పెట్టుకుము.
నాకేమియుఁ చెలియదు. నీతోవను నీవుబామ్మ. నాసేవ
జేసి నీవేమి తరింపగలవు? అనేక యత్నించు లిక్కాననంబునఁ
గలరు. వారలసేవించి కృతార్థుడవుగమ్ము.

(నిమిలితనేత్రుడగును)

నామ—[కడుశాంతముతో] స్వామీ ! నన్ను కనికరింపను మిమ్ము
విడువఁజాలను. నామనంబునకు నచ్చిన గురువులు మీరలే.

మీరు పాండరంగనిచే నయమింపఁబడి యట్టి యవతార మెత్తితిరికాని నిక్కంపుగవర్తగొలుకారు. నేవా! మీ సురు చిరాంగంబు నీపామరునకుఁ జూపుడు. పరమార్థ బోధామృతంబున నీయజ్ఞానుని జప్తికఁదడుషడు. దాసునిపైఁ బంతి మూనుట దాసబావనలక్షణమా? తండ్రీ! కాళ్ళఁబడి మ్రొక్కుచుంటిని. రక్షింపుడు,

[పాదములచెంతి సాగిలఁబడును]

నీనా—[స్వగతము] పాండరంగని యజ్ఞప్రకార మీలని సహ నముఁ బఠింపితి. ఇంకను బ్రతినిధించుట కిడు మూల్య త్వము. ఆహా! ఎంతటిదర్శనమును సహించె? పాతశి శిష్యులభావంబున నిలచె? ఎంతకిరిగినను దొలఁగిపోవక నేనయి దిక్కని నమ్మి భూభిభూసరిపరివృత్తంబగు నీకిటికినేలపైఁ బాద ములచెంతఁ బవ్వళించెదా? క్షణభిక్షునిఁ గట్టవెట్టుట భాష్యమగుద. ఈతనిపైఁ దేరిన తారికమంత్రోప దేశ మొనర్చెద. ఇప్పుడు నాకీమారు వేసమేల? [నిజరూపం బునఁ బ్రకాశము] కుమారా! సీమనోహరుండిదే సీత వేచి యన్నవాడు తెమ్ము.

[వేవదీయును వేషముమార్చును]

నామ—(లేచి సంక్రమాన్వితములతో) స్వామీ! పాతశిష్యులు కుష్టరో గులు మీరయేనా? ఇంతలో నంతటి కుష్టరోగముఁకె? ఇదంతయు నాపాండరంగని మహిమ. తండ్రీ! ఈమార్గమునపైఁ గనికరముంచి మీరవ్వనిగాఁ బరిగణింపుడు.

నీనా—కుమారా! సీమనోభావము నే గ్రహించితిని గురూపదేశము నైక నివితోటి కేతెంచియుంటివి. గురూపదేశమెంతవారికే నియు నుండవలె. అదియే మోక్షమునకుఁ ద్రోవఁజూపునది. రెండవది భక్తి. భక్తికి మూలకారణము నిశ్చలత్వము. నిశ్చలత్వము గురుకుటకు ముందొకదానియందు మనస్సు లగ్నమై

యుండవలె. లగ్నమగుటకుఁ బ్రేమ మూలసాధనము. అ¹⁹₂₀ ప్రేమ విషయవాంఛలఁ దగుల్కొనినచోఁ బలుతెఱంగుల విచ్చిన్నమైపోవును. అద్దానిని విష్ణుసంకీర్తనమ్మునకు మరల్పవలె. అప్పుడు వైవిఁజెప్పినవన్నియు నెకటివెంట నెకటిగా లభించుచి తుదకు భక్తిగాఁ బరిణమించును. భక్తియందుఁ బరురకంబులుగలవు. అన్నిటియందు రెండు విధములే మనకు బ్రధానములు. అవిహేతుక — అహేతుకములు. హేతుక భక్తియనఁ గారణముతోఁ గూడుకొనఁబడినది. కారణము నిరూపింపఁబడినప్పుడు దానఁ గలుగ్గి భక్తి విషయములందాస గల్గియుండును విషయాసక్తమైన భక్తిచే భగవత్సాన్నిధ్యమును బొందుట దుర్లభము రక్షసుల భక్తియంతయు హేతుకము. అందుఁజేసి నారలెంత తపశ్శాలురైనను గృతకృత్యులు కాఁజాలరైరి. ఇక నిర్హేతుకభక్తిఁగూర్చి చెప్పవలసిగాదు. నిర్హేతుకభక్తి సంగ్రహమునకు విషయములందాసవోడదు. హేతుకభక్తిచే కొక్కొకతఱిఁ గ్రూరకర్మములకుఁ బాల్పడవలసియుండును. కాని నిర్హేతుకమునకట్టి గుణములేదు. ప్రహ్లాదుని భక్తి నిర్హేతుకము ఎన్నియిక్కట్టులు చేకూరినను నిర్హేతుక భక్తియుతుండగు బ్రహ్మకుండు వాని నన్నిటి జయించి కడకు నొత్తుసామ్రాజ్య ధురంధరుండయ్యె. కావున—

ఉ. హేతుఁడైరభక్తి ఫలించును దారుణసాపపుంజశం
జాత మనోవిపాద మది సామజసింహికిఁగోరమైన ని
ర్హేతుఁడై భక్తికైవడి రమెనుని పాదసరోజధూళి మై
పూరిగఁ బూయువాడెదన? సంచుటమాధవలోకసౌఖ్యముల్.

పుత్రా! పాపమరంగని నిర్హేతుకభక్తితో నారాధింపుము. ఎల్లిఫలమున కేనియు నాసిగపవలదు. ఆసించినచో నది సహేతుక మగును. కొందరు పురుషార్థములఁ గోరి భగవంతునారాధింతురు. అట్టిదియంతయు విష్ణు సాయుజ్యమునకుఁ గంటకసమానము.

ఉ. భానురరాంభకుంభకుచ భారములబుట్టచేమిలెక్క? జం
భానుర వైరివోలె నసమానసుఖంబుల నందుటెంతి? నే
రాసను భూమిపాలుఁడయి రాజ్యము నేయుటచేమిగొప్ప? కా
కాసురవైరినెట్లు సరమార్చమెఱిగి భజించుటొప్పుగొక.

ఇంతవఱకు భక్తిమార్గంబు నెఱిగితివి. ఇంక భర్తసూక్ష్మత
నెఱుంగుము. నీకు సమత్వముగలుగలేదు. పాండురంగం
డాలయమందేయుండునని భావించుచుంటివి, అటుల భావించు
గూడదు. ఈ సకల చరాచరంబులయందును పాండురంగండు
సూక్ష్మరూపంబున వర్తించుచున్నాఁడు. అందరును పాండు
రంగని స్వరూపులే. అందరును పాండురంగని యాజ్ఞాబద్ధులే.
తృణమైనను నాతని యాజ్ఞ లేనిది కదలఁజాలదు. ఆత్మయే
పరమాత్మ స్వరూపము. నీమూర్తయు నాయాత్మయు నేక
స్వరూపములే. ఆత్మను వశపఱచుకొనినచో నప్పుడు పర
మాత్మను వశపఱచుకొనఁగలవు. ప్రతిజీవమునందును పర
మాత్మస్వరూపము నిలచియున్నది. అన్నియును సమాన
ములే భగవంతుండనేక నామములతో బిలువఁబడుచున్నాఁడు
కొందరు “కృష్ణా” యనియుఁ గొందరు “ఈశ్వరా,” యనియు
గొందరు “రామా” యనియుఁ గొందరు “పాండురంగా,
యనియుఁ బిలుచుచున్నాడు. ఇవియన్నియు నేకరూప
ప్రధానములు. ఏకగుణాకలితంబులు. ఏకమానసి గోచరం
బులు. అన్ని నామములను సమబుద్ధితో బాటింపవలయు.
అణుమాత్రమేనియు భేదము నాపాదించగూడదు. భగవంతుని

లీలలన్నియు నీనామములయందును జెల్లుచుండును. కలియుగంబున భగవంతుడు 'కృష్ణ' యను నామంబున బూజింపబడు చున్నవాడు. అట్టి కృష్ణనిలీల వర్ణింపఁ దరమా? ఆతని నుతింప శక్యమా ?

అనుబంధము. ౧౨.

సీ. బాల్యంబుననే చనుబాలు ద్రావించెడు
పూతన బోరిగొన్న పురుషమూర్తి !
మనుదిన్న నెపమున దననోర దల్లికి
విశ్వంబుసూసిన విశ్వమూర్తి !
ఘోరవిషానలదాక్షిణ్యకారు గా
శీయుమర్పించిన గేయమూర్తి !
కోపించి వచ్చిపై గోవర్ధనాచలం
బవలీల నెత్తిన యచలమూర్తి !

గీ. ఘోర దానవమర్దన ధీరమూర్తి !
సత్యవాక్పరిపాలన శాంతమూర్తి !
పరమపావనమూర్తి ! యద్వంద్వమూర్తి !
కేవలము విష్ణుమూర్తి ! శ్రీ కృష్ణమూర్తి !

కుమారా ! ఇవియన్నియు ముక్తికి మూలసాధనములు. ముక్తి యుత్తరగా సంసారబాధములనుండి విముక్తియగుట. ముక్తియే జన్మరాహిత్య మొసగునది. అన్నిటికంటెను భక్తి నిర్వేతుకమై యుండవలయు. భక్తాగ్రణీ ! రాముని సేవించువిధం బెఱింగించెద రమ్మ.

(అని చేరదీసి చెవియందు తారకమంత్రోపదేశ మొనర్చును)

నామ—(దీర్ఘనిశ్వాస పురిస్సరంబగు వికసిత హృదయముతో) తండ్రీ!
 ఈ యజ్ఞానుని రక్షించితివి. పరమార్థ మెఱిగించితివి. నా
 కింకేమికావలయు? అహ! గురుబోధాప్రభావమెట్టిది?

గీ ముక్తిమార్గప్రదాయికి మూలధనము
 పటులపాపాన్నిఁ జల్లార్ప జలధరంబు
 రామనామామృతముఁగూర్చు రమ్యపథము
 నద్గరునిబోధ! యీ మాడు జగములందు.

స్వామీ! నాజన్మమును దరింపజేసితిరి.

(సాష్టాంగవిమలము)

నీసో—[నప్రేమమున లేవదీసి] కుమారా! ఇంక నీవరిగి పాండురం
 గని నిశ్చింతమెయి సేవింపుము. సామాన్యమానవులంబలె
 భక్తసింహుడవగు నీవును లోకహితానువర్తనై గురుబోధ
 నందితివి. నేనింక యాశ్రమంబున కరిగెద.

(నిష్క్రమించును)

నామ—(అనందమున సొక్కుచు) నాతండ్రీ! పాండురంగా!

ఉ. ఈసరికే కృపార్ద్రమతి నెల్లవిధంబులఁ గాచుచుంటివీ
 దాసుని దోసములెడపి ధన్యునిజేయవె నీసయికో మనో
 న్యాసమె ఘోరపాప పరిహారమటంచుచు న్నమ్మ కొల్తు నో
 దాసజనావనా! కుటిలదానవభంజన! చిత్తరంజనా!

రంగా! ఖగరాజతురంగా!

హంసధ్వని

దశతథనందన దైత్యవిరామ
కౌశిక మఖిషరీపాలసర్కారామ
గోతమసతి సంరక్షణరామ
సాలాక్ష ధనుర్భంజనరామ
సీతార్పిత వనమాలికరామ
ఖరకులనాశన విక్రమరామ
కబంధకంఠ విలుంతనరామ
రావణమారణ కారణరామ
హనుమద్భక్త సుపాషితరామ
రఘుకులదీపక రాఘవరామ
మాయామానుష విగ్రహరామ
దాసజనావన ! దశరథరామ.

[భజనసేయుచు నిష్క్రమించును]

[తెరవాలును]

ఇది ద్వితీయాంకము.

(నడచుచు) అల్లదే కానంబడునది క్రీడావనంబైయండనోపు.
అందెచ్చటనేని జలాశయముండునేమో?

[వనము దరియును]

(ఆశ్చర్యముతో) అహూ! ఏమిది? పురబాహ్యప్రదేశంబున
నుండు తరుప్రదేశమువలె నున్నది? కానిమ్ము. పురంబునకరిగి కొంత
విశ్రాంతిఁ గైకొనెద.

[నగరమును బ్రవేశించును]

అహూ! ఏమి యీనగర నిర్మాణము?

సీ. శిల్పికారుని భావచిత్రితంబులఁజెంది
మిన్నులతోరాయు మేడలగుమి
రాంచనరత్న సంఘటిత వైభవముతోఁ
దనరారు తద్దృహద్వారచయము
మానవప్రతిబింబమానితంబగునట్టి
విమలరత్నవికార వేదికాలి
మాణిక్యఖచిత సామజము లిర్వంకల
దాపున నునువగు తాపలతతి

గీ. నిలచి యేదెసఁబరికింపఁ గలుముల జవ
రాలి పురమోయనంగ విరాజమాన
విభవసంతానబద్ధమై వెలయు నిస్స
రంబు రెండవ యలకాపురంబుఁగాదె?

(ముందరికి దృష్టినిగిడించి) ఈసాధమెవ్వరిదో సుగుణసంపన్ను
లగువారిదని తోచుచున్నది. ఇచ్చోటికేగి మత్పిపాన నపన
యించు కొనెద.

[గృహద్వారముచేత నిలచి చూచుచుండును]

(లోపలనుండి తార యను దాసి వచ్చుచుండును)

తార—(నామదేవుగాంచి స్వగతము) ఆహా! ఏమి యీతనిమూర్తి!
ఎవ్వరో మహాభక్తులైయుండనోపు. (ప్రకాశము) స్వామీ! లోపలికి దయచేయుడు.

[నామదేవుని గృహములోనికిఁ దీసికొని పోవును]

నామ—తల్లీ! కొంచెము దాహమొసంగెదవా?

[తార జలాపాత్రమునివ్వ నామదేవు తనవిపాసనణించుకొనును]

నామ—(సంతసముతో) అమ్మా! ఈపుణ్యగృహంబెవ్వరిది?

తార—(వినయశ్రద్ధలతో) స్వామీ! ఇది నేతాజి యను నొకసుగుణ సంపన్నుని గృహము. వారలిప్పుడు గ్రామాంతరమున కేగి యున్నవారలు. వారి యేకపుత్రియగు రాధాబాయి స్నానార్థమై తోటకరిగియున్నది. మహాత్మా! నేడు మాగృహంబున విందారగింపవలయు.

నామ—అట్టులేయగుఁగాక తల్లీ!

[అని నిద్రనభినయించును]

తార—(అదియెరింగి యొక శయ్యనమర్చి) స్వామీ! మార్గాయాసంబునఁ గడు బడలియున్నారు. కొంచెముసేపు విశ్రమింపుడు.

(నామదేవుశయనించును. తార ఏవనతో విసరుచుండనాతఁడు గాఢముగా నిద్రవోవును)

[ప్ర]వేశము. పూలబుట్టతో రాధాబాయి]

రాధ—(నామదేవునిఁగాంచి యాశ్చర్యముతో) తారా! ఈమహాత్ములెవ్వరే!

తార—అమ్మా! ఎవ్వరోయెటుంగ. గృహంబున కరుదెంచుటజేసి
సవర్యలొనర్చుచుంటిని.

రాధ—అదియే కదా యైహికంబున మనము సంపాదించుకొను
భాగ్యము. నచ్చెల్లీ! పూజాద్రవ్యములన్నియు సిద్ధముజేసిరమ్ము.

[పూలబుట్టతో తారలోని కేగును]

(రాధకు నామదేవు గాంచినకొలదియు నొకవంక భక్తిబీజము
నింకొకదెస మోహబీజమును సహముగా నామ
స్వాంతంబున మొలకలెత్తుచుండును)

రాధ—(భక్తిభావముతో) ఆహా! ఏమి యీతనిమూర్తి? మొగింబున
శాంతరసము తొణికిపోవుచున్నవే? ఏమాచిశ్చలభావము?
ఏమాగంభీరహృదయము? ఈతడెవ్వడో పరిమథి క్షిప్రా
మణ్ణియైయుండవలె నేనెల్లిపుణ్యము సల్పినో నాకే మహా
త్ముని సందర్శనమబ్బుటకు? ఏమిది? తలంచినకొలది హృదయ
మేలొకొ యీతనిపై బహుగులుచున్నది?
(చకితిభావముతో) ఆ! పరపురుషుల చేకారత బున గా
చుట నతులకు సీతముగానుదా? కానిమ్మి ఈ మహా
త్ముడు మూగృహంబున కిట్టిగా నేనెంచెయ్యుండగదా?
అతిథిపూజాగిగా బహు గువారలకు స్వపురుష పరపురుషులను
భేదమేమున్నది?

[అతిభక్తిభావముతో] పాప మీతడెంత దూరముననుండి
వచ్చుచుండెనో? ఎంతయలసియుండెనో? ఇంకిను వదనంబున
దలసటచిహ్నంబులు కానంబుచునే యున్నవి. సుఖసిద్ర
హృదయల కొంపొకతెడవు విసరెనిగాక.

[ప్రణయభావముతో విసరుచు] ఆహా! ఏమి యీతనిసుప్ర
సన్న వదనమాడలము? కనురెప్పల చొరలు ఘర్మబిందువులు
శాంతసప్రభావములుగా భాసిల్లుచున్నవే? నిర్మలహృదయ

కమల. కాసారంబున భక్తిరసామృతమెటుల దరుల నొరపి
యన్నదోకదా? అబ్బ! ఈతని యాకృతి వర్ణనాతీతముగదా?

గీ. కనులు శాంతిరసచ్చిత్తృకాశిలములు
గతులు సమృత్వభావసంకల్పితములు
ఇట్టి వానికరంబు నేయింతిసక్తు
దాని కిబ్బునె? నురుజున్లు ధాత్రియందు.

[సప్రేమమున శుశ్రూషుగా నర్చించుచును]

తార—[బిరిగి ప్రవేశించి] సఖ! అన్నియు సిద్ధములైనవి.

రాధ—మహాత్ములయ్యెడ నిద్రమేల్కొనునట్లు లగపడదు. పూజా
విధానము ముగిసిన యనంతరము మేల్కొలుపువచ్చును.
పోదముపద.

[ఇద్దరును బోదురు]

[రంగస్థలంబున నామదేవు శయనించియుండును]

[తెఱిగి]

[గంగానాదములును విష్ణుసంకీర్తనములును వినిబడుచుండును]

నామ—[త్రుళ్ళిపడిలేచి వినుటనభినయించి] ఎక్కడికి విష్ణుసంకీర్తనము? హాయి! హాయి! కర్ణానంద మొనగూర్చుచున్నది. అబ్బ! విష్ణుసంకీర్తనామృతమును గ్రోలి యెత్తతడవైనది. ఆహా! ఏమాకోమలకంఠ నినాదమాధునీలవారి? ఏమాభక్తిరస ప్రపూరితవిష్ణుసంకీర్తనామృత ఝరీవేగము? ఏమాచిదానంద రూప ప్రకాశిత స్వామీసుధాతరంగము? జయపాద రంగ ప్రభు! జయసద్విదాన దప్రభు!

త ర ల ము.

నిలువులేని మనస్కులేక్రియ నిన్నుఁగూర్చి భవద్గుణం
బులఁ ద్రికాలములన్ను తించినఁ బొందఁజాలరు ముక్తి నీ
తలఁపులేని శరీరీకే ధన ధాన్యరాసులు గల్గినకా
ఫలముశూన్యము విశ్వభావన ! పాండురంగ ! దయానిధీ!

[తెఱుఁగి నుండి వినవచ్చిన కీర్తనమ్ము ననుసరించి నిమిలిత
నేత్రుడై భజనసేయించుదును]

రాధ—[పూజావిధానంబును ముగించుకొని ప్రవేశించి నామదేవు
భక్తిభావమునుగాంచి విస్మయంబున స్వగతము] ఆహా! ఏమి
యీమహాత్ముని భక్తితాత్పర్యము. ఇట్టివానిసేవ లేకాంతిగు
లభించునోకదా? (ప్రకాశము) స్వామీ! వేళ యతిక్రమించు
చున్నది.

నామ—(కనులువిచ్చి యాశ్చర్యచకితుడై లేచి) ఈమయేకాక్షాలు
నేతాజీసుతయగు రాధాబాయి. ఆహా! ఏమాకోమలవదన
సుశీల సుగుణస్వభావ గాంధీర్యము? ఏమాభక్తిభావ సజ్జాత
హృదయోన్మేషణ నిర్మలభావ ప్రకటితము? ఏమా వినయ
విధేయ మధురాధర పల్లవచలితస్వభావనైపుణ్యము? ఏమా
రమణీయతరుణముఖమల లావణ్యసాకుమార్యము? ఏమా
రూపరేఖావిలాసము?

సీ. పుండరీకముఁగోరుఁ బుండరీకముజేరు

గిమంచంబుకన్నులు కిరుణనింపు

హరికలాపముగెల్పు హరికలాపముబిల్పు

సుధ్యంబుపల్కులు మార్చ వంబు

అబ్బంబు హసించు సబ్బంబుమఱపించు

క్రీవంబు వదనంబు గేరుశాంతి

మధుపాలిబురుడించు మధుపాలితముఁజెంచు

కురుపాలిరూపంబు గోరుప్రేమ

గీ. బాల! సుమబాల! మృదులకపోల! శీల!
హరిపదాంభోజ యుగ్మకధ్యానలోల!
అతిథీపూజానిబద్ధ గుణాలవాల!
మఱివువచ్చెనె? వేయిజన్మాలదేని.

[ప్రకాశము] జాలికామణి! నీధక్తివిశేషంబులుమెత్పడగినవి.

రాధ—స్వామీ! నమస్కారము. [నమస్కరించును]

నామ—[సుప్రసన్నవదనముతో] కల్యాణీవగుదువుగాక.

రాధ—[అధోముఖయై] మహాత్మా! తమ పవిత్రనామ మెఱుంగ
వచ్చునా?

నామ—కోమలీ! నామదేవని జనులు నన్నుఁ బిలుచుచుందురు.

రాధ—(విస్మయ సంప్రములతో) మహానుభావా! ధన్యనైతి. తమ
దర్శనభాగ్యంబు లభించుటఁజేసి నానోములు సఫలీకృతము
లైనవి. పాండురంగనికి నాపైఁ గృపహడమివడి.

నామ—బాలామణి! నీచరితం బస్మదృశులకు హితంబుఁ గలిగించెడు
గాదే?

రాధ—అంతయు విశ్వాపయోగదా? స్వామీ! వేళ యతిక్రమించు
చున్నది. మాయాతిధ్యంబును స్వీకరించి మాగృహంబును
బావనమొనర్చుడు. నచ్చెలీ! తారా! మహాత్ముల స్నానా
ర్థము గొనిపోమ్ము.

(అంత తార నామదేవు లోనికిఁ గొంపోవును)

రాధ—[స్వగతము] ఇట్టిపరమధక్తుని పత్నియగుటకు నేకస్యకామణి
నోవీయున్నదోకదా! చిత్తపా! తత్తరమందకము. పాండు
రింగా! ఈ సర్వణసంభూతునకే నన్నుఁ బత్నిఁగానొనర్చుము.

[నిష్క్రమించును]

(తెరవాలును)

౨ వ రంగము. సౌధము.

(గార్దాబాయి యిచ్చుట వేషమును మార్చవలయును. విరియజోనినకలకట్టును మలినవస్త్ర ధారణమును నాన గాని హిసంబును గలిగియుండవలయును. భావప్రకటనమునఁ జింతౌపలస్వాంతగను విరక్త భావోద్దేశగను దుస్సహ శేదనాపరు రాత్రిగను మూర్తి తనిందిన శోగ వేదతవలను మెలంగవలయును. సేలొక యుగదియెండ్లకు మించినవాఁడుగ నుండవలయును. కానిధనిని లక్షణములు గన్పడవలయును. వేషము దామాజికినేలే నుద్ధివలయును. భావమునఁ బుత్రికా వ్రేషముగలవానిగను దీర్ఘకోపమువేదివానిగను మెలంగవలను.)

[ప్ర]వేశము : భిష్ణవదనముతో రాధాబాయి]

రాధ—(నిట్టూర్పుతో) కటకటా! జనకుఁడెంత చెప్పినను వినఁడయ్యె. నేనేమిసేయుదాన? ఎవ్వరితో మొరవెట్టుకొందు? నాకుదిక్కె వ్వరు? హా! పాండురంగా! నాకీప్రేమనేల నంకురింపఁ జేసితివి? చేసితివిపో? ఈవ్యసన భావమేలఁగలిగిఁచెదవు? హా! హా!

(కొంతతడవు చింతానిమగ్నయగును)

(స్మృతినభినయించి) ఆహా! అధిక్తశిఖామణిమాటఁ దలం చినకొలఁది శరీరము తన్మయత్వము నొందుచున్నది. అబ్బ! నాటిమాట జ్ఞప్తికివచ్చినచో మితిలేని సంతసము గలుగుచు న్నది. అయ్యో! ఇంకెక్కడి సంతసము? ఆమహాత్మున కిల్లా లనై భక్తి భావముల వెలుగుచు విష్ణుకీర్తనసుధారసపాన పరవశచిత్తనగు భాగ్యము నాయెడఁ గలుగునా? అతనిపాద సేవలు నాకబ్బునా? హా! తల్లీ! ఏకపుణి నగు నన్నిట్టులఁ గప్పపెట్టుటభావ్యమా? అయ్యో! జనకునిదూఱుచుంటిసేల? నాపూర్వబహుళజననసుక్ష్మతీఫలరూపమిదియేకాబోలు. నాడు ఆమహాత్ముని సందర్శనమబ్బిననాడు— అధిక్తవతంసుని కరుణారసకలిత ప్రధానంబులగు పల్కులవను భాగ్య మొద విననాడు— నానోములన్నియు సఫలీకృతములగునని తలఁచి యుంటినే. కట్టా! నేటికాతలఁపులన్నియు నడుగంటెఁగదా? నేటికినాయాశాలతవాడిపోయెఁగదా? నేటికి నాయెడ మర్వ్య సన ఘాతంబు చిందులు ద్రొక్కుచుండెఁగదా? అయ్యో!

కన్నులు తిరిగిపోవుచున్నవి. ఏనుడి? మహాత్మా! వచ్చితివా?
రిమ్ము. నీపాదకమలముల నొక్కసారి భజింపనిమ్ము. ఈదీను
రాలిపై నీకుంగలప్రేమ కన్నత్రుడికి లేకపోయెగదా! ఇది
యేమి? పాండురంగా! భయము లేదని తెల్పుచుంటివా? ఊరట
పెందుమని పల్కుచుంటివా? ఇంకెక్కడియూరట. హా! హా!
(మూర్ఛిలును)

[ప్రవేశము—సేతాజ]

సేతా—(స్వగతము) మదీయభృత్రిక మొండితనము వహించుచున్నది.
ఎంత చెప్పినను వినదుగదా? ఎవ్వనినోముక భాగ్యవంతునిబిడ్డ
నుఁగోరి సంతసమందుననిశలించితినిగాని యిట్లుల నొకగర్భ
దిద్దిదునిగోరునని కలనైనఁ దలంపనైతినే! మొదలు చను
విచ్చుటయేతప్ప. కష్టసుఖమ్ము లాలోచించుటకు దానికేమి
తెలియును? జననిలేదుగదా యని గారాబముతోఁ బెంచినం
దులకు వృద్ధాప్యమున నాకీ మనస్సంకటమును గూర్చుచు
న్నది. ఇంకను గొంతబుద్ధిచెప్పిచూచెద. ఎల్లప్పుడూ నామ
వునిఁ గూర్చి యొకటించితి. అబ్బ! లేకలేకొక్కజాలిక జనించి
నందులకు నిమముల నెన్నిటిఁగూడుచుచుంటిని. ఇంతకును
దైవాధీనమెట్లులున్నదో? (ముందునకుఁజూచి) అయ్యో! ఇది
యేమి! కుమారిక మూర్ఛపడియున్నదే!

[తత్తరముతోఁబోయి తనయంకతలంబున నామె శిరంబునునచి]

తారా! శీతలోదకంబులఁ గొనితెమ్ము.

తార—(అత్రముతో నీకుదెచ్చి నెచ్చెలిమోముపైఁజల్లును)

రాధ—(మెల్లమెల్లగగనులువిచ్చి) తండీ! కనికరములేదా!

సేతా—ఒకప్పుడుమాత్రము నీపై నాకుఁగోపమున్నదా తల్లీ! భాగ్య
వంతునిఁ జేపట్టుమనికోరితినిగాని నిన్నేమి కనికొట్టితివా?
అమ్మా నీపిచ్చితలంపునా భాగ్యకాలిమెక్కనిఁగోరి నాచింత
దీర్చుము.

రాధ—జనకా! ఇంకొకనిపై నామనంబు పోనేరకు.

(అనిలేచి నిలువబడును)

నేతా—అట్టులం దలంపకుము తల్లీ! ఆతనికంటె రూపవంతులు లేరా? భాగ్యసంపన్నులు లేరా?

రాధ—భోగభాగ్యములెందుకు తండ్రి! గుణము ప్రధానంబు కాని రూపము ప్రధానముగాదుగదా?

నేతా—సీకింకను లోకజ్ఞానము చాలదు. ఇక్కలంబున సర్వహీనుల బ్రతుకు వ్యర్థమని యెఱుంగుము. అట్టి వ్యర్థులకు నిష్పాట్య లివ్వంగలను?

రాధ—తండ్రి! మున్ను సావిత్రిదేవి సత్యవంతుని భాగ్యశాలియని ప్రేమించినదా? అనకూల దాంపత్యము నిలుచుచోల భోగ భాగ్యంబులు తృణప్రాయములని యెఱుంగమా?

నేతా—కాలక్రమము నశననించి మార్పుల సేకములు జరుగుచున్నవి.

రాధ—అగుగాక. ధీరసతుల గుణంబులయందేమార్పులును గలుగఁ జాలవు. భాగ్యము భాగ్యమని పలుమాదులు పక్కెడవేల? భాగ్యము శాశ్వతమా? భోగము శాశ్వతమా? భాగ్యశాలి దరిద్రుఁడు గావచ్చును దరిద్రుఁడు ధనాకరుఁడుగావచ్చును. తండ్రి! ఇప్పుడు నీవు ధనవంతునకే నన్నిచ్చినచో గొడవాక కాలంబున కాలేడు సర్వవినాశాయులువలన దరిద్రుఁడయిన నప్పుడింకొక సంపదాభ్యుని గోరుమనియెదవా?

నేతా—అమ్మా! నేనంత జడమతినిగాను.

రాధ—కాకిమే? ఇదివరకు మనహృదయోక్కని నరియింది మత్తాన నాధునిగా భావించియుంటే ఇప్పుడెట్టివానిని వీక్షింపఁ దలచునానిని? నేనుచూచు జడమతినినిగాదా?

నేతా—(చిరాకుతో) వరియించినంతనే యాతడు నాధుడయ్యెగా?
గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించెనను చందంబున నాకే సీతులు
గరపుచుంటివా?

రాధ—(శాంతభావముతో) తండ్రీ! నీకలుకులు కులసతీమతివిరుద్ధ
ములు.

గీ శీలవతియైన సతి తన చిత్తమెవని
యందు మొదట లగ్నమగునో? యట్టివాని
పినకు బ్రాశ్నశ్వరునిగఁ ద్రొక్కెనునుగాని
పరుని గన్న త్రియెనియు సరయిగలద?

నేతా—(తీవ్రచిత్తముతో) నీయాగడవింక సాగనేరదు.

రాధ—[కడవిచారముతో] జనకా! కోరినభిలక్షణము జేకూర్చుమనుట
యాగడమా? హా! ఎంతటి కఠినభావమూనితివే! నాతల్లిగతిని
చుటజేసియేకదా నాకిట్టి దుఃఖంబుగల్గె. నాతల్లిదేయిన్నచో
వీరి కహారముగాఁబట్కునా? అయ్యో! నిన్ను భవభావ్యంబు
లోసంగుమని కోరితినా? నాకైకప్రముల పాలు గిమ్మంటినా?
తండ్రీ! నా యీ చిన్నివాంఛలెంబును దీర్పఁజాలవా? పుత్రు
కలపై దండ్రులు చూపు భావమిదియేనా? కటక! నాకు
దిక్కెవ్వరు?

గీ. జరిసి గతయించె పోపరమణులు లేరు
జరకుడొక్కఁడ మత్స్యగనుచిప్రపనుచు
పలఁచియుంటిని నేటికా తలఁపు దలఁగ
దిక్కులేరాక్కో? నాబోటిడికచుడికి.

(దూకుచుచు) తారా! నీవైనను వంశక్షియనంబు గరగింప
జాలవా? అయ్యో! ఏమి నాపిచ్చి? కన్నత ప్రాణు కరుణమూల్యుడై
నాకుఁబ్రాణము చేయఁగలరు? హా! హా! ఎక్కడఁబోవువా? పరు
నిన్నా? నీరమా! నీవలన నాకింతటితో నా బాధమును వదిలె.

చిత్తమా! నీకును నాకును ఋణముదీరినది. శోకమా! నాకింకనీవయో
శరణు. రమ్ము. నన్ను నీయండఁ జేర్చుకొనుము.

[అని విలపించును]

నేతా—(సప్రేమముతో, బుత్తికను జేరఁదీసి కనుల నీటి నద్దుచు)
తల్లీ! శోకింపకుము. నేనెంత యారాటపడినను నీమేలుకొఱకే
గదా?

రాధ—(దిట్టతనముతో) తాడ్రి! నీవు నామేలుదలంచినచో నామనో
వాగునకే నన్నప్పగించుము.

నేతా—(విచారముతో) మీగుమిక్కిలి కోపించినచో బిడ్డ శోకించును
పుత్రికాశోకంబును గాంచినంతనే నామనంబు నీరిగును. అతని
కొసంగుదమన్న మానస మొప్పదు. అబ్బ! సంసారసాగరము
నీగుట దుర్లభంబుగదా!

ఉ. అరసి తారకాగణమునంతయు నెందగఁవచ్చుఁగానలోఁ
దూఱఁగవచ్చుఁ గాలువగ చోయధినీడఁగవచ్చు శ త్యుసం
హారమొనర్పవచ్చు బడపాగ్నిరణంబుల మ్రొంగవచ్చు సం
సార సముద్రమిదుబుడ జాలరుచాలరు జీవులెవ్విధి.

కానిమ్ము. భవిష్యదర్థంబు నెఱుంగు సమర్థులెవ్వరు? పుత్రులై
నను బుత్రికలైనను నీమె యొక్క తెయేకదా! నాధనమునే యీమె
కప్పగించి సుఖజీవనోపాధి నెందులకుఁ గూర్చుకూడదు? అనురాగము
లేని దాంపత్యముఁ జేకూర్చి కలకాలము బిడ్డ దుఃఖించుచుండనేజూడఁ
గలనా? నాకుమాత్రమొండు దిక్కేమున్నది? పాపము! తల్లి గతించి
నను లేకమాత్రమేయుదుఃఖింపక నగు మొగంబున నాకానందమును
గూర్చిన నాతల్లి నేను శవతల్లిని దలంచి యెలులదుఃఖించె? నామాన
సమింకను వేదనముఁ జెందియేఱున్నది. చిత్తమా! మొట్టమొదట
నెంతకాఠిన్యమూనితివి! తుదకెంతటి మార్దవంబును జెందితివి! నాబిడ్డ
ప్రాదయమొరతీతివ్రవేదనల ఫలగుచున్నదోకదా? [[ప్రకాశము]
బిడ్డా! శోకింపకుము. నీవాంఛితమును దీర్చెదలెమ్ము.

రాధ—(సంతసముతోఁ దండ్రుఁగొగలించుకొని) తండ్రీ! నాజన్మ
మిప్పటికిగదా తరించినది. సుతలకు క్రేయముఁగూర్చి వారల
కష్టసుఖముల విచారించువారలేకదా నిక్కమగు దల్లిదండ్రులు.
అట్లులఁగాక పొట్టకూటికై కన్నులు తెరువని తిసుతిమ
ముద్దబిడ్డల ధనమునకాశించి యీడుజోడులేని యేవృద్ధులకో
యేదుష్పథగాములకో, యంటగట్టిచుఁఖములపాలు సేయు
వారలందఱుఁ బ్రేమగల తల్లిదండ్రులేనా? సంతలయందుఁబను
వుల విక్రయించునటులఁ బుట్టిననాటనుండియుఁ బంచిన ప్రేమ
భావమునేనియుఁజూపక పుత్రికల పోషణార్హమై యుగ్గుపాల
నుండి పెండ్లియగువరకు వెచ్చించినధనమును జల్లిగన్వసేనియు
విమవక కన్యాశుల్కము మూలమున గడించుచుఁ బుట్టినింటి
కొనినాడేనియు దీసికొనివచ్చినచోఁ దద్ధనముఁ దిరిగి పొందు
మార్గములులేవని యొక్కకాలను దేపియు వారిల మొగం
బులఁజూడక శాధలన్నియుఁ దీశెఁగదాయని పొంగువారిలు
పుత్రీకలపాలిటిప్రబలశత్రులుగాక మిత్రులగుచురా? జనకా!
నీయట్టి ప్రేమమూర్తి నాయండచుఁబడనయేకదా నావారి
భితమిడిచుమార్గముగలుగుట. (ధర్మభావముతో) పింఛరా
త్పరా! కృపాభూ! దయాసింధువా!

ను వ్యతముల్ సత్పతి బహుముల్ గడిచిరికో ధిద్రాస్త్ర నైదిక్కిరికి
గల్గెన్దొంటిని మోక్షిమార్గముచకుకో గారముచుట్టుబడై
జతగాఁ గూర్చితి మృన్మనోహరునిలో సర్వస్వరహితులతో
చతిగాత్రింబున నిన్నుతించెదను శ్రీనాథా! దయాసింధువా!

నేతా—తల్లీ! శుభవర్తమానమఁపుట్టక వలయు సన్నాహముల
సిద్ధ మొనర్తము రమ్ము.

(రాధ నునుసిగ్గుతోఁ దలవంచుకొని తండ్రితో నిష్క్రమించును)

(తెర వ్రాలును)

3 వ రంగము—పండరీపురము—దామాజిగృహము

(దామాజివేషమును చూర్వవలయును. తొల్లిటివలెఁజొక్కా వడ్లవాటు టోపీ మొదలగునవి యేమియులేక
పడవనైపుణుడుగుడ్డ చొక్కాచానిని వేసికొని మొదలుండిన్ని తులసి హాలలుందుకొని పిల్లజుట్టుగల కలకట్టుతో నింటి
భందపాళియందొక చాపమీదగూర్చుండి వాద్యతో సంభాషించుచున్నట్లుగా నుండవలయును. గుణాబాయిమానప్రేమ
గుణాబావకారమునే యుండవలయును.)

ప్రవేశము—దామాజి గుణాబాయి

గుణా—నాథా! కుఱ్ఱవానికి యుక్తవయస్సువచ్చినది. పెండ్లిసంగతి
నిగకను దలపెట్టకున్నారు. ఎల్ల కాలము మన ఘటములు
శాశ్వతములా? ఏదో కుఱ్ఱవానిగని పెంచినందులకింత ముద్దు
ముచ్చటల చేనియుండిర్యుకొనవలదా? వాడేనియు గురువు
లని కొంతకాలము భక్తిమార్గములని కొంతకాలము వృధఁ
జేయుచు సంసారసంబంధము లేకయే తీరుగుచున్నాడు.
ఏదీయో యొక మార్గము నవలంబింపక కలకాలము భక్తి
భక్తియని కొట్టుకలలాడుటవలనఁ బ్రయోజన మేమున్నది?
మీకును వృద్ధాప్యము దాశరించినది. లేవలేనినాడు
గొంతులో గుక్కెడుగంజిఁ గాచిపోయెటకు మన కాధార
మెక్కడఁ గన్నట్లను. పురుషకారము లేనియెడలఁ దమకు
తామే కార్యములు సిద్ధింపఁగలవా? అడవులఁ బలుదడవులం
బట్టి కుక్రివ్వుకుచు నిన్న నే నుతుఁడు గృహంబునకుఁజేరె. చేకు
టయే తడవుగాఁ బొందురంగాలయంబునకరిగె. మాటలాడు
టకు సముత్తము తీరికలేనంతటి యవస్థలోబడి వాడు కొట్టు
కొనుచున్నాడు. ఎల్లప్పుడిట్లులేయగుచో ముందుగతియేమి?

దామా—కాంతా! ఆరాటపడుటవలన లాభమేమున్నది. వివేచన
మనునది యొక సాధారణకృత్యమా? మనకుఁ గావలసిన
దగ్గర సంబంధములు లేనిమాట నివేణింగియే యుంటివి ఇక
దూరసంబంధమునకై పోవుదమన్న మనము కడుదర్శిదులము.
అదిగాక మనకుఱ్ఱవానిజూతమన్న వానిభక్తియేమో వాని
పూజలేమో యవియేకాని యీకాలపుయువకులవలె నీటుగా

వేషములవేసి తిరుగువాడుకాదు. భక్తుడన్న వాని నిక్కా-
లమున జనులు పిచ్చివానిగా జూతురు. పదంపడి స్త్రీసంఘ-
మునం దెచ్చటజూచినను దురాచారములు మిక్కుటముగాఁ
బ్రబలుచున్నవి. భిన్నవేషములు భిన్నబుద్ధులు చెలరేగు-
చున్నవి. కొందరు స్త్రీలు భర్తలుండుటవలనఁ దమ స్వాతంత్ర్య-
ములు కూలిపోవుచున్నవనియు భర్తలనువార లుంటయే
కూడదనియు నెంచుచున్నారు. ఒకకట్టునందేమి బాట్టునందేమి
జాట్టునందేమి తుణతుణమున కనేకమార్పులు జరుగుచున్నవి
ఇట్టివారలకెట్టి సర్గణములుండునో తెలియరాదు. అదిగాక
కొందరు పతులకు సతులే యన్నిటియందును మూలాధారు-
లగుటఁజేసి పతులే సతులనూట వినవలయుననియుఁ దలంచు-
చున్నారు. సతీ! కాలపుచర్యలీవిధముగా మారుచున్నవి.
ఇట్టియెడ మనము సత్కులజాతయుగు బిల్లను వెదకవలసి-
యున్నది. అట్టివారలు వెలలేని రత్నంబులనోలఁ బ్రకా-
శించుచుందురు. మనపుత్రునకుఁ దగిన బాలామణినిఁగాంచుట
సామాన్యమా? అన్యుల నంటఁగట్టినచోఁ బిల్ల వానిని బాడు
చేసినవారమగుదుము, అన్నిటాని విత్తియు ప్రధానముగదా!
కానియ్యు, పిల్ల వాడు వచ్చినయంతరము వానియిష్టమేమో
కన్గొని తమ క్షప్రకార మొచరించుట శ్రేయోదాయకము
పెక్కుచోటుల దిరుగువాడు గనుక వానికిని లోకములోని
వింతలన్నియు నెఱుకఁ జూపవచ్చును. ఏబాలికయందేని
యాతని మనంబు లగఁ గుయున్నదేమో?

గుణా--అయ్యో! అంతమా ప్రభావమా.

[ప్రవేశము—నామదేవు]

అనుబంధము ౧౫.

నామ.—[బద్ధాంజలియై] హే పాండురంగా!

శ్లో. పృష్టోద్ధాత్తివిభంజనం! గుణనిధిం! బ్రహ్మాదినంసేవితం
 మాయామానుషవిగ్రహం! శుభకరం! సంసారబంధానహం!
 సౌందర్యోజ్జ్వలకన్నీనుత యశస్వంద్రా వృతాశాతతిం!
 భావాతీతమనంతశాయినమహం! శ్రీపాండురంగంభజే!

(కొంతవడి ఛాయనలోలుడగును)

[ముందునకుఁ బడించి స్వగతము] తల్లిదండ్రులేమాకో
 యోజనానిమగ్నలై యున్నవారిలు [ప్రకాశము] జనసి
 జనకులారా! నమస్కారము.

[ప్రణమిల్లును]

తల్లి-దండ్రు—[సప్రేమమున లేవనెత్తి తమప్రక్కఁ గూర్చుండఁబెట్టి
 కొనెదరు]

దామ—కుమారా! ఏచ్చోటికరిగియుంటివి?

నామ—తండ్రీ! బాండురంగాలయముకన్న నేబోవుస్థలమింకొక్కటి
 కలదా?

గుణా—ఎల్లప్పుడు నిర్విచారముగ సంచరించుటయేనా?

నామ—విచారమేల తల్లీ! నాపాండురంగవి చరణ సరోరుహసేవలు
 లభియించునంతకాలము నిర్విచారముననేకాదు నిత్యానందన
 ముతోఁ దిరుగాడుచుందును.

దామ.—కుమారా! నాపల్కుల నెకించుక వినుము మనుజునకు
 బ్రహ్మచర్యాశ్రమము— గృహస్థాశ్రమము — వానప్రస్థాశ్ర

మము— సన్యాసాశ్రమములనునవి నాలుగు విశ్రమస్థానములు గలవు. అందుత్తమమైనది గృహస్థాశ్రమము. అద్వానివలననే పురుషుడు కర్మలంపఁబడుచున్నాడు. దానియందే సకల ధర్మము లాచరించుటకు మార్గములు చూపఁబడియున్నవి. పురుషునకదియే సర్వార్థముల నొసంగునది. నీవిప్పుడు బ్రహ్మచర్యమును దాటియున్నవాడవు. గృహస్థము నవలంబించు కాలము నీకన్పించి. దానంతేసి విచారమును కేసికొనవలయునుగదా? నిర్వివాహకుఁడు గృహస్థుఁడని పిలువఁబడదు గదా?

నామ— దీనికై యంతగాఁ దిప్పనేల జనకా? మీమాటనొకప్పుడు తృణీకరించి యంటినా? మీఱిచ్చాను సారమే వర్తనంపఁగలవాడను.

దామ— ఇంద్రమాయచ్ఛకనికీరాదా. కష్టసుఖముల భరించువాడవు నీవుకాని మేముకాదుకదా? అనుకూల దాంపత్యము గల్గుట సర్వజన సమ్మోదకము ననుసరించివర కవ్వోయిం దేనిలగ్నమైయున్నచోఁ చెల్లును. అట్టిజాలికాముణి నే విచారించికొందము.

నామ— నాకేమి తెలియఁగలదుత్కృష్టి!

[కొంచెము సిగ్గునటించును]

గుణా— నాథా! కుష్టువాఁడేమో సిగ్గుపడుచు న్నట్లున్నది.

దామ— కుమారా! ఇందు సిగ్గుచెందవలసిన యగత్యమేమున్నది? ఇయ్యది లోకసహజుబేకదా?

గుణా—(పుత్రుని జేరదీసి) బిడ్డా! భయమెందులకు? మాయెదుట నీకుఁ గ్రోత్తరిక మేమున్నది? ఇదంతయు నీమేలునకేకదా!

నామ—శ్రీ! నామనగ బేలొకో కరవీరపురవాసియగు నేతాజిపుత్రి కనుగాంచిన నాటచుండి చంచలతనొందియున్నది.

గుణా—స్వయముగాఁ గరవీరపురమరగియుంటివా?

నామ—అవును.

దామ—(సంతసముతో) కాంతా! చూచితివా! పుత్రుఁడు తగినసంబాధము నే యాలోచించుకొనియున్నవాఁడు. సర్వణ సంపన్నుఁడగు నేతాజి వియ్యములభించినచో ధన్యులమే? కాని యది పొసంగుటెట్లు? ఆతఁడు మిక్కిలి ధనసంపన్నుఁడు. మనమో కిడుదిరులము. స్థితిగతుల నాలోచించి యాతఁడేమిచున? కానిమ్ము. తగినయత్న మొనర్చిమాతము. మీదవైవాధీనమెట్లులగునో?

(ప్రవేశము—నేతాజిఁడగుండి వచ్చెను కొందరు విప్రులు)

విప్రు—మహాత్మా! నేతాజిగారు మీకీసంధి లేఖ నంపియున్నారు?

దామ—(అశ్చర్యముతో) ఏమి? నేతాజిగారు సుధి లేఖనంపియుండిరా? (అత్రముతో లేఖనండుకొనును)

నామ—(సిగ్గుతో వెడలిపోబోవును)

విప్రు—(అజ్ఞమువచ్చి) కుమారా! ఎక్కడికిఁబోయెదవు? ఇదంతయు నీకొఱకేకదా!

దామ—(వట్టరానియానందముతో) సతీ! చూచితివా?

శుభలేఖ.

భూజ్యులగు శ్రీకామాజీగారిపన్నిధికి :—

సౌభాగ్యవతియుగు సుదీయ యేకపుత్రిక రాధా

బాబునిఁ జిరంచేవియుగు మిత్రత్వండు నామచేవునకొసంగి
వచ్చుమాఖియును నీ శుభకార్యమును జరుసఁగృతనిశ్చ
యుండై విన్నవించు,

రవీరపురము,

విభవపుష్పగుళిలు.

}

ఇట్లు విధేయుడు,

నేతాజీ.

నాకు — (అద్యంతముగావిని పరమసమ్మదమున) తండ్రి! పాండు
రంగా! ఏమి నిభక్తవాత్సల్యము?

నీ! పనివాడు పేదెంత వాడుకయిందరి

కోరికల్లప్పుండు గుడిచిరావు

చరుబరిక్షింపంగ జూనికోరినట్లు

సాలీయ గుడగుడఁ గోరినావు

గురునిఁ గల్గొనలేక దురపిల్లురచ్చడు

ప్రత్యక్షమై చింతఁ జాకిరావు

పలుచేరములఁదాల్చి పలుకష్టములఁగూర్చి

పెక్కలీలలను జూపింపరావు

గీ. హృదయమునకురచ్చిర నొట్టి ముఁదఁగూర్చి
యెప్పుడు పుజార్చ్యదృష్టి నొచ్చెను

కలితకరుణాంతరంగ యోగగుతురంగ!

ప్రళయకాలాహిభంగ! శ్రీపాండురంగ!

(మైమఱచియుండును)

దామ—మహాత్ములారా! భగవచ్చిత్రము వర్ణనీయముగదా?

విప్రు—ఇందుఁ జిత్రమేమికలదు మహాత్మా! భవదీయ పుత్రుండు సామాన్యుడా?

దామ—కాంతా! మన వాంఛితములిప్పుటి కీడేదీనవి. మహీసురులకు విందులొనర్ప వలయుసన్నాహముల నిర్వర్తింపుము.
(గుణాబాయి నిష్క్రమించును)

విప్రు—(నామదేవునిఁ జేరఁదీసి) కుమారా! నీ యువ్వము నెఱింగింపవైతివే?

నామ—పెద్దల చిత్తంబుల కెల్లప్పుడు ననుకూలవర్తననియ్యఁభావింపుడు.

విప్రు—[సంతసముతో] నాయనా! చిరండివినై వర్ణిలుము.

దామ—అన్నియుఁ దనుపరి మాటలాడుకొనవచ్చును. భోజనకాల మతిక్రమించును. రండు పోవుదము.

[అందరు నిష్క్రమింతురు]

[అవసర జారును]

ఇది తృతీయాంకము.

గలుగు కాలముందుఁ బరులగృహంబులకేగియో - మైమఱచి
నిద్రవోయియో - చెలులతోఁజేరి మాటలధోరణి తనభర్తనడ
వడినిఁగూర్చి కొండెములఁబల్కియో - సంపాదమునందలికలిమి
లేముల గురించి పెక్కువిధముల నుగ్గడించియో - యక్క
లమును వృధఁజేయక సత్పథమునుఁగడపు కామినులేకదా
సతీత్వమునకాస్పదులు. కానిమ్ము పాపము! కాంత తక్కిన
రెండుపాదములనుఁగూర్చఁజాలక మిక్కిలిశ్రమనొందుచున్నది
కష్టకాలములందు నాధునిఁ దలంచికొనుట ధీరవనితలకు
సహజగుణము. ఇప్పుడీమె ప్రవర్తన మెట్లు టుండునో
చూడవలె.

రాధ - అబ్బ! ఎంతయత్నించినను ఫలము కన్పడుటలేదు! ఏమి
చేయుదాన? నాధుఁడేనియుఁ జెంతలేడుకదా ?

నామ - (హర్షముతో) చెంతేనేకలఁడు

రాధ - (తిరిగిచూచి చిరునగవుతో) ఏమి యీవొంగ వేసము ?

నామ - (సప్రేమమున రాధనుజేరదీసి) కాంతా! నీనదనమేమో
చింతాకలితమైనటులఁ గన్పడుచున్నదే!

రాధ - ఏమియునులేదునాథా!

నామ - (చిరునగవుతో) నీవుదాచినను నేనంతయుఁజూచియేయు
టని. నీవునాసినపద్యమునుజూడనిమ్ము.

రాధ - (సునుస్మితో) నాకుదెలియకుండ వెనుకపాటున నిలచి
మీవొనగ్గు కార్యమిదియూ? నాథా! దీనఁగలతప్పులను
సనరించిపెట్టుడు.

[కాగితమునొసంగును]

నామ - [తిలకించి] ప్రియూ! సగభాగమునందే యాపితివేల?

రాధ—నాభాగమునేను బూర్తిజేసితిని. మీభాగమును మీరు పూర్తిచేయుడు.

నామ—ఏమివాక్పాతుర్యమునేర్పితివి.

[అని తక్కినసగమునుబూర్తి చేయును]

కాంతా! ఇప్పుడు దీనిని బఠింపుము.

[కాగితమునొసంగుచు]

రాధ—[అద్దానిని నైకొని]

ఉ. కాంతుఁడు సేయ్యుట్యములఁగాదసఁకెందునుదోడునీదియై
సంతసమందుచుకొ విబుధసంతతిమెచ్చుఁ జరించువారలే
కాంతలు; కాంతుఁడ్యములఁగాదనియె గడువారు కాంతలే
కాంతులపాలి యంరకులుగాక తలంపగ భార్యసేవలె.

[అని చదువును]

నామ—కాంతా! నేను భక్తశిఖానుజీయగు బ్రహ్మచుని చరిత్రమును జదివెదవా?

రాధ—(వినయభయములతో) మనోహరా! ఎల్లప్పుడు మనము పురాణకాలక్షేపమున మునిగియుండిన సంసారమును గడపు వారలెవ్వరు? తల్లిదండ్రులన్న మూడుకాళ్ళముగ్ధలు. వారలకు మనము సలుపవలసిన కాలముగాని మనకు వారలు సలుపవలసిన కాలముగాదు. ఇంతవరకుఁ దండ్రుగాఁజెల్లులనో సంసారమును గడపుచుండిరి. మనము వారలకుఁ దోడుపడక సతతముశ్రీమన్నామమంత్రమును సరిసరిపాఠముగా గలెస్మరణముధారసచనవరవశులమగుచోవిక్కిరియింపజేయును వారలకుఁ గూర్చిన వారిమగుదుము. దీనివలన మనభక్తిమార్గమునకెక్కి సంకటములును గలుగఁ జాలవు. పనిలేని సమయమందు కథాకాల

క్షేపమున మెలంగవచ్చు. మనకుఁ బ్రస్తుతము వ్యాపారము కులవృత్తియై యున్నది. దానజేసి సంసారమునీడుట కొంత సులభముగా నుండవచ్చు. నాథా! వచ్చికొలఁదికాలమైనదో లేదో యప్పుడే భార్యపోగుపెట్టుచున్నదని తలంపకుడు. ఇది యంతయు సంసారము బీదస్థితియగుటఁ జేసి తెల్పితిని.

నామ—ప్రేయసీ! ఇందుఁ బోరుపెట్టుటేమున్నది. సంసారమందుగల కలిమిలేములనెఱింగి తగు సదుపాయంబులనాలోచించి భర్తలకుఁ దెల్పుట కులకాంతలకుఁగల సహజలక్షణములేకదా! పురుషుడగు వాడింతతెచ్చువరకేకాని యద్దానఁగల వ్యయా వ్యయముల సమగ్రముగా నెఱింగి మెలఁకునఁ బ్రసర్తించు వారలు కాంతలేకదా? కాని హరిపదధ్యాన లాలసుడనై యెచ్చటనో విశ్చింతమొందుగాలముఁగడపు నాకీ బేరమునఁ గల సారము నెఱుంగుటెట్లు? అదిగాక వ్యాపారమును జేయుటసద్వృత్తియుఁగాదు. అన్యోనికే బ్రథమసోపానమనృతము. రెండవది వాక్పాతూర్యము. మూడవది యాకీర్షణ ఇవి యన్నియు నేర్చినఁగాని యందుండు సాధక శాధకములనెఱుంగనలవిగాదు. ఇందొక్కటియైనను నేర్పఁగలఁగాను. అట్టిచోవ్యాపారి పెట్టులఁజేయగలనాయని చింతిలువాడ హరిగుణవ్యాపారమునందులగ్నమగు నామనంబీవస్తుమూలకవ్యాపారమునందులగ్నమగునా? ఒకనేలలగ్నమైనను గించిత్రాలమేకాని కలకాలము నిలునఁబోదు. సత్యవాచియై బేరము సల్పినఁ జల్లిగవ్వయేనియు లభింపదు. అట్టితఱి వానెడు పొట్టకై యీనృత్తి నవలంబించి యనృతవాదినగుటెట్లు? వ్యాపారమునందుముని, వాడవాడలదిగుచు నాపాండురంగని సేవలనేవగించుటెట్లు? మానినీ! ఇట్టి వ్యాపారము నెఱులసల్పువాడ? ఇంతకాలంబునుండి యన్నపానంబులనిడి రక్షించిన పాండురంగడునేడు భక్షించునా?

రాధ—[భయముతో] నాథా! పరుషమొనర్చికదా దైవముపై
నాధారపడుట. పురుషయత్నంబున ధనార్జనంబున కొక
వ్యాపారమేగాదు. పెక్కుమార్గములింకను గలవు. అం
దిప్పటికాలము ననుసరించి, శౌరసము, పలుకుబడియు,
ధనము, మున్నగునవిచేకూర్చి సుఖంబుజేయునది యుద్యో
గము. కాన యేభూపతిప్రాపునో సంపాదించుకొని సం
సారమునీడుడు.

నామ—(నవ్వుచు) తలోదరీ! ఎంతపిచ్చిదాననైతివి. ఒకపట్టున నింక
వ్యాపారముమంచిదగునుగాని యన్నిటియందును దుచ్చుమగు
నుద్యోగము మంచిదగునా? ముందు భూపతిప్రాపును సంపా
దించుకొనుటకై యాతని నాకిలి గాయుచు ముఖస్తుతులను
జేయుచుండవలయు. అటుల జేయుచుండి నాతనికెప్పుడో
కించిత్కరుణకలిగి యొక యధికారపదవి నొసంగును. నాటి
నుండియు నాతనికిఁ బాదాక్రాంతియై తన స్వాతంత్ర్యము
సర్వము నమ్మకొని యాతఁడు కూర్చుండుమనినఁ గూర్చొని
నిలువుమనిన నిలచి యడుగులొత్తుచుండనలె అప్పటితో
స్వేచ్ఛావిహారమనుమాటయే లేకుండఁబోవును. ఇప్పటికిదొ
తనిచవృత్తియైనదో తెలియుచునేయున్నది. ఇంకదీనఁజేసి
కిలుగు ఫలములస్వనో కడువిచిత్రములు అధికారపదవియబ్బి
నతోడనే యట్టివాని కెక్కడలేని గర్వమువచ్చిపడి కన్నులు
నెత్తికెక్కి కూర్చుండును. అంత తోడివారలతో మాటలాడు
టకు సయితము విముఖుడగుటయే కాక మీమమిక్కిలి యట్టి
వారల సేవాత్రినిచులుగా భావించి తన క్రిందివారలని చులక
నగాఁ జూచును. ఇం బుద్ధిసంతయు నధికారము వచ్చినప్పు
టినుండి ధనార్జనమునందే వినియోగించుచు దుగాశాగుణ

బద్ధుడై తుదకథోగతిపాలగును. ఒక్కొక్కవేళ ధనార్జనమునకై నానాభాధలఁ గునుచుచుఁ గ్రూరకార్యములనేనియఁజేయ సమకట్టును. అధికారపదవి యజ్ఞేగదాయని మిట్టిపడుచుఁ గొలఁదిదూరము నడచినను దనపదవికి గౌరవహానినాటిల్లునని వివిధమార్గముల నీమురికి డొక్కకు భాధఁ గలుగనియక సాగి పోవుచుండును. దానఁజేసి శరీరమున కిసుమంతయు వ్యాయామము లేకుండుటవలన నానాటికి శరీరపటుత్వము జారిపోవ ననారోగ్యుడై యెల్లప్పుడు వివిధబాధ్యములచేఁబీడింపఁబడుచు నేవిధి ధనమును సంపాదించెనో యావిధినే యంతయును వెచ్చించుచుండును. శరీరమున కానోగ్యము లేక పోయినచో నెన్ని సౌకర్యములున్నను నెంత ధనమున్నను నవియన్నియు నిష్ప్రయోజనంబులు. పైపెచ్చు ప్రబల భాధాకరంబులు. ఇంక దీనివలనఁ గలుగు దొసంగులు పెక్కింపనలవిగాదు. లంచగొండులుగఁజేయునదియు—ఈటసాక్ష్యముల గూయించునదియు—మొగమోటమును బాటించినదియు—గ్రూరకృత్యంబులకుఁ బాల్పడఁజేయునదియు—ఎదిరి కొంపలఁగూల్పునదియు—దురాశకుఁ గారణమైనదియు—జీవినఁ బెనుభూతమువోలఁ బీడించునదియు—జగంబునం దుద్యోగంబుకన్న వేఱొక్కటికలదా? ఇన్ని జెఱంగుల జీవిని నుద్యోగము గాధించుచుండ నాతనికి నిశ్చలత్వముండునా? నిశ్చలత్వము లేనివానికి భక్తికల్గునా? భక్తిలేనివానికి ముక్తిలభించునా? కాంతా నానిశ్చితంబు వినుము.

ఉ. ఆకులలంబులకొదినుచు నాహరిగొల్పుచుఁగానలందు నే
కాకిగఁ గేకిరకలకంత కపోతనినాదమాధురీ
లోకమునందుముద్ది, సరలోకనుఖాకరుడౌట యొప్పెడుకొ
గాక ! శరీరికి బరముఖస్తుత జీవనమొప్పునే ? చెలీ !

నన్నుద్యోగమును జేయమనికదా నీవుభాధించుట? ముందు ద్యోగంబనిన నొక పనినిసల్పుటకదా? అప్పుడు నేనుమాత్రము నిరుద్యోగినైతివా? నాకుద్యోగమిచ్చినవాడు పాండురంగడు నేనాత్మ యద్యోగిని నేనొనర్చుపని యాతనిచరణసేవయే నాకాతఁ డొసంగు నది ముక్తిధనము ఇవ్వధి నేనాతనియద్యోగినై యనంతసుఖంబుల నందుచుండ నిక్కెట్టి యెగ్గుప్రాప్తిం చెనని యింకొకరి యండఁజేయదు?

రాధ—(స్వగతము) ఆహా! ఇట్టిపరమభక్తుని పత్నినగుటచేతనేకదా ప)పంచమునంగల కష్టపరంపరల నెఱుంగఁజాలితి. అవును నాధునిపల్కుకైవడి నాసరసిజలోచనుని చరణసేవలకన్నఁ గ్రూరకిరాతు లనదగు భరాధిపులసేవలు పంపపవిత్రములగు నని యెవరుచెప్పఁగలరు? కాని యన్నిటియందును గుణమే ప్రధానము. అప్పుడుద్యోగియేనియు గుణవంతఁడగుచో స్వ నుండేలకాఁగూడదు? అగుగాక భర్తగారుచెప్పిన ప్రకార మొరులకుఁ దనస్వాతంత్ర్యము నమ్ముకొని లభించిన తద నముచే జీవించుట కడునీచమని యొప్పుకొనక తప్పదు. కట్ కటా! పాండురంగని పూజాప్రభావం బెఱిగియు నుద్యోగ మును సాంపాదించుటయెంతమందమగి నైవల్గితి.

గీ. పాండురంగని భక్తునిపత్ని నయ్యు
సహజస్త్రీచంచలత వీడఁజాలనైతిఁ
నాకమెట్టులో కోయిలఁగలసినంత
నైజగుణమెవ్వధం బోవునా?తలంప.

(ఆలోచనానిమగ్నయగును)

నామ—కాంతా! దీర్ఘాలోచనము సేయుచుంటివేల?

రాధ—(గద్గదస్వరముతో) స్వామీ! మీరిటుల నన్నిటికన్న తెఱంగుల బల్కినచో నేనేమి మాటుచెప్పఁగలదాన విహికసంబంధము లగు వృత్తులన్నియుఁ గేవలము బాపభూయిష్టములగుచో జగంబుననుండు జనులందఱుఁ బాపులేనా? ఇందరును బాపు లగుచో భారణిమాత భరింపఁగలదా? ప్రతివస్తువునందును

బ్రతివృత్తియందును బ్రతిజాతియందును తేయేల? సర్వభూత
వస్తు సముదాయంబునందును నొకదెసయించియు నింకొక
వంకఁజెడుగును గలసియుండునని పెద్దలు చెప్పుదురు. సన్మార్గు
లగువారలప్పట్టిన ముచ్చియిదియని యెఱింగి యామార్గము
ననుసరించి కృతార్థులగుచుండుటలేదా? అక్కరణి మనము
కూడ సన్మార్గమున వర్తించినచో బాపమేలవాటిల్లు? కానఁ
గులవృత్తిని మంచిమార్గముననే సాగింపుడు. దానధనము
లభించుగాక లేక లభింపక పోవుగాక. అటుల నెనర్చుటఁజేసి
పురుషకారము పూర్తియగుచున్నది. అప్పుడు దైవము నాను
కూలంబగు.

నామ—నునోహరీ! నీవుచెప్పినది యథార్థము. నేనదియెఱుంగును
ఉద్యోగమునందు నికుంగల భేదాభిప్రాయమును దొలఁగించు
టకై యట్టుల నిజముపల్కితి. ఉద్యోగముకిన్న వ్యాపా
రము కిడుంగడు శ్రేష్ఠము దీనిమించొకరికి తన స్వాతంత్ర్యము
నమ్మకొనుటసంభవింపదు. స్వేచ్ఛావిహారమునకు
శంగము వాటిల్లదు. క్రూరకార్యములకుఁ బాల్పడవలసిన
యగత్యము గలుగఁజాలదు. సంసారభారమును స్కంధ
మున మోయుట నాకు విధాయకమేకదా? నేటినుండి తల్లి
దండ్రుల సుఖభోగులుగఁ జేయవలయు. అదియేకదా మనకు
శ్రేయమునుగూర్చునది. గృహస్థుడనెప్పుడైతి నో యప్పుడే
గృహభారిము నాపైనిలచియున్నది. నీయట్టికాంతనాచెంత
నిలచియుండు నన్నియుఁ దమంతట తామే చేకూరంగలవు.
రేపటినుండియే కులవృత్తిని సత్పథమునసాగించెద.

రాధ—మనోనాథా! మీమానసమును జాలచింతలపాలుజేసితినిగదా.
నామ—(సప్రేమమున) నీయట్టి సతీమణి నాకు లభించినప్పుడే
మృదయున నిశ్చింతనాటుకొనిపోయినది. ఆహా! ప్రేమనిధాన
మన నీవేకదా? (వక్షమున జేర్చుకొనును)

[తెరివ్రాలును]

౨ వ రంగము—లక్ష్మీపురము రాజవీధి

(నామదేవునిపైట శేవలము వ్యాపారమొనర్చువానివలె కనిపెడయును. అతనివలె ఓ పక్కన ఉన్న గ్రామమున బింగులుగల చోక్కాలోడిగొని పైసవల్లవాటాను మొదలు నులనిపూసలును జరిగినోకరమును శిష్ట వాక్కునాయుడు ఒడిచేతియందు కొంతవద్దయు నదిమచేతియందొక లాటాకులపద్ధి పుక్కిలమును గట్టి ఓ బిరిగి నును నూకాలు జారిజారినికట్టుచు నూతున తైలవదనములును నిలిగి క్రుచ్చి గుండు బట్టనివలెను నాకాగ్గలన జెరము నలిపివానివలెను గన్పడెడయును. నేవలపిని క్రిందను గాచుచు తగినవేషముతో కనిపెడయును. బచ్చిగొన్నవారు వీరినడమునందు వెళ్ళబోనినొకరున్నట్లు క్రుచ్చినియును వాకారముందు బాపునవలెను)

(ప్రవేశము—నామదేవు. గుడ్డలమూటతో సేవకుడు)

నామ—(నిమిలితనేత్రుడై) రంగా! ఖగరాజతురంగా

అనుబంధము. ౧౭.

ఉ. ఏవనోనిన్నుగూర్చి జపించుచు నుండెను నామచుంబు నీ
పాదగు జేరపుం బనిరెబాల్పడఁజేసిలవేమనందు నే
నేవకుఁబోవువాడ? నిపుచెట్టుల? జేరము సేయువాడ నీ
వాడనటంచు నాభయముఁబాచగదే! కిరణావయోనిధి

(నిక్కులు కలిగించి) కుమారా! ఇకను సూర్యోదయంబు
కాలేదు. కొంత తడవిచోట వేచియుండి పురప్రవేశమొనరితము.

[ఒక నిఱివట్టునఁ గూర్చుండును]

సేవ—తండ్రీ! అరుణకాంతులు వ్యాపించుచున్నవి,

నామ—కుమారా! ఇక్కటి ప్రకృతి శోభను గమనింపుము. అహ! !
ఆకాశమెంత గంభీరముగానున్నది. తరుషత్రములయందలి
మంచుబిందువులు ప్రకృతికాంతమేననోచెను మాక్రకంబుల
వలె నొప్పారుచున్నవి ఏమి యీ యవకాలభావగర్భిత
గంభీరత!

సీ. గంభీరసముదగ్గకదనరంగమనంగ

నల నభోభాగంబు జెలగియుండఁ

మోహరించిన చమూవ్యూహంబులోయనఁ

బాష్పశ్చిమాదుగులు స్రవలియుండఁ

నేకమై పేల్చు తుపాకిరవ్వలనంగఁ

చారలాండొంటితో జూరుచుండఁ

ఓతమహావీరసంయుత శాస్త్రపులనంగ

సంభోజ కుముదాప్తు లమరియుండఁ

గీ. బ్రబలముగఁబాటు రక్తస్రవాహమనఁగ

సరుణకాంతిచ్చటల్ దిక్కులలముకొనఁగ

ససజయంబునఁ గుముదాప్తుఁ డడిగిపోవ

జయముగొని పూర్వగిరిని భాస్కరుఁడు వొడిచె.

—* నా న్యో ద య ము *—

నామ—[బద్ధాంశలియై] తండ్రీ! లోకబాంధవా!

ఉ. ఏయెడఁగర్చనిష్ఠ మునిబ్రందములొక్కటనీకునర్హ్యముల్

పాయక మూడువేళలను బాలానరింపఁగ నే వరోపకా

రాయతమానసంబును హితాహితముల్ గురుతించి సూర్యనా

రాయగమూర్తి! ప్రోచెదవుగా? జగమందలిభూతజాలమున్.

[కొంతతడవు ధ్యానతత్పరుఁడగును]

సేత—(స్వగతము) అబ్బ! ఎంతతడవువేచియున్న నీయనకు భక్తి
పిచ్చియేకాని వచ్చినకార్యమును ముగించుకొని పోదమన్న
చింతయే పొడకట్టదు. ఇంక నేను గూడ నీయనతోగూర్చుం
డిన నెట్టులుండవలెనన్న నట్టులేయుండును. తొందరింపకపోయి
నచో నెంతకాలమేనియు నీయన యీపిచ్చిలోఁ బడియేయును

దును. [ప్ర]కాశము! అయ్యా! ముందు సూర్యారాత్రపంబునకుఁ
దాళలేము. పెంపలకడనే మన పని ముగించుకొని పోదము
రండు. [నడచుచు రాజవీధిని దరియుదురు]

సీత—[ఎలుగెత్తి] జలతారు చీరెలు—బొమ్మాయి రవికెలు—పట్టు
గుడ్డలు—చొక్కాగుడ్డలువ్వయ్. చౌక! చౌక! మంచి
నాణెమైన గుడ్డ!

నామ—ట్రీ! అప్పుడే బేరము సాగించితివా? ఈవీధిని గొనువార
లెవ్వరుఁ గాన్పింపరు. ఇంకొక వీధికేగుదము పద.

[మరియొక వీధికేగి నచ్చోటఁ గొందరు బిచ్చకులుండుదురు]

౧వ-భి—అయ్యా! అయ్యా! ఈరొండు నేత్రాల్లేని కబోదికొక్కడబ్బు
దరమం సెయ్యండి బాబుల్లార, రామ రామ! శివన్నారా
యనా! ఒక్క మారాజుకైనా దయరాలేదే!

౧ శెప్పటకైనా తరమురాదు నాశెల్లెలమొరయినరామా
యిప్పుడు నా కుడియత్తములోనొక గొప్పకుర్చు శీ రామా.

[ఆవీధినిఁబోవు పెద్దమనుష్యునిజూచి వాడు చెయ్యిజాప నాతడు
కరుణ లేక యాతని వేలిమీద బెత్తముతోఁ గొట్టిపోవును]

నామ—[అదిగాంచి తత్తరముతో] అయ్యా! అయ్యా! ఆతఁడెంతటి
భూతదయావిహీనుఁడు. మాటికి లేక యడిగినాడని యేదియో
యాతని కొసంగకపోవుటయేగాక నోరు తెఱచి యడిగినయా
నిస్సహాయుని—దేవుని హస్తమును జూచిన యానిర్భా
గ్యుని—కొట్టుటయే. వారిహారీ! ఎంతటి స్వార్థపరత్వము!

౨ బీద—ఈకాల్లులేని కుంటోడింత దరమం సెయ్యండి తండుల్లారా
ఈ దిక్కులేని పచ్చని సూడండి సాముల్లారా! అరిఅరీ! ఏతం
డికి దయలేదే.

౧ యేమిజల్లంయేమి బీవనమో యీమాయకాయం॥
రామయ్యరామా! రంగయ్యసామీ॥ యే॥

చ. యేమిజల్లంయేమిబీవనం యేమిశాశ్వతం యేమిసౌక్యం
యేమినాపాలుధకల్లం సామిసన్నిటు శేశిమరశెను॥

[కొందరు పెద్దమనుష్యులదానిని బోవుచు చానిని
బలుదుర్భావలతో కసిరి కొట్టెదరు]

(బిచ్చకులందరు మొర వెల్లుచుందురు)

నామ—[కడువిచారముతో] కటకటా! లోకమున నెందరు కీవులు
మలమలమాడుచుండిరి. పురమునుగాంచినంతనే లక్ష్మీపుర
మనునామము సార్థకమేయని యెంచితినే? ఇట్టి పురంబునఁ
గూడ బీదజనులెటుల బడితపించుచుండిరి. సకలైశ్వర్యము
లందులఁదూగు నీవ్విటివాసులీడేదలకు సాయమొనర్పరై
కదా? హా! వీరికిధనముండిన నేమి? మండిన నేమి? ఇట్టి
సోదరులిటుల, దిక్కులేక దీనభావమున నలోలమై నాయని
విలపించుచుండఁ గన్నలారజూచి, యసుమంతయుఁ బ్రేమఁ
జూపక, యక్కటికిఁగోహినులై దిక్కుమాలినవారల హింసిం
చుటయా? ఇరోపకారబుద్ధియేలేకున్నచో నీసాధములు -
ఈవైధవములు అన్నియుఁ గొరమాలినవి కావే. భగవం
తుండేనియు లోభులకే సర్వసంపదల నొసంగునుగాని ఇట్టి
నిరుపేదలకు సాయమొనర్పడుగదా? ఈశరీరములు ఈభోగ
ములు-ఇవియన్నియు శాశ్వతమాలా? (ప్రకాశము) ఓపుర
వాసులారా! ఓధనాకరులారా! భూతదయ నించుకయేనియుఁ
జూపలేల? ఇందరుదీనులిప్పట్టణంబున వాపోవుచుండఁజూచి
యెట్లుల సహించుచుంటి? మీకుఁబరోపకారమనుమాటయే
లేదా?

ఉ॥ స్వార్థములకొబ్బయానచడి పెచ్చుట నీపెపుజావుగాచె? న
త్యాధులు మున్ను త్యాగులయి దానమునేయరె? సర్వసంపదిల్
వ్యర్థమువిత్తమంచు ససహాయుల గావరుగా? చతోచరా
రాధవిదంశరీర మనునార్యవచోక్తి నెఱిగియుండియున్.

ఎంతమొత్తుకొన్న నేమిలాభము? కరుణయను మూట నీరల
హృదయంబున జాగరితమగుచున్నగదా యెల్వెడు బోధలు
తలకెక్కుట? [వేదబదిక్తై] సోదరులారా! వాపోనకుడు.

[మూట విప్పుచుండును.]

పేవ—(స్వగతము) అయ్యో! ఇంకేమున్నది? అంతా అణగారినోవు
చున్నది. అయ్యగారి భేరంఅయింది. అనుకుంటేయేమున్నది.
ఈవిలువగల వలువలన్నియు వీరిపాలుగావలసినవే కాబోలు
ఓరి వీగడ్లమండలమెయ్యి యమదూతలవలె పిళ్ళక్కడ దాహ
రించినారరాబాబు. నీళ్ళిసి తీల్చినంద నలన లాభమేమున్నది
మన బంగారం మంచిదికారాద? ఇది తగు యాయన సగీగా
భేరంచేస్తాడని యెవరనుకొన్నాడు అంగునే యాయనెట్టి
నాకెంతో బోధచేసి పంపినది నేసిక్కడచేయునది యింకేము
న్నది. నేచెప్పినా వినేబుద్ధిగలవాడుకాదు అయ్యో! ఆగుడ్డల
మూట నాదగర్తన్నా డించుకొనకపోతే. ఈగొడవ అంతా
నాకెందుకు? నాదాదినాది. అయ్యగారిగారి అయ్యది.

(నిష్క్రమించును.)

అం.బీద.—బాబూ ! ఇంతపట్టులో మీలోక్కడ దరమాత్ములు
మామిదబడికి యీడదయలేదునాయనా?

(నామదేవుఁడు మూగుదురు)

నామ—అహా! వీరి దీనాలాపములవిన నెవ్వరి మనఁబు కరుగకుండు
ను. ఈనగరవాసు లెంతటికఠినచిత్తులు? సోదరులారా! ధనము

ధనమని పాక్షిగూడుటయే కాని పోవునప్పుడు పెంటగొని
యెవ్వరుఁబోఁజాలరు. తనకాలమున భూతదయాపరతంత్రుడై
యెవ్వడుండునో యట్టివాడే సకలజనములచేత నులియింపఁ
బడుపాడు. మనకు స్థిరమను పదార్థమెద్దియును లేదు. సంత
తము బాండురంగని భజనలుసేయును. అతఁడేమనకు సర్వవిధ
ములఁ దోడగువాడు. రక్షించువాడు.

(తనమూటచున్నద్రవ్యము నందరికిఁ బంచిపెట్టును)

బీ. అ॥—(సాక్షోషముతో) సామీ! మీకడుపు సల్లన యీయూట
పొద్దున మాకింతగంజి కలిగింది బాబూ.

అ ను బంధము ౧౭

జయజయరంగయ్యసామీ.

(నిష్క్రమింతురు.)

నామ—[స్వగతము] ఇక్కడికి వ్యాపారమున గణించిన విత్తము ను
తయ్యుఁ బ్రచిపెట్టితిని. చేతఁ జల్లిగవ్వయేనియులేదు. ఇంక
కొన్నివలువలు కలవుకదా? వానితో వ్యాపార మొనర్చెద.
ఇదంతయుఁ బాండురంగనియాజయేకదా? హేమహనుభావా!

శ్లో॥ సజయతువనమాలీ రాధికానందశాలీ
రేవుకులబలశాంతా వీశగంతా సమంతా
హిమకిరవదనాభిర్గోపికా భిశ్చితాంగః
కరకలితరథాంగో నీరదశ్యామలాంగః॥

[భజనసేయుచు నిష్క్రమించును]

(అవనికజారును)

ఇది చతుర్థాంకము.

ఓమ్.

భక్త నామ దేవు

పంచమాంకము.

౧వ రంగము. ఒక సత్రము.

అనాడు హరివాసరమగుటవలననామదేవు ప్రతీతిపరుడుగా నుండవలయును. పట్టువస్త్రమును గట్టికొని సడిక్టుగట్టుకొని పై నడవెయ్యంగ వస్త్రము నొకదానిని వైచికిని యురమునను బాహువులను మోమునను నైత్తవ నాచుములఁ జెట్టికొని కాళ్ళకుఁగట్టెలుక్కుట్టుకొని చేతియందు భజనవృత్తులకలు దరించి హరిభజనలాలిమఁడై యుండవలయును. రాధాబాయియుఁ బీతవననంబును నట్టికంచుకంబును, జారుముడిగల సిగయు మున్నగువానిఁగలిగి తదను కలంబుగా నుండవలయును. పృథ్వీరాహుడు నముచితవేషమును ధరించి యెక్కువ పట్టుదలగలభావముగలవాఁడై యుండవలయును.)

[నామదేవు భార్యాసహితుడై తీర్థయాత్రలకేగుచు
సత్రమున బసచేయును]

నామ—కాంతా! నేకు హరివాసరము. నిరాహారులమైయుండవలయు
రాధ—నాథా! అతిథులెవ్వరేనిపచ్చినచో వారల సంతృప్తులఁ గావించుటెట్లు?

నామ—కందమూలారుల నొసంగి యర్పితము.

రాధ—నాకీ సందియమును దీర్చుడు. నేకు నిరాహారులమైయుండవలయునని మీరు పల్కితిరిగదా? అతిథులకుఁ గందమూల ఫలంబుల నొసంగినచో నాహార మర్పించినవారలమగుదుము కదా?

నామ—ప్రేయసీ! చక్కని పండ్లను మురిగితివి. ధర్మసూక్ష్మత యనఁగా నిచ్చోటనే నిలదియున్నది. చూడుము. ఘోరాట పులయందుండుముఖలు కొందరు కందమూలముల స్వీకరిం

చియ్యఁ గొందరు వాయుభక్షకులయ్యఁ గొందరు పర్వభక్షకులయ్యఁ పెక్కువిధంబులఁ తపములసల్పిరికదా. పైనిచెప్పినవానిని భక్షించుచుండినను వారలందరు సిరాహారులే అందులకుఁగారణమో? మనకు సరియగు నాహారమేమి? భోజనము. అద్దానిని వదలి తదితరములగు నెన్నియాహారములఁ దినినను మనకుఁ దృప్తికలుగజాలదు. సర్పమునకు గాలియాహారము. అది గాలిని భక్షింపకుండ, దక్కినవి యెన్నిభుజించిన నది తృప్తిపడఁజాలదు. అటులే మనకు నాహారములుగాని చాని నుపవాసవ్రతములయందొసంగినను దోషము కలుగఁజాలదు. హరివాసరవ్రతాచరణులగు వారు మాత్రమానాదు జలాపానమేసియఁజేయఁగూడదు. మననలె నందరుండినచో నెవరికి వారలే నిక్కముగి సిరాహారులైయుండును. మిన్న గుత్తొగదాఁడు తన ప్రభావముచేత సకలజంతుజీవకోటిని సిరాహారిగాఁజేసె. కానిమ్మ అతిథులెవ్వరిని వచ్చినచో నేకాదశీవ్రతమాహాత్మ్యమును గురించి జెల్పి సిరాహారులైయుండు నటుల సల్పడము. కానిచో ఫలంబులొసంగి పూజితము.

(ఇంతలో నొకపృథ్వుడు డొబ్బి పేరూచువచ్చి వాచదేవుఁడ్రాలఁగూడఁబడు.)

నామ—[తత్తరముతో] స్వామి! ఈస్థితి మీకేల కల్గినది ?

పృథ్వు—(క్షీణస్వరముతో) అయ్యా! ప్రాణములు సోపుచున్నవి పిడికెడన్నముంబట్టి పున్నిమొగట్టుకొమ్ము.

(కన్నులఁ దేలనేయును)

నామ—(కడువిచారముతో) మహాత్మా! నేడు హరివాసరముగదా?

పృథ్వు—అయ్యా! నాశీవ్రతములేమియు నక్కరలేదు. ముందిత కబళము నొసంగుము.

నామ—కాంతా! కదమూలాదులఁదెచ్చి మహాత్మున కర్పింపుము.

[రాధాబాయిలోపలి కరుగుచు]

వృద్ధ—(శోషనభినయించుచు) నీకందమూలములు నాయాకలినిఁ దీర్చజాలవు. నాకవియేల యర్పించెదవు. నాకుఁగావలసినది భోజనము దక్క పెరవస్తువు లేమియు వలదు. వృద్ధులకొంత సాయముఁ జేయలేవా?

నామ—మహాత్మా! అతిథిపూజలు సలుపలేక గాదు. నేడే కాదశి కదా? ఏకాదశినాడు భోజనము స్వీకరింపఁగూడదని పెద్దలు చెప్పిరి కదా! అట్టి పుణ్యతిథియందు దేవతలుసయిత మా విష్ణుమూర్తిని నేకదీక్షతో భజించి కృతార్థులగుచున్నాను. అప్పుడు మర్త్యులమగు మనము పక్షమునకొక్కదినము భగవంతుని నిరాహారులమై భజింపజాలమా? తండ్రీ! నీయాకలి శాధ యీఫలంబులచే గొంత సమసిపోదా? నేడంటరాని పదార్థమును దెమ్మనుట భావ్యమా? పెద్దలు మీరు మాకు సీతఁజెప్పి ధర్మమార్గమునకుఁ ద్రిప్పి సద్వ్రతముల నాచరించు నటుల జేయవలెఁగాని నీరీతిని గోరుట న్యాయమా? వారి వాసరవ్రతము ననుష్ఠించియేకదా సకలజీవులు కుక్కాగదాని పరిపాలనయందు మోక్షముఁజెందినవి? మహామునులు సయిత మిద్దానిని సల్పియేకదా తరించినది? స్వామీ! ఒక్కనాటికి ఫలంబుల నారగించి మీ యాకలి నణంపుకొనఁజాలరా?

వృద్ధ—ఓయీ! ముందిచ్చోటఁ బ్రాణంబులు పోవుచుండ వ్రతము వ్రతమని స్వస్తిచెప్పెదవేల? తలప్రాణము తోకకు వచ్చుచున్నది. భోజమునొసంగవా?

నామ—తండ్రీ! నేటిదినమున నెసంగజాల.

వృద్ధ—(నోటిమీదచేయివైచికొని) అయ్యో! జీవుడా! నీవెంత యారాటపడుచుంటివోయి. అయ్యో! అయ్యో! కన్నులు తిరిగిపోవుచున్నవి. అయ్యో! నామదేవు! నీవేమో అతిథి పూజాసక్తుఁడవని యిచ్చోటికివచ్చినందులకుఁ పిశికెడన్నమును

జెట్టవెతివికదా? ఇదియేనా నీయతిథిపూజాస్వభావలక్షణము? కుమారా! ప్రాణముపోవుటకు సిద్ధమగుచున్నది. కనికరముంచి యిప్పుడేనియుఁ గొంతయన్నము మొసంగుము. ప్రాణదానము కన్న నీవ్రతమెక్కువా?

నామ—స్వామీ! మీప్రాణముపోయినచో నాప్రాణము మాత్రముండునా?

వృద్ధ—నీయుపన్యాసము గట్టిపెట్టి రక్షింపుము రక్షింపుము. అన్నదాన మొనర్చుము.

నామ—(విచారముతో) ఒనర్పఁజాలనందులకు తమించి యిప్పటికిఁ ఫలముల నారగింపుడు.

వృద్ధ—[కనులుమూసి) ప్రాణములు పోవుచున్నవి కుమారా! రక్షింపుము.

నామ—నాప్రాణములుగూడ రాగలవు తండ్రీ!

వృద్ధ—ముగిసినది. విశిశె.....ద.....న్న.....

(నిర్జీవుడగును)

నామ—(శిరమును మోచుకొనుచు) హా! హా! తండ్రీ! గతించితివా! గతించితివా! అయ్యో! పాండురంగా! ఎంతటివిపర్యయం గలిగించితివి. అతిథిపూజా గుణోపేతుడనని పేరువహించి చేతులార వృద్ధునిఁ జంపితివే? వారిహారీ! నాజన్మమేల కల్పనా? ఎదఱికో యన్నదాన మొసంగితివే? కటకటా! వ్రతదినమందే యీ వృద్ధుణ్ణియల సన్నదానముగోరుటేల? (పెద్దపెట్టున శోకించుచు) ఒకనిస్వహాయుని ప్రాణముల నిలుపునఁ దీసితివే. ఇంక నా యీ శరీరమేల? అయ్యో! అయ్యో! రామా ఇదియంతయు నీమహిమయేకదా? ఈ వ్రతగుణముల నివ్వధఁ చేకూర్చుటేల? నన్ను వ్రతదీక్షాపరునిగా జేయనేల? ఈ వృద్ధుని నేడినాయంశకుఁ జేర్చనేల? ప్రాణముల హరింపనేల?

అయ్యయ్యో! తండ్రీ! ఫలములనారగింపుచుని యెంతవేడినను
విననైతిగదా. ఫలముల నారగించినచో నీమస్తితి సంభవించ
నేరదుగదా. రంగా! ఎంతలో నెంతటిమార్పు గలిగించితివి.

అనుబంధము ౧౮

ఉ యాచకపాళికేయెడల నాస్తియటంచును జెప్పలేదు కా
జాచి నొసంగుమంచు నెఱుంగునవారల రీత్యవృద్ధులే
జేచెరలేని డీకొనుచునే గడియించితి నీమనేవ! శే
షాచలవాస! నేడిచట హా! యాకవృద్ధుని జంపితిగదా ?
(విలపించుచుండును)

రాధ—[తత్తరముతోఁ బ్రవేశించి] నాథా! నాథా! ఇదియేమి?

నామ—హా! కాంతా! అతిథి హంతకుడనై తిగదా?

రాధ—[మిగుల విచారముతో] హా! హా! నేడ్వట్టమాట వినవలసి
వచ్చె. హా! పాండురంగా! మేమేమియపరాధ మొనర్చితిమని
యిన్ని చిక్కులఁ బెట్టుచుంటివి? సంతతము నీచరణసేవలకన్న
నన్యమెఱుంగమే? ఒకరికిఁ గీడుఁజేసియుండమే? అయ్యో!
తండ్రీ! ఎంతటిమర్భరసంతాపమును గూర్చితివి? నీదాసులకే
యిట్టిసంగటములు గల్పించుచుంటివి. దీనులమగు మాపై
నితటి కోపమూనుటలే? మాకు నీకన్న వేరొండు శరణంబు
గలదా? తండ్రీ!

అనుబంధము ౧౯

శా. హా! కృష్ణా! ననుబ్రోవవే యనుచు దీనావర్ణయందుండి ని
న్నే కాక్షింపఁ బటారి ద్రోపడి నెంతటిగో గటాక్షింపలే
దే? కాకృష్ణుడేల మాచున్నది రావే! దీనులబ్రోవవే!
యాకారుణ్యము మామెడక బొససి పడెనా! కారుణ్యభూ!
[కొంతతడపు ప్రార్థించును]

[కొలదిదైర్య మవలంబించి] నాథా! దైవ కృతంబును
దప్పింప సమర్థులెవ్వరు? భగవదిష్టానుసరించి జరుగు కార్యం
బుల మరల్పంగలమా?

నామ—కాంతా! నేటితో నాప్రాణములుగూడఁ జెల్లంగలవు.

[ఇదంతయు విని సత్రమునంగల జనులచ్చోటికివత్తురు]

జను—(శవమునుగాంచి) హత్య! హత్య! అయ్యో! మూఘడా!
అన్యాయముగా నీవృద్ధునిఁ జంపితి నేల?

నామ—[దీనవదనముతో] భగవదుద్దేశమున కెనరేమిచేయఁగలరు?

జను—ఓర్చినూగుడా! మాటలాడుటకింకను నీకు నోరెల్లువచ్చుచున్న
దిరా? ఇది భగవదుద్దేశమా? చేతులారఁ జంపి తప్పించు
కొనుటకై చూచుచుంటివా? ఈనగరమునకింక నంతటి
యరాజకీయము సంభవింపలేదు. ఇప్పుడే భటులురాగలరు.

(కొందరిరిగి భటులను దీసికొనివత్తురు)

భటు—అరే అల్లా! ఫట్టఫగల్ ఖానీ? మాఫాదుమాగారికి చలో
ఆడ నీకీ తగ్గదండఁజేస్తారు. బేగీచలో.

(అని చెయ్యిబట్టి లాగుదురు)

నామ—(కడుశాంతిముతో) భటులారా! నాకు మీ పాదుషాగారి
విచారణ మక్కరలేదు. నాకు నేనే విచారించుకొనఁగలను.
ఇప్పుడే యీతనితో నాప్రాణములను సమర్పించుకొనుటకు
సిద్ధమైయున్నవాడ. మీరాజుగారితకన్న నెక్కుడేమిచేయఁ
గలడు.

భటు—మాకీ నీతుల్ గీతుల్ నై. నీకీ ఫట్టుకపోవటం మాదీపని.
[చేతులకు సంకెళ్ళువేయుదురు]

రాధ—[పట్టరాని దుఃఖముతో] హా! నాథా! ఎంతటివాని కెంతటి
దుస్థితి సంభవించినది.

సీ. హరిపూజలేకాని యన్యంబునెఱుంగని

కరములు కఠినసంకెలలందగిలె !

హరినేవయేకాని యన్యంబునెఱుంగని

భావంబు సరహత్యపాపమందె!

హరిశ్రీర్థసమేకాని యన్యంబునెఱుంగని

శ్రవణముల్ సరుషభాషణములవినె!

హరిధ్యాసమేకాని యన్యంబునెఱుంగని

మనము మహీశుశాసనమువడనె!

సీ. కరుకటా! భక్తుడేద? యీ కిలుకుతురకి

దండనలకుఁ బాల్పడుటేడ? దైవమా! న

కల చరాచరముల నొక్కగడియయంద

యిచ్చచొప్పున నాడింతు వెపుడు సగుచు.

[అని విలపించుచు]

నామ!—[చిలునగపుతో] కాంతా! పామరత్వమును జె గకుము.

సుఖదుఃఖములు ప్రాణికి సమానములు. సుఖకాలమున

సంతోషము దుఃఖవేళల విచారముచు వెనుకట నీరలక్షణము

గాదు. అన్నిటిని భరించి యేకమన బున నుండుటయే

మెచ్చదగినది. నాదృష్టికి విచారింతుమా. ప్రాకృతి

శరీరములు భేదములైనను మన యాత్మలు గలసియేయున్నవి.

ఆత్మలు భేదపరుష నెన్నగుఁజాలరు. మనయాత్మలు వెండును

నొకేకరచి మెలంగునంతకాలము మనకు విచారమేల? ఎప్పుడో

కేనియు నీదేహములు నశించుచుగాని యాత్మలు నశింపనేరవు.

ప్రేయసీ! విచారముడిగి సుశీలవైయుండుము. పరాత్పరుని

భజించుచుండుము. అన్నిటికి నాతడే రక్షకుఁడు. శోకింప

కుము. (భిటులతో నిష్క్రమించును)

రాధ—హా! నాధా!

(మూర్ఛిల్లును)

(తెరవాలను)

౨ వ రంగము. పాదుషా దర్బారు.

(నామదేవు యధాప్రకారవేషముననే రంగమునఁ బ్రవేశించవలయును. కోటభావమేకూతము లేనివానివలననే వలయు నగు మొగముననున్న వానివలన గన్పడవలయును. పాదుషా వేషధారణము బంగారురీతిపనిగల మొహపుట్ అంగరకాదు. చొడిగొని గాచరీవిడిచిట్లు సకల దిహ్నుంబులదాల్చి యుండవలయును. రాయజీ హిందూ మతానుసారమును భక్తిని విధముగను ముగ్ధిపదవిఁ బలుపుచుండమునను వేషమునుదాల్చి యుండవలెను.)

[తెర నెత్తగాఁ బాదుషా మొదలగువారలొసీనులై యుందురు]

పాదు—రాయజీ! మీదిహిందూమతం ఖాసీల్ షే శేమతం. దీన్నే బడామతం హిందూమతం అని పెపుతావే.

రాయ—ప్రభూ! తొందరపడి హిందూమతమును దూఱవలదు. ఆభక్త సింహునిటకు రప్పింపుడు. ఆతఁడే తనమతిమత్యుత్తమమని నిరూపింపఁగలడు

పాదు—అజీ! అచ్చా! (భటులదిక్కు) అరే! ఆతన్ని గొప్పగా పట్టురాండిరా?

(భటులరిగి నామదేవుని నిర్బంధితునిగాఁ దీసికొనివత్తురు)

నామ—పాదుషావారికివే ధన్యవాదములు.

పాదు—మీహిందూ పశువులకంటె జ్ఞానమా? ఫట్టఫగల్ ఖాసీ షేస్తావే?

నామ—రాజా! వ్రతకర్మానుసరణి నట్టులజరిగెనేకాని యిందు వాతె ప్పేమియులేదు.

పాదు—ఖాసీ షేస్తాన్ని వ్రతంకియెందుకు? ఇంత హన్నంపెట్కు పాయ్యావ్. ఎంతబడామతం మీది హిందూమతం.

నామ—రాజా! హిందూమతమును దూఱవలదు.

పాప—అరే! తాళ్ళకీ మొక్కేడి హిందూమతం. హావుల్కి మొక్కేడి హిందూమతం బూడ్డకి పూసేడి హిందూమతం. అచ్చామతం కానైజీ

నామ—(శాంతముతో) అయ్యా! హిందూమతస్వభావమును సమగ్రముగా గ్రహించినచో మీరివ్వధిఁబలుకరు. ఎద్దానినిగూర్చి విచారించినను మూలముననుసరించియే విచారింపవలె. హిందూమతమసామాన్యము. అంతయుఁ బరమాత్మస్వరూపమే పరమాత్ముఁడు నిర్విశేషుఁడయ్యును విశేషమధ్యమున వ్యక్తుడగుచున్నాడు. నిరాకారుడయ్యు ననంతా కారుడగుచున్నాడు. విశిష్టుడయ్యు నిర్విశిష్టుడగుచున్నాడు. ప్రాస్వదీక్షస్థులసూక్ష్మానంద ప్రవాహమాతనిదే. రాజా! దేశమున కంటె నత్యుత్తమమైన పదార్థము దేశమునుండియే వెలుగొందుచున్నది. పరాత్పరుఁడిట్లే తనచిత్రఫలకము నందనంతమగు తనస్వరూపమును వ్యక్తపఱచుచున్నాడు. సత్యమేకమైనదనియు, నేకమతగుఱాకలితంబగు నదే సత్యమనియు నేకమతసంబంధమై యేకమాత్రస్వరూపమున బ్రకాశించునదే సత్యమనియుఁ దలంచువారు కేవలము నేకమతసంబంధమగు సత్యమునే గ్రహింపఁగలరు. కాని యనంతమగు ననేకమతసంబంధసత్యమును వారు గ్రహింపజాలరు. అనంతమగు నేకత్వ మనంతమగు ననేకత్వమునందుఁ దన్ముఁ బ్రకాశింపఁజేసికొనుచున్నది. సమత్వలిప్తానిని గ్రహింపఁగలరు. ఇయ్యదిహిందూమతమునందుఁ జేయుచున్నది ఇతరమతములన్నియు నీశ్వరునిఁగొలదిగనో మోక్షుడుగనో యనేకవిధముల విశేషమధ్యమునబాధించుటకుఁ గడంగుచుండును. హిందూమతముగూడ నీశ్వరుని విశేషమధ్యమున నుంపవశానని కోరునుగాని యావిశేషమే మాత్రస్వరూపమనియు నేక

గుణప్రధానమనియుఁ బరిగణింపడు. పరాత్పరుఁడా విశేషమునక నేకములగు గుణములచే మించియున్నాడని ప్రతిభక్తుడును దలంచుచునేయుండును. సాకారమందును నిరాకారమందును విశేషమందును నిర్విశేషమందును వీర్లమందును హ్రస్వమందును స్థూలమందును సూక్ష్మమందును ధ్యానమునందును దర్శనమందును నెవ్వడు సత్యమైయుండెనో యట్టివానినే హిందూమతము నాల్గుగుణములచే సాధించుటకై ప్రబల యత్నములను జేయును. రాజాయదియే హిందూమత ధర్మవిశేషము.

వాడు—అచ్చా! మీకీ యంతా తెల్పివుంటే తొక్కేరాళ్ళవి పూజపేస్తారెందుకు భాయ్.

నామ—భూవరా! దానియందుండు మహిమల నీ మొంగక యిట్టిలఁబల్కుచుంటివి మీరు నిరాకారముగ నమాజుఁ జేయుదురు. సాకారమును గొల్వరు అప్పుడు సాకారమునందు మీమతము భేదబుద్ధిని జూపుచున్నది హిందూమతమట్టిదిగాను ఆకారనిరాకారములను నెఱేబుద్ధిని జూపుచును. విగ్రహారాధన మొనర్చునపుడా శిలలకు భగవంతుని వ్యక్తిత్వము నానోపించి యన్నిటియందును సత్యపదార్థమును భావమునో హిందూమతము పూజించుచు పరాత్పరుని సకల చరాచరములయందు సూక్ష్మరూపమున నర్పించున్నాడు అట్టిసూక్ష్మరూపము నన్నిటియందుఁ గనుగొనుటకే హిందూమతమవ్యక్త ప్రబలయత్నముల నొనర్చుచున్నది ప్రతిజీవమును బ్రబ్రహ్మ స్వరూపమే శిలయందును బరమాత్మ స్వరూపముగలదు ఆ పరమాత్మను గురించియే హిందూమతము పూజలొనర్చును.

నిరాకారమును నిశ్చలచిత్తంబున నందఱును గొలువ
జాలరు. అది మానసికపూజ మనమునందే పగాత్పరుని
స్వరూపమును గాంచుచు నాభావప్రకటితమగు రూపమా
నందే చిత్తమందరికి లగ్నముగా నేరదు అట్టి చంచల
చిత్తములకై యీ విగ్రహారాధన మేర్పడినది. మానసిక
రాధనమందుఁ దన యాత్మనెఱింగినవాడే శృతార్థుఁడు
గాగలవాడు. ఆత్మనెఱుంగకపోయినచో నాత్మరూపమున
మెలంగు బరమాత్మ స్వరూపమును గన్గొనఁజాలడు. అట్లు
లగుటఁజేసి యెల్లరి కనుకూలంబగునటాల నొకవస్తువునందు
పరబ్రహ్మస్వరూపమును వ్యక్తపరచి యెహటఁ బ్రత్యక్షభావ
మున నితడే పరాత్పరుఁడని జెల్పుచున్నది సర్వసముండగు
వాని కన్నియునొకట. భేదమునుమాటయేయుండదు. అన్ని
మతములును భగవత్స్వరూపమునకు సమానములే.

పాదు—అచ్చానీ! నీకీభేదం లేకపోతే మాదేవుడ్ని కొల్వబావి.

నామ—రాజా! నీకింకను సమానబుద్ధి కలుగ లేదు. నీకొకదేవుడు
నాకొకదేవుడుగలడా? మనకెల్లరికు మగనయి పోకక్కండే.
ఆతఁడే పెక్కునామంబులచేతఁ బిలువ బడుచున్నాడు. మీరు
“అల్లా” యని పిలిచిన మేము “శృష్టా” యని పిలుతుము.
వీనియందు భేదముచ్చారణయందేగాని భగవత్స్వరూపము
నందేమాత్రమును లేదు. ఇదియే యెఱుంగవలసిన పరమర
హస్యము. సకలజీవముల కొక్కదానియందే బుద్ధి కుదుగుట
దుస్తరము. అట్లులగుటఁజేసియే భేదనుగూర్చుకొని భగవం
తుఁడును పెక్కునామంబులను బెక్కు రూపంబులనుదాల్చియే
నామముచే దన్ను నేవించినను రక్షించుచున్నాడు. ఇట్లా
నికై భేదమునెంచుట? సమలయఁదగల తోయము
పెక్కుమందిచే వారింపఁబడుచు నాసమయంబుననే పెక్కు

నామంబులచే నయ్యది పిలువఁబడుచున్నది. మీరు 'పానీ' యనిన మేము 'పానీయ'మందుము ఈ రెంటికిని ప్రధానవస్తు నేకస్వరూపమేగదా? అద్దానియందు భేదమున్నచో నప్పుడు భగవంతుడే? స్వరూపుడని పిలువఁబడడు. అదిగాక -

మ. నునుజాధీశ! నదీనదంబులవి యేమార్గంబునం బోయినాకొ
వనిధికోజేరుటలేదే? యంతయున భూభాగంబునం దివ్విధికో
నునుజుల పక్కరు పెక్కునామముల సంభావించినాకొ భార్గవీ
శునిఁజేకుకొ దుదక్కొయున్గలసి సంకోధింపఁ దత్వంబులకొ.

శామ—భాయి? నాకి మీమతం గొప్పతనాన్ని గొప్పనిదర్శనం
సూచిస్తావ్.

నాను—రాజా! భగవదేచ్చ యటులున్నచోఁ దప్పింపఁగలమా?

శామ—అచ్చా! మీదేవుడ్ని షూస్తాం. ఈషచ్చినమన్నీకి లేపాలె
నైకో మతం గితం ఛోడ్ దేవ్. నీశానాన్నిగయా. ఏం
షుస్తావ్.

సూమ—నన్నకుగ నేటికి? అన్నిటికి నాపాండురంగ డేకలఁడు.

శామ—షరే లేవు షూస్తామ్.

నాను—(బద్ధాంజలియై) హే పరమపురుషా! ఎంతటివిచిత్రనాటక
మున నిల్పితివి. నేకుగదా నీభక్తనాత్మల్యమును జూపుట.
నాకు విప్రకుమార రక్షణార్థమై నీచెలికాడు ప్రతినవట్టినఁ
ప్రేమంక్షించితివి. తండ్రి! నేకు నన్నుఁ బాలింపుము. ఈ
వృగుని సజీవనిగా నెనర్చుము. నీశక్తిపామర్థ్యముల నీభూ
నాథుని మ్రోలఁ బ్రకటించి యాతనికిఁగల యజ్ఞానమును
దొలఁగింపుము. ఆతని హృదయమ్మున నిమహిమల నెల
కొల్పుము. దేవా! స్వశక్తి పరిపూర్ణ ప్రభావా!

అనుబంధము ౨౦

సీ. సృష్టింప భేదింప శీలింప నాలింప

మోక్షదాయకమైన మూర్తియెద్ది?

రంజింప రాణింప రక్షింప శిక్షింప

మూఱకారణమైన మూర్తియెద్ది?

ప్రాప్తింప దీపింప భావింప భాషింప

బుణ్యస్రదంబైన మూర్తియెద్ది?

పులికింప దిలికింప బొలియింప బుంజింప

ముంగలియసడగు మూర్తియెద్ది?

గీ అట్టి నీవిశ్వమూర్తి సహర్షిశెంబు

గొలుచుచుండెడు నీభక్తికోటినెల్ల

బుత్రిప్రేమస్రవాహంబు బొంగిసారల

బ్రోచెదవుకాదె? వసమాలి! పుణ్యశాలి!

(కొంతతడవు బ్రాణించును)

(పాదుషాదికై) రాజా! ఇదేసినుము.

శా. శ్రీనారాయణ పాదపద్మయుగళి చింతాసుధాపానమే

నానీతాధ్యవసాయచిత్తమున దుర్వ్యాపారముల్ మాని బృ

హ్మనందంబున జేయుచుండుటయె తథ్యంబైన నీవృద్ధుడే

ప్రాణాపాయములేక నీయెగురినే భాషించెదను జూడుమా?

[వృద్ధుడు సజీవుడై లేచును. అందరు కరతాళములఁ జేయుదురు]

పాదు—(తెల్ల బోయి చూచుచు)

వృద్ధు—రాజా! నామదేవు సామాన్యఁడని యెంచకుము. కేవల
 మాతఁడు పాండురంగ స్వరూపుఁడే. భగవత్ప్రేరితుండనై
 యాతనిఁ జరీక్షించుటకును నీకుండు భిన్నాభిప్రాయము
 నాతనిచేఁ దొలఁగించుటకును జగంబునఁ బాండురంగని భక్త
 వాత్సల్యమును జూపుటకును నేనిట్లులా నర్పితి. ఆమహాత్ముని
 యెదుట మనమల్పులము. భక్తాగ్రణీ! సీవ్రతదీక్షకు మోచ్చి
 తిని. నిశ్చలచిత్తమున నిల్చుటయేకదా ధీరలక్షణములఁ జూపి
 నది. కుమారా! నేఁజేసినచర్యనుగూర్చి వింతపడకుము. ఇది
 యంతయు నాపాండురంగని యొజ్జ

పాదు—(భక్తిభావముతో) సలాం. అచ్చాజీ.

(అందరు నమస్కరింతురు)

నామ—(అందరిని లేవదీసి) రాజా! వ్రతానుష్ఠానాబ్జుకై యరుగ
 వలయు. నేడు హరికథాకాలక్షేపమున మెలంగుదము.
 మంత్రిపుంగవా! రమ్ము.

[నిష్క్రమించును]

[సభముగింపఁబడును]

[తెరనాలును]

3వ రంగము—దేవాలయము—విప్రపురము

(విప్రులందరు శాస్త్రీయముగా దేవాలయము వర్ణించవలయును. గౌరవమున నవ్వజ స్వరమున మాటలు వచ్చిన నా రెండు ముగ్ధులను జూచుచు నుండువలయును. నామధేయమున నున్నవారైనను విప్రులవలయును. గుడియొద్దకుఁ జెక్కుబట్టి లోకోగలసి వచ్చుదలయు లోకము నులయు మొదలగు వారి కుత్సేపములతో నుండినవలయు నొకటియగుచుండును.

[తెర నెత్తిగాఁ దేవ లయంబున పూజాగలు పూజసేయ చుందురు]

వెంక—రామానధాను! మృతపుష్పగు పూరితయినదా?

రామ—ఏమాటొందర? కొంచెము సేపుఁ దాళ లేవామేమి?

వెంక—ఎంత సేపోయితానుట. ఏమి సక్రమముగాఁ జెప్పిచావలెనా?

ఏమో లేండుకూతలుకూసి ముగించుకొనిరాక. పెద్దబడుగువని చేస్తామెందుకు?

రామ—ఏమింజూ! ఉత్సవమునాడెన్న సక్రమముగా జరుపనియండి.

మామూలుదినములగు మన ముట్టుకూసినా భయము లేదు.

వెంక—ఇప్పుడుమాత్ర మంతెభయమేమి నచ్చి కడినా?

రామ—పదిమందినచ్చినప్పుడై నా కొంచె మాంసము చేయకపోనే మనగల్గు కాస్తా బట్టిబయలుగదు. అప్పుడేమనుకుంటే యేముంది?

వెంక—సరేసరే. ఇంతెభయమా? ఈవెధవలకు మనము చేసే సంగతులేమి తెలియ గలవు. కృష్ణశాస్త్రీ! అట్టిదము సంతోహ నందరికి నొసంగుము సంతోహ నాలసివశకూడ ముగియును.

రామ—దానియందింకను గొంచెము నిరుపాయ్యుండి.

వెంక—అదంతా మాకు నేర్పనక్కరలేదు. నీడేమో నిపు ముగించు కొని ప్రసాదమును సిద్ధము జేసియంచుము.

కృష్ణ—రంగని పాదతీర్థమును బుచ్చుకొనుడు.

[అందరికి నక్కడనున్న విప్రులకొసంగుచుండును]

(భజనసేయుడు నామదేవాదులు ప్రవేశింతురు.)

నామ—అయ్యా! సనుచుమునకువచ్చితిమి. మాకుఁ గూడ దీర్ఘము నొసంగుడు.

కృష్ణ—మీరందరెవ్వరు?

నామ—పాండురంగని భక్తులము.

కృష్ణ—ఇక్కడ భక్తులుగానివా రెవరయ్యా! మీవర్ణమేది?

నామ—వర్ణముతో నిమిత్తమేమి మహత్త్వా!

కృష్ణ—చెప్పుటకు వెనుకాడెదవేల? శూద్రవర్ణమాయేమి ?

నామ—అవును.

కృష్ణ—అలాచెప్పుము. (గుడిదిక్కై) ఏమోయి రామావధాన్లు శూద్రభక్తులునచ్చి తీర్థమడుగుచున్నారు.

రామ—[బయటికివచ్చి] ఎవరయ్యా మీరందరు? శూద్రవెధవల కిక్కడఁ దీర్ఘమునిచ్చువార లెవ్వరును లేరు. ఇది బ్రాహ్మణులకు సంబంధించినచోలుగాని శూరులు నిలుచుతావుగాదు. అవతలికి వెళ్ళిపొందు.

నామ—స్వామీ! మహాత్ములు మీరలే యిట్లులఁ బల్కినచో మాకు దిక్కువ్వరు? ఆలయంబునగూడ నిర్ణేతస్థలములుండెనా? భగవంతుని దృష్టి కందరును సమాచులే. ఆతని సదనంబునఁ గాలునుటకు మీకొక్కరికే యధికారిమొసఁగెనా?

[ప్రవేశము—ఇంకొక బ్రాహ్మణుడు]

రామ—(ఆతనిఁజూచి) గోపాలమూర్తి! దయచేయుము.

గోపా—[నామదేవాదులఁజూచి] ఇదంతాయేమిటి? ఆలయమంతా శూద్రమయంగా చేసినానే?

రామ—ఎక్కడచచ్చేది? ఇవ్వాలి లేదినవేళ యటువంటిది.
ఏమయ్యా! మీరు బయటికిపోడయ్యా! మాకవలెలవారి
చేతిలో మాటవస్తుంది.

నామ—అయ్యా! మావలన నిబ్బంది యేమికలుగుచున్నది?

సెంక—ఎవళ్ళరామిగు? మాయంటివారిముందర నోరెత్తి నిర్భయ
ముగా మాటలాడుచున్నారు. మేమెవ్వరమో యెఱుఁగు
దురా? మామాటకుఁ బాండురంగడే భయపడుచుండ
శూద్రసన్నాసులు మీరెంతవారని మాకు నితి జెప్పెదరు?
మర్యాదగా అవతలికేగుచు ఇది బ్రాహ్మణులకేకాని శూద్రు
లకు నియమింపఁబడిన సలముగాను. నోరుమూసికొని పోవు.
లేనిచో జేపేటికాప్రదానంబగును

నామ—భూసురోత్తమా! జ్ఞానభక్తులగు మీరల్లులఁ బయకఁ
దగునా? మేమాలయంబుగోనికీ రాచేదే. మీస్వహితీవారల
నిందరికి నొసంగిన యనంతరమే మాకొసంగుడు.

సెంక—ఎంతచెప్పిన బుద్ధితేదా? రంగని పావతీగ మొక్కబ్రాహ్మ
ణులకేకాని యితరుల కెవ్వరికి నియ్యఁబడదు. చలనచలత తీర్చి
మాకో నేటియందుఁగలదు. అచ్చట మీకడుపారఁ ద్రావుడు.

నామ—అందు మీయాజ్ఞ యేమున్నది స్వామీ!

సెంక—ఏమిటి? ఇంకను మాప్రతాప మెఱుంగవాసుమి? ఈ యాల
యంబునఁగల పూరిపుడక దిగ్గరచుండియు మా యధికారము
నకు లోఁబడియున్నవి. ఆకో నేటియందుమాత్రము మిముచ్చ
వచ్చినటులఁ దిగి నినుద్రావనియ్యమా?

శృష్ట—[జనాంతికముగా] ఓరీ! వేగటకయ్యా! ఎక్కువగా మాట
లనకుమా? వాండ్లందఱొకటిగాజేరి చువపనిగున్న. ఈతఁ
డెవ్వడో గొప్ప శాస్త్రస్వభావముగలవాడు ఈతని తీరుఁ
జూడ భక్తశేఖరుడగు నామదేవువలె గన్పడుచున్నాడు.
మిగులుగా మాటలు వాడుకొనఁడు. ఈతఁడు తలచినచో

భగవంతునిగూడ స్వాధీనము జేసికొనఁగలడు. అందరును మన నోళ్ళకు వెఱచి యూరకుండుటచే మనయాటలు సాగుచున్నవి కాని లేకపోతే గతులున్నవా?

మొక — (జనాంతికముగా) నీకేది తెలియదుగాని మాటలాడకు. ఇత మాత్రపు గండ్రతనమేలేకున్న మనపప్పులుడుకునా? ఈవెధ వలవలన మనకుఁ గలుగు భయమేమియును లేదు.

నామ — అయ్యో! తీర్థమునొ సంగకున్నచోఁ గొంచెము ప్రసాదమేని యొసంగదరా?

మొక — (పట్టరాని కోపముతో) నోరు మూయుము. మీకిక్కడఁదీర్థ ప్రసాదముల సిచ్చుటకెవ్వరును లేరు. ఉండదలచినచో నాలయపు వెనుక భాగమున నుండుడు. [మెడఁబట్టి నెట్టును]

నామ — (శాంత భావముతో) స్వామీ! అంతమాత్రము శావోసం గుటయే మీకు పదివేల నమస్కారములు (భక్తుల దిక్కెల్ల) సోదగులారా! మనస్థిత స్థలమున కేగుదము రంసు.

అలయము — వెనుక భాగము

నామ — భక్తులారా! పొడవైనది సర్వాంతర్యామి యగుటఁజేసి యిచ్చోటను నిలచియున్నవాడు భజన సేయుడు

అను బంధము ౨౦

(భక్తులందరు భజన సేయుచుందురు)

(బద్ధాంజలియై) తండ్రీ! పాండురంగా!

శా. భూదేవోత్తములన్నఁ బేర్చవసి నీపూజావిధానమునం దేదోపందమునకొ సటించుచును దుష్కృత్యంబులన్నిల్ని నీ పాదద్వందముఁగొల్వనీక యిటులకొ భాషింపుచుండంగఁ గృష్ణా! దీనావస నీకుఁ జెల్లునె? మముకొ రక్షింప రాకుండఁగకొ.

మహానుభావా!

గీ. నిరుపమానదలహరిలో వరలునీవు
 ప్రియబల భీకర గోముఖవ్యాఘ్రములనఁ
 బోలు నీయర్చకులమధ్యఁబొదలఁగలవె?
 తిరుగుమా! మాదెసకు భవవారణమూర్తి!

(వెంటనే గుడితిరిగిపోవును)

(పాండురంగనిఁగాంచి పట్టరాని సంతసమున)

చ. జయజయపాండురంగ! నిజశాస్త్రవసంఘగర్వభంగ! దు
 ర్జయభవతాపభంగ! ఖగరాజ తురంగ! శుభాంగ! మానవా
 మయవితిమహిమతంగ! మునిమానసవాకిజమత్తభృంగ! దు
 ర్నయపరిశోధనాంగ! సుస్పృణమయవాఙ్మిథుధాంగ! కేశవా!

[భజన సేయుచుండును]

ఆలయము—ఘోరస్థానము

వెంక—కృష్ణశాస్త్రీ! కొంపముణిగిందే గుడికి గుడియేతిరిగిపోయిందే
 కృష్ణ—నేఁజెప్పితే నీవు విన్నావా? అటువంటి భక్తసింహుని బరాళ
 వించిన భగవంతుఁడూరకొనునా?

వెంక.—అసోది యిప్పుడెందుకు? ముండిప్పుడు మనము జేకువలసిన
 దేమి? శీర్ష ప్రసాదములన్నియు గుడియందేయున్నవి.

రామ—చేయనదేమున్నది? ముందు నీవుబోయి యామహాత్మునికాళ్ళ
 మీదఁబడి శ్రమాపణ వేడుకొనుము.

వెంక—నేను బోయి యాశూద్రవెధనను శ్రమాపణమడుగుటయే?

కృష్ణ—అంతట నోటినిఁ గట్టిపెట్టుము శ్రమాట వాండ్లు విన్నచో
 నీవు చెప్పినటుల నిజముగాఁ జెప్పేటికా ప్రదానముకాఁగలదు.

వెంక—(పట్టుదలతో) నాకాతని కాళ్ళమీదఁ బడి యేడువలసిన
 యవసరమేమియును లేదు. నాకిక్కడఁబనియేమియును లేదు.

(పోఁబోవును)

అంద—(అడ్డగించి) మాకుఁ బ్రసాదమును బెట్టి మఱి కదలుదు.

వెంక—నాయొద్దనుండిగదా మీకుఁబెట్టుట. పోయి యాతనినే యడుగుదు.

అంద—(లేచి నిలువఁబడి) అడుగుటకు మాకేమిపని? ఇదియంతయు జేసినవాఁడవు నీవుగాని మేముగాదు. పెట్టి మఱి కదలుము.

వెంక—(స్వగతము) ఇది నాకుఁ దప్పదు. వీరు వెడలిపోనివ్వరు. ఇంత బ్రతుకుఁబ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చెనన్నట్లు ఇంతశాస్త్ర నేతృనై తుదకు శూద్రుని కాళ్ళు పట్టవలసినచ్యేగదా? కర్మ విధి యెంతటిది? [[ప్రకాశము] అయ్యలారా! అతని యొద్ద కేగుదము రండు.

[అందరును వెళ్ళుదురు]

వెంక—(నామదేవుని దగ్గరి) మహాత్మా! నాతప్పు తమించి నన్ను మన్నింపుడు. [అని కాళ్ళపైఁబడును]

నామ—(తత్తరముతో లేవఁదీసి) స్వామీ! నాయట్టియజ్ఞానుఁడా మీయట్టివానిని తమించుట? నాయపరాధమేదేనియున్నచో తమింపుడు.

రామ—మహాత్మా! భగవంతుఁడు కూడని దిక్కు మొగంబైయున్న వాఁడు. యథాస్థితి నొనర్పుడు.

నామ—(భక్తిభావముతో) తండ్రీ! పాండురంగా! భక్తులందఱి కను కూలంబగు దిక్కు మొగంబుననే యుండుము. నాయొక్క నికై కూడనిదిక్కు మొగంబున నుండుటెల? నేటికిగదా నీభక్త వాత్సల్యనుహిమ యందఱికిఁ దెలియవచ్చినది? తండ్రీ యథా స్థితిని నుండుము. [విప్రులఁగాంచి] మహాత్ములారా! పూర్వ స్థానమున కేగుదము రండు.

(అందరును నరుగుచుండ వారిమీటనే గుడియఁ దిరుగుచుండును)

వెంక—అయ్యా! తీర్థప్రసాదముల మీరేయొసంగుడు.

[నామదేవు అచ్చటనున్న వాగలకందఱకును తీర్థప్రసాదముల నొసంగుచు విష్ణు సంకీర్తన మొనర్చుచుండును.]

అను బంధము ౨౪

[భక్తులందరు భజన సేయుచుందురు]

(విప్రులు స్వామికి హారతులొసంగుచుందురు)

[తెర జారును]

మంగళము

మ. హరిపాదాంబుజయుగ్మక స్మరణ నిత్యానర్థి భద్రాత్మతై
ధురితాంభోనిధి నీదుచున్ సుగుణసందోహస్పదానంది స
త్పరిత ప్రాభవవర్తికాములలు సుజ్ఞానప్రదానంఘ్రై
ధరణిన్ మానవులుందుగాత! సకలార్థావాప్తి సంధిల్లగన్.

ఇది

శ్రీ గౌతమశత్రుఘ్న మహామూల్యావస్థయ హనుమదుపహార సకలమృగవివిభజనవిధి గా.

వేంగి బరశ్మ ప్రణీతంబుగా

‘భక్తి నామ దేవు’

ఆరు నాటకంబునందు పర్వంబున

సంపూర్ణము

—

లింగం శ్లోకాః,
ఫోటోగ్రాఫర్లు, ఫోటోగుడ్లు డీలర్లు,
గాంధీచాక్, తెనాలి.

శరీరములు గలించినను చిరస్థాయిగఁబల్చి జ్ఞానకవిహ్నముగ నుండునది ఛాయాపటము (ఫోటోగ్రాఫు) ఒకటియే. అట్టి ఫోటోలు స్వయముగ తీసికొనుటకు కావలసిన కెమికల్సు, ప్లేట్సు, మాంటు చేతిలోను, జేబులో నుంచుకొనుటకు వీలైన చిన్న కెమేరాలును, పెద్ద రకము కెమేరాలును. యివియవియనచేల ఫోటోలు తీసికొనుటకు కావలసిన సామానులన్నియు చౌకధరలకు మామొదల దొరకును. ఫోటోగ్రాఫులుగాని, బ్రామైడ్ యన్ లాస్ట్ మోల్డుగాని కావలసిన సుందరముగాను, చౌకగాను, తయారు చేసి సకాలమునకు యాయగలము.

ప్రోఫ్రైయటరు:
యనమదల కోటిలింగం దేవర,

నివాస స్థలము:—[విశాఖక జేవకమునకల్లు]

ఈనాటికములు వలయువారు :—

 పన్నాల సత్యనారాయణ,

తెనాలి, గ్రామరింగళ్ళపేట

అని వ్రాయవలయును—

